

MİMAR SİNAN

Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locasının

Araştırma ve Yayın Organıdır

ISSN 1301-2762

4. Büyük Üstat Mesajı Demir SAVAŞÇIN
7. Message from the Grand MasterDemir SAVAŞÇIN
9. Resne'den Sur'a Kırkbeş Yıl:
Erenler Muhterem Locası Ergin KOPARAN
25. Türkiye'nin Matbaaya Kavuşma Sürecinde
Önder İlk Türk Masonları Can KAPYALI
37. Masonik Müzik ve Gelişimi T. Seza MANİZEDE
53. Mükemmel Giriş Noktaları Tamer AYAN
65. Felsefe - Bilim - Din İlişkileri ve
Mukayeseleri..... Yusuf KÖKDAMAR
79. Euclid'in 47 nci Problemi Ahmet ŞENKUT
84. Kutsallık Olgusu ve Ezoterik Masonluk Metin HEPER
99. Olayların İçinden..... Mimar SİNAN
105. Localardan HaberlerMimar SİNAN
120. Aramızdan AyrılanlarMimar SİNAN

YIL : 2002

NO : 125

MİMAR SİNAN

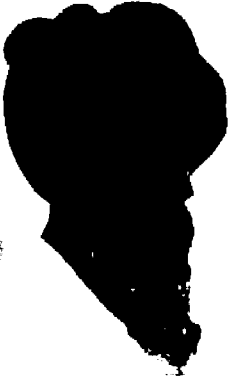
Gevşemeyin, endişe etmeyin.

İnancınız sağlamsa, mutlaka başarılırsınız.

Şâni Yüce Kur'an, (111:139)

Kapak Kompozisyonu : ŞİNASİ BARUTÇU
Y E N İ L İ K B A S I M E V İ
Tel. 243 55 72 - 245 32 48 ☆ İSTANBUL - 2003

MİMAR SİNAN

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locasının
araştırma ve yayın organıdır.

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası adına

İmtiyaz sahibi : DEMİR SAVAŞÇIN

Yazı İşlerini fiilen idare eden : TAMER AYAN

DERGİDE ÇIKAN YAZILARIN SORUMLULUĞU YAZARLARINA AİTTİR.

ÜÇ AYDA BİR ÇIKARILIR, ÜYELERE MAHSUSTUR.

ISSN 1301-2762

SAYI : 125 Nuruziya Sokağı 25, 80050 - Beyoğlu Tel : 0 212 251 26 50 EYLÜL 2002

4. Büyük Üstat Mesajı Demir SAVAŞÇIN
7. Message from the Grand Master Demir SAVAŞÇIN
9. Resno'den Sur'a Kırkbeş Yıl:
Erenler Muhterem Locası Ergin KOPARAN
25. Türkiye'nin Matbaaya Kavuşma Sürecinde
Önder İlk Türk Masonları Can KAPYALI
37. Masonik Müzik ve Gelişimi T. Seza MANİZE
53. Mükemmel Giriş Noktaları Tamer AYAN
65. Felsefe - Bilim - Din İlişkileri ve
Mukayeseleri..... Yusuf KÖKDAMAR
79. Euclid'in 47 nci Problemi Ahmet ŞENKUT
84. Kutsallık Olgusu ve Ezoterik Masonluk Metin HEPER
99. Olayların İçinden..... Mimar SİNAN
105. Localardan Haberler Mimar SİNAN
120. Aramızdan Ayrılanlar Mimar SİNAN

BÜYÜK ÜSTAT MESAJI

" Her örgüt mensup olduğu topluma hesap vermek zorundadır."

***"Gizlenmeyi, insan haklarının çiğnendiği memleketlerde,
eğer kaldırsa, yaşayan Kardeşlerimiz için tabii görebiliriz;
bizim için asla..."***

Büyük Üstat Hayrullah Örs

Sevgili Kardeşlerim,

Mimar Sinan Dergimizin ilk sayısında, Nur'a kavuşmamı takiben okuduğum Büyük Üstat En Muh. Hayrullah Örs K.'imin mesajı ve özellikle mesajdaki bu iki cümle beni çok etkilemiştir. Bu nedenle, Mimar Sinan Dergimizin bu sayısında siz sevgili okur Kardeşlerimle, hem Büyük Üstat En Muh. Hayrullah Örs K.'i anmak ve hem de okuma alışkanlığı üzerine dertleşmek istedim.

02 Mayıs 1965 tarihinde Türkiye Büyük Locası Daimi Heyeti, Quatuor Coronati Araştırma Loca-

sı'na benzer bir Loca kurulmasına karar vermiştir. Bu karara istinaden *Mimar Sinan Muhterem Locası* kurulmuştur. Amacın bir "Araştırma" Locası kurulması olmasına rağmen, bu kelimenin isimde yer almaması, zaman içinde hem uygulamada ve hem de zihinlerde "Araştırma Locası" amacı ve kavramını unutturmuştur.

2000 ve 2001 yıllarındaki Konvan'larımızda "Araştırma Locaları Yönetmeliği" kabul edilmekle, *Mimar Sinan Muhterem Locası*, "*Mimar Sinan Araştırma Locası*" hüviyetine kavuşmuş bulunmaktadır. Bu suretle kuruluşundaki amaç da tescil edilmiş olmaktadır. "*Mimar Sinan*" dergimiz yayın hayatına 1966 yılının Ekim ayında 1. nci sayısı ile başlamıştır. Demek ki, 36 yılda, diğer deyimle 432 ayda, yayınlanan dergi sayısı da 125 olmaktadır.

Basılan sayı itibariyle bir değerlendirme yaptığımızda, 11.929 olan üye sayımıza göre dörtte bir oranında, yani 3000 adet civarındadır. Bu tablonun aydınlığa çıkardığı gerçek ise, *Mimar Sinan Dergimizin Kardeşlerce yeterince okunmadığı ve ilgi çekmediğidir*. Halbuki akademik nitelikli olan *Mimar Sinan Dergimiz*, birçok Kardeşimize gerek tez çalışmalarında, gerekse konferanslarında kaynak teşkil etmektedir. Kaldı ki, *Mimar Sinan Dergimiz* yayın hayatı itibariyle 36 yıllık olsa dahi, içerik itibariyle Evrensel Masonluğun ve bir asra yaklaşan Türk Masonluğunun tarihine de ışık tutmaktadır.

Bilgi, benliğe hâkimiyetin temel unsurlarındandır. Bilgimizin arttığı oranda, benliğimize hâkimiyetimiz, dolayısıyla da çevremize, toplumumuza bir Mason gibi davranma cesaretimiz de artar. Diğer taraftan bilgimizin arttığı oranda, Masonluğun bir yaşam biçimi olduğu ve toplumdan gizlenecek fikrî yapısı olmadığı da anlaşılacaktır. Bu suretle de çevremize, top-

lumumuza çok daha rahat kendimizi tanıtip, hesap verebileceğiz.

Aktüel bilgi ve haber ağırlıklı "Tesviye" Dergimiz, Aralık 2002 ayından itibaren topluma açık olarak yayına başlamıştır. Bu arada bizler de haricî âlemde bir Masona yakışır şekilde davranmak, dolayısı ile de bilgili olabilmek için okuma alışkanlığımızı artırmak zorunluluğundayız.

Her sayısı büyük uğraşlarla hazırlanan "Mimar Sinan" Dergimizi okuduğumuz oranda, ondaki bilgileri hazırlayan Kardeşlerimizle paylaşacak ve hep birlikte mutlu olacağız.

Büyük Üstat En Muh. Hayrullah Örs Kardeşim; Masonluğumuz irşat ettiğiniz yolda emin adımlarla yürümektedir. Huzur içinde olun...

Kardeş Sevgi ve Saygılarımla,

Demir SAVAŞÇIN
Büyük Üstat

MESSAGE FROM THE GRAND MASTER

"Every organisation is obliged to report to the society it belongs to."

"We can comprehend keeping secret our appartenance to freemasonry for our brethren living in countries where the human rights are trampled on, if such countries still exist, but for ourselves, never..."

Hayrullah ÖRS
Grand Master

Dear Brethren,

The above message of our Grand Master M.W. Brother Hayrullah Örs, which I had read in the first issue of our journal Mimar Sinan, following my attaining the light, had impressed me very much. I therefore, wanted to reminisce our M.W. Bro. Hayrullah Örs and wish to sympathize with you about the reading habits of our society in this issue.

The Grand Lodge of Turkey had decided to establish a lodge similar to the Quatuor Coronati Lodge of research during a meeting held on May 2, 1965. According to this decision, W. Lodge Mimar Sinan was formed. Although the aim was to establish a research lodge, this word was not included in the title of the lodge and this, as the years passed, caused us to forget the concept and targets of a Lodge of Research both in practice and in our minds.

During our conventions in the years of 2000 and 2001, the new Regulations of the Lodges of Research were accepted and W. Lodge Mimar Sinan became Mimar Sinan Lodge of Research. Thus, the aim of its formation had been certified. Meanwhile, our journal Mimar Sinan was born into the publishing life with its first issue in October 1966. In this case, in 36 years, or in other words in 432 months, 125 issues were published.

When we evaluate the numbers published per issue, 3000 copies is only one quarter of our 11.929 members. The fact behind this portrait is that our Mimar Sinan publication is not welcomed enough by our brethren, neither attracts their interest. However, because of its academic nature, Mimar Sinan acts as a research source to our brethren for their thesis and conferences. Furthermore, Mimar Sinan, though it is 36 years old, with its contents, enlightens both the history of Universal Freemasonry as well as Freemasonry in Turkey.

Knowledge is the basic element of self control. When we add to our knowledge, our self control improves which leads us to increase our courage to act upon our environment and society as a Freemason. Moreover, when we improve our knowledge, it will be very well understood that Freemasonry is a way of life, and that it does not contain any intellectual element to be hidden away from society. Consequently, we shall be able to introduce ourselves to the society and our environment smoothly and will be recognised by them easily.

Our other periodical Tesviye is focused on news and actuality. We have started to publish it with a new face opened to the general public in December 2002. We are obliged to improve our reading habits in order to improve our knowledge and behave like a Freemason in the external world.

Each issue of Mimar Sinan is prepared with great care and effort and as long as we read it, we shall be able to share the knowledge in its contents with our brethren, who have prepared them and shall enjoy and share this happiness.

Dear Grand Master, M. W. Brother Hayrullah Örs, our Freemasonry is progressing with determination in the direction you have pointed us. You may rest in peace...

With Fraternal Love,

Demir SAVAŞÇIN
Grand Master

Resne'den Sur'a Kırkbeş Yıl:

ERENLER MUHTEREM LOCASI

Ergin KOPARAN

FROM "RESNE" TO "SUR"

FORTY FIVE YEARS OF WORSHIPFUL LODGE "ERENLER"

The 1930's were tough years for the country. Footsteps of a new war were making life hard. Freedom of joining a club or an association seemed to be a little bit of luxury. Eventually, associations and societies started to cease their activities. Although they were not officially banned, most of these associations (the NGO's of those times) closed their doors voluntarily. So did the GL of Turkey. Minister of Interior, Mr. Kaya a 33° Freemason, personally asked the Grand Master to cease the activities of the Grand Lodge. On October 9, 1935 the news bulletin of the official news agency read as "Grand Lodge has stopped its activities. Government has nothing to do with this decision." Ironically at that time the Chairman of the Parliament, several ministers and dozens of MP's were Freemasons. This period

where the Masonic activities stopped is called, the "Dormancy". Freemasons convened in private and under cover. After World War II, in 1948 Freemasons legally formed the "Masonic Association of Turkey". This was necessary according to the legislation. Many lodges opened their doors soon after the formation of this Body of Freemasons.

Former members of the WL Resne formed the new Lodge Kultur in 1948. WL Resne was formed by Ottoman Freemasons in 1908. They got their charter from the National Grand Lodge of Egypt which was chartered by The United Grand Lodge of England. WL Resne worked in İstanbul in Turkish under the NGL of Egypt for 8 months. The Ottoman Freemasons wanted to form their own Grand Lodge. They formed new Lodges i.e. WL Vefa, WL Muhibbanı Hürriyet and others. The WM of WL Vefa was the Senior Warden of WL Resne. Also the Secretary of WL Resne was among the Lights of WL Muhibbanı Hürriyet. So WL Resne was the backbone of the GL of Ottomans -and later the GL of Turkey.

In 1957, fourteen members of WL Kultur formed a new Lodge: WL Erenler No 28. Ten of these members were from the pre 1935 period-five from WL Resne, one from WL Vefa. During her work WL Resne also gave birth to three, other Lodges the most recent one is WL Sur.

This article gives a short chronicle of the 45 years of WL Erenler. WL Erenler is still working and commemorating her 45th year, the 95 members express their gratitude and tribute to their "Masonic Ancestors".

Giriş

1935 İlkbaharında, Cumhuriyet Halk Fırkası kongresinde, "*Beynel-milel maksatlarla cemiyet yapılamayacağı gibi, kökü yurt dışında olan cemiyetler kurmak yasaktır. Milletler arasında beraberlik yapmada devletin faide göreceği cemiyet kurmak veya kurulu olanların şubelerini açmak için İcra Vekillerinin kararı lâzımdır*" şeklindeki 69. madde kabul edildi. Bu maddeye dayanarak Sertel'lerin Son Posta gazetesi ile bazı gazeteler kapatıldı. Mason Cemiyeti'nin de kapatılacağına dair haberler yayılmıştı. 31 Mayıs 1935'de Cumhuriyet Halk Fırkası Umumi Katip Muavini⁽¹⁾; Cumhuriyet Locası Üstadı Muhterem Münir Akkaya, Mason Localarının kapatılacağını bir mektupla İstanbul'a bildirdi. Yüksek Şûra, tedbir olarak tatil kararı aldı ve konuyla ilgili bir komisyon kurdu. 11 Haziran 1935'de kurulan komisyon, Büyük İ. Nazır Ali Galip, Büyük Hatip Cevdet Hamdi, Büyük

(1) Genel Sekreter Yardımcısı

Kâtip Şükrü Hâzım, Büyük Hazine Emni Mustafa Reşit, Bahattin Lütü ve Ferit Up'tan oluşmuştu. 1935 yılının Ekim ayında kendisi de Mason olan Şükrü Kaya İçişleri Bakanı sıfatıyla Dr. İsmail Hurşit, Büyük Üstad Muhittin Osman Omay, Fuat Süreyya Paşa ve Muhip Nihat Kuran'ı Ankara'ya çağırdı. Ankara'da bulunan Masonlar, Ankara Valisi Nevzat Tandoğan, Devlet Şûrası Başkanı Reşat Mimaroglu ve Milletvekili olan Rasim Ferit de toplantıya katıldılar.

9 Ekim 1935 günü bu toplantıda Şükrü Kaya, *"Masonluğun istihdaf ettiği sosyal ve kültürel faaliyetlerin, bir müddetten beri Halkevleri ve Halkocakları tarafından yapılmakta olduğunu"* belirterek Masonluğun artık faaliyetini tatil etmesi gerektiğini, *"bu hususta Fırkanın kararı olduğunu, hükümetin de bu hususta kararlı olduğunu"* bildirdi. Heyetin konuyu İstanbul'a götürerek bir karar alma görüşüne katılmayan İçişleri Bakanı ısrarla *"Cemiyet'in çalışmalarını tatil ettiği"* yolunda bir yazı istedi. Heyet, talep edilen yazıyı istemeden imzalayarak ayrıldı. Ertesi gün, 10 Ekim 1935 tarihli Anadolu Ajansı tebliğinde, *"Türk Mason Cemiyeti, (...) faaliyetlerine bu hususta hiçbir kanun olmaksızın nihayet vermeyi ve bütün mallarını memleketin sosyal ve kültürel kalkınmasına çalışan Halk Evlerine teberru etmeyi muvafık görmüştür"* deniyordu. Yabancı basında cemiyetin kapatıldığına dair çıkan haberler tekzip ettirildi. Şükrü Kaya, *"Hükümetin bu iş üzerinde hiçbir teşebbüs ve alâkası yoktur"* açıklamasını yaptı. Olay, resmi bir tebliğe dayanmadığı için cemiyetin feshi olarak değil bir *"faaliyet durdurma"* olarak gerçekleşti. Aslında, aynı dönemde kadın dernekleri de dahil bütün dernekler kapatılmıştı. Bu dönem tarihe *"1935-1948 uyku dönemi"* olarak geçecek; Mason derneğinin faaliyetini durdurması derneğin tüzel kişiliği sona ermediği için ilerde yeniden faaliyete geçmede hukuki kolaylık sağlayacaktı.

Uykuya yatma tarihinde TBMM Reisi Abdülhalik Renda ile faaliyet durdurma kararını empoze [bir anlamda tebliğ] eden İçişleri Bakanı da dahil bazı bakanlar ve çok sayıda (bazı kaynaklara göre 60'tan fazla) milletvekili Mason idi.

Bu tarihte bütün Localar faaliyetlerini durduruyordu. Bununla beraber Yüksek Şûra, kendisini bu fesih kararı dışında sayarak faaliyetine devam etmişti. Yüksek Şûra'nın karar almak için toplantılarında en az dokuz üyenin hazır bulunması gerekmekteydi. 1935 yılında aktif üye niteliğindeki 33° Kardeş sayısı birden bu sayının altına düştü. As-

İnönü o tarihte Türkiye'de 33° Mason sayısı bu nisabın çok üstünde idi. Fesih kararına karşı koyamamış bulunan, Halk Fırkası'nın tanınmış üyelerinin de aralarında bulunduğu çok sayıda Kardeş artık aktif üyelik vasıflarından vazgeçmiş görünüyordu. Bu durum çerçevesinde Yüksek Şûra'ya yeni Kardeşlerin kabulü gerekli görüldü. Bu amaçla ilk defa 1938 yılında İsmail Memduh Altar, Ali Galip Taş ve Cevdet Hamdi Balım 33° yükseltildiler. Yüksek Şûra, bundan sonra 1939, 1940, 1944, 1945 ve 1947 yıllarında 13 Kardeşi daha 33° ye yükseltti. Yüksek Şûra, vefatlar dolayısıyla boşalan Hâkim Büyük Amirlik ve Kaymakamlık görevleri için 1938 ve 1945 yıllarında yeni görevliler seçti. 1938-1948 yılları arasındaki bu terfiler ve seçimler Yüksek Şûra'nın uyku dönemi sırasında faaliyette olduğunun bir işaretidir.

Kabul edilen, 28 Haziran 1938 tarih ve 3512 sayılı yeni Cemiyetler Kanunu'na dayanarak Masonluğun uyandırılabilceğini düşünen Yüksek Şûra, kendisine bağlı olarak çalışacak üç remzi Loca açma kararı aldı. 1938 yılında **İdeal**, 1939'da **Kültür** ve **Ülkü** sembolik Locaları kuruldu. O yıl dünya konjonktüründeki sertleşme ve II. Dünya Savaşı'nın başlaması Locaların açıkça faaliyete geçmelerini engelledi. Ancak, o dönemi yaşamış olan Kardeşlerin anlattıkları ve az sayıdaki yazılı belge (tersimat), ayda bir defa olmak üzere Kardeşlerin evlerde ve istisnai olarak umumi mahallerde toplantılar yaptıklarını kaydetmektedir. Fahri Günergin, 11 Mart 1982 günü kendisiyle bir söyleşi yapmaya evine gelen Koray Darga Kardeşe çalışmaların durdurulduğu 1935 sonrasında *"Kadıköy'de Abdülkadir Biraderin evinde toplan-dıklarını"* anlatıyor. (Erenler 25.inci Yıl)

İdeal Locası'nın 3 Haziran 1945 tarihinden itibaren tutulmuş tersimatının yazılı olduğu defter arşivlerdedir. Bu deftere göre, *"bazı teamüllere binaen hasıl olan endişe üzerine 1 Eylül 1946 tarihli zabıttan sonra içtimalarda müzakere zaptı tutulmasına muvakkaten ara verilmiştir."* Aynı defterde, 12 Haziran 1948 tarihli toplantı tersimatı da bulunmaktadır. Bu toplantılarda, tersimat oylanmış, konferanslar verilmiş, yararlar üzerine söz verilmiş, her toplantıda kese dağıtılmıştır. Toplantıların ağırlık noktasını, uyandırılmak istenen Kardeşler hakkında yapılan müzakereler teşkil etmiştir. Bu toplantılarda tekris ve terfiler yapıldığı da söylenmektedir; ancak, bu konuda yazılı bir belgeye ulaşılamamıştır. Dönem içinde seçim de yapılmıştır. 1946 yılı için yapılan seçim, tersimatta yer almaktadır. Evlerde yapılan bu toplantılarda ritüelik merasim yapılıp yapılmadığı belli değildir.

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte ülkede demokratikleşme süreci başladı. Bu sürecin sonucu olarak Dernekler Yasası'nda değişiklik yapan 5 Haziran 1946 tarih ve 4919 sayılı yasa kabul edildi. Buna dayanarak, bir grup Mason, "*Türkiye Mason Derneği*" adında bir derneğin kurulması için 5 Şubat 1948'de resmi başvuruda bulundular. Yüksek Şûra, İstanbul, Ankara ve İzmir'de yeni sembolic localara patent verdi.

Bu gelişmelerin ardından, o güne kadar evlerde yapılan toplantılara devam eden Kültür Locası Kardeşleri, 10 Nisan 1948 günü Şişli Halaskargazi Caddesi üzerinde bulunan İstanbul Apartmanı'nda, Prof. Mustafa Hakkı Nalçacı'nın evinde bir araya geldiler. Toplantıya katılan 14 kurucu Kardeş, Kültür Locası'nın kuruluşunu resmileştirdi. 6 Haziran 1948'de Yüksek Şûra'dan gelen ilk altı aylık kelime usulüne uygun olarak verildi ve en önemli sorun olan lokal konusunda bir komisyon oluşturuldu. Sıraselviler Ayla Apartmanı'nın üçüncü katı tutularak düzenlendi. Burada ilk toplantı 3 Ekim 1948'de yapıldı. Bundan böyle her on beş günde bir Cumaları saat 18.30'da toplanılması kararlaştırıldı.

1948 yılının sonuna kadar, İstanbul'da 7, Ankara'da 2, İzmir'de 1 olmak üzere 10 Loca faaliyete geçmişti. 1949 yılında yeni Loca kurulmadı. Bu dönem içinde sadece eski Masonların uyandırılması yoluna gidildi. Uyandırılmalar azalınca, Yüksek Şûra, 1 Ekim 1949'da haricilerin tekrisine izin verdi. 1950 Mart'ında **Müsavat** 11.; Haziran'ında **Yükseliş** 12. Loca olarak kuruldu. (30 Eylül 1950'de Yüksek Şûra, bir "*Büyük Mahfil*" kurma kararını aldı ve "Yüksek Şûra'ya bağlı Büyük Loca" tüzüğü yayınlandı. İstanbul'dan İdeal, Ülkü, Kardeşlik, Sevgi, Atlas, Müsavat; Ankara'dan Uyanış, Doğu, Yükseliş ve İzmir'den İzmir locaları delegeleri 28 Ocak 1951'de Türkiye Büyük Mahfili (Türkiye Gran Loju) Büyük Görevlilerini seçtiler. Mustafa Hakkı Nalçacı, Büyük Üstat seçildi. Büyük Locanın oluşması (reorganizasyonu), aslında 1956 yılı sonuna kadar uzanacak bir sürece yayılacaktı. 1951 yılından sonra yeni Localar artarak kuruldu. Toplantılar, 10 Ekim 1952'den sonra Tepebaşı Meşrutiyet Caddesi'nde yeni alınan lokalde sürdürüldü. Kültür Locası'ndan ilk doğum 24 Mayıs 1954'de gerçekleşerek Fazilet Locası kuruldu. 1956 sonunda Loca sayısı 27'ye ulaşmıştı. Bu arada Büyük Loca reorganizasyon faaliyetleri (özellikle 1955'ten sonra yoğunlaşarak) bütün hızıyla sürüyordu. 16 Aralık 1956 günü bütün locaların katılmasıyla toplanan konvan sonunda Türkiye Büyük Locası oluşturuldu. Büyük Üstatlığa Ahmet Salih Korum seçildi.

Erenler Muhterem Locası

1957 yılına gelindiğinde, Kùltür Muhterem Locası'ndan 14 Kardeş yeni bir Loca kurma kararı aldılar. Yeni kurulacak Loca'nın adı üzerinde uzun görüşmeler yapıldı. Fahri Günergin'in anlattığına göre, Loca için önce Necdet Ekrem Olcay'ın önerdiği "**Akademi**" adı üzerinde duruldu. Daha sonra, Necdet Sezer'in teklif ettiği "**Erenler**" adı kabul gördü. Erenler Muhterem Locası'nın kurulması için Yüksek Şûra tarafından **22 Mart 1957** tarih ve **29** numaralı patent verildi. Erenler, Yüksek Şûra'nın patent verdiği son Remzî Loca oldu.

Bu arada, 16 Aralık 1956'da yeniden oluşturulan Büyük Loca ile Yüksek Şûra arasında, Remzi Locaların idaresine ilişkin olarak, 1 Nisan 1957'de bir konkordato paraflandı. Bu konkordatoya göre Remzî Localar üzerinde yalnızca Büyük Loca egemen olacak; Remzî Localara bundan böyle Büyük Loca berat verecekti. 1948-1957 tarihleri arasında kurulan Locaların beratları Büyük Loca tarafından yenilendi.

28 numaralı Erenler Locası'na, **17 Nisan 1957** gün ve **37** sayılı Büyük Loca levhası ile berat verildi. Erenler, Yüksek Şûra'dan patent alan son Loca olduğu gibi, Büyük Loca'nın berat verdiği ilk Loca oldu.

Kurucular

Erenler Muhterem Locası'nın kurucuları, hepsi de Kùltür Muhterem Locası'nın azası olan şu 14 Kardeştir: Ömer Mazhar Omay, İbrahim Memduh Seydol, Necdet Ekrem Olcay, Hulki İsmail Gökner, Kâzım İsmail Gürkan, Adni Alkan, Enver Şazi Sirel, Fahri Günergin, Ali Rıza Tezel, Salah Sun, Necdet Sezer, Ayhan Ülgen, Hamit Kökgil, Fethi Arman.

Kurucu Kardeşlerin geçmişlerine kısaca göz atalım:

Ömer Mazhar Omay (1), 1305'te (1889) Şam'da dünyaya geldi. 28 Eylül 1910'da Ziya-i Şark Muhterem Locası'nda tekris oldu. 13 Kasım 1911'de yine Ziya-i Şark Muhterem Locası'nda Üstatlığa yükseldi. Kùltür Muhterem Locası'nda 86 matrikül numaralı amil aza iken Erenler Muhterem Locası kurucusu olan Ömer Mazhar Omay, 26 Ekim 1970'te Ebedî Maşrık'a intikal etti.

*Erenler'in ilk
Üstadı Muhteremi
İbrahim Memduh
SEYDOL K.*

İbrahim Memduh Seydol (2), 1311'de (1896) Selanik'te dünyaya geldi. 30 Kasım 1922'de 218 matrikül numarası ile **Resne** Muhterem Locası'nda tekris oldu. Geçışı, 7 Haziran 1923, yükselişi ise 7 Aralık 1923'te **Resne** Muhterem Locası'nda yapıldı. 50 matrikül sayılı azası olduğu **Kültür** Muhterem Locası'nda 1951 yılında Üstadı Muhteremlik yaptı. **Erenler** Muhterem Locası'nın ilk Üstadı Muhteremi olarak bu görevi 1957, 1958 ve 1959 yıllarında yaptı. 23 Ekim 1973'te Ebedî Maşrık'a intikal etti.

Necdet Ekrem Olcay (3), 1317'de (1902) İstanbul'da dünyaya geldi. 28 Şubat 1925'te Selamet Muhterem Locası'nda tekris oldu. Aynı Locada 19 Eylül 1925'te geçışı, 17 Nisan 1926'da yükselişi yapıldı. **Kültür** Muhterem Locası'nda 10 matrikül numaralı ku-

rucu üye idi. 17 Eylül 1971'de Ebedî Maşrık'a intikal etti.

Hulki İsmail Gökner (4), 1320'de (1904) İstanbul'da dünyaya geldi. 29 Eylül 1929'da 211 matrikül numarası ile **Vefa** Muhterem Locası'nda tekris oldu. Geçışı de **Vefa** Muhterem Locası'nda 29 Aralık 1930'da yapıldı. Yükselişi 30 matrikül numaralı üye olduğu **Kültür** Muhterem Locası'nda 1950 yılında yapıldı. 20 Haziran 1971'de Ebedî Maşrık'a intikal etti.

Kâzım İsmail Gürkan (5), 1905 yılında Trabzon'da dünyaya geldi. 29 Mayıs 1930'da **Resne** Muhterem Locası'nda tekris edildi. 163 matrikül numarası ile üye olduğu **Kültür** Muhterem Locasında geçışı 16 Aralık 1955'te, yükselişi 21 Aralık 1956'da yapıldı. **Erenler** Muhterem Locası'nda 1960 yılında Üstadı Muhteremlik yaptı. 1 Mart 1972'de Ebedî Maşrık'a intikal etti.

Adni Alkan (6), 1322'de (1906) İstanbul'da dünyaya geldi. 13 Kasım 1930'da **Resne** Muhterem Locası'nda tekris oldu. Geçışı 16 Aralık 1955'te 161 matrikül numaralı azası olduğu **Kültür** Muhterem Locası'nda; yükselişi 2 Haziran 1956'da yine **Kültür** Muhterem Locası'nda yapıldı. 15 Mart 1980'de Ebedî Maşrık'a intikal etti.

Enver Şazi Sirel (7), 1307'de (1891) Amasya'da dünyaya geldi. 21 Kasım 1930'da **Murat** Muhterem Locası'nda tekris oldu. Aynı Loca'da

5 Nisan 1931'de geçişi; 15 Kasım 1931'de de yükselişi yapıldı. **Kültür Muhterem Locası**'nda 88 matrikül numaralı üye iken kurucu oldu. 5 Mayıs 1976'da Ebedî Maşrık'a intikal etti.

Fahri Günergin (8), 1318'de (9 Temmuz 1902) İstanbul'da dünyaya geldi. 28 Nisan 1931'de **Resne Muhterem Locası**'nda tekris oldu. Geçiş 10 Kasım 1931'de; yükselişi 11 Aralık 1931'de yine **Resne Muhterem Locası**'nda yapıldı. 25 matrikül numaralı üyesi olduğu **Kültür Muhterem Locası**'nda 1955 yılında; kurucusu olduğu **Erenler Muhterem Locası**'nda 1961 yılında Üstadı Muhteremlik yaptı. 18 Mayıs 1984'te Ebedî Maşrık'a intikal etti.

Ali Rıza Tezel (9), 1315 (1899) yılında Trabzon'da dünyaya geldi. 5 Temmuz 1932 yılında İzmir **Zuhal Muhterem Locası**'nda tekris oldu. Aynı Locada 7 Nisan 1933'te geçiş ve yükselişi yapıldı. **Kültür Muhterem Locası**'nda 121 matrikül numaralı üye idi.

Salah Sun (10), 31 Ocak 1903'te İstanbul'da dünyaya geldi. 25 Şubat 1934'te **Resne Muhterem Locası**'nda tekris oldu. 16 Aralık 1934'te yine **Resne Muhterem Locası**'nda geçiş yapıldı. Yükselişi, 40 matrikül numaralı üyesi olduğu **Kültür Muhterem Locası**'nda 15 Nisan 1949'da yapıldı. **Erenler Muhterem Locası**'nda 1962 ve 1967 yıllarında iki kez Üstadı Muhteremlik yaptı. 8 Mayıs 1980'de Ebedî Maşrık'a intikal etti.

Necdet Sezer (11), 1906'da Kıbrıs'ta dünyaya geldi. 5 Kasım 1954'te **Kültür Muhterem Locası**'nda tekris oldu. 151 matrikül numarası ile üye olduğu **Kültür Muhterem Locası**'nda 16 Aralık 1955'te geçiş, 21 Aralık 1956'da yükselişi yapıldı. 8 Aralık 1971'de Ebedî Maşrık'a intikal etti.

Ayhan Ülgen (12), 1338'de (1922) Zonguldak'ta dünyaya geldi. **Kültür Muhterem Locası**'nda 155 matrikül numarası ile, 3 Aralık 1954'te tekrisi yapıldı. Geçiş ve yükselişi de aynı locada sırasıyla 16 Aralık 1955 ve 21 Aralık 1956'da yapıldı. 25 Eylül 1973'te Ebedî Maşrık'a intikal etti.

Hamit Kökgil (13), 1321'de (1905) İstanbul'da dünyaya geldi. 25 Mart 1955'te **Kültür Muhterem Locası**'nda tekris oldu. 159 matrikül numarasıyla bu Locada 12 Haziran 1956'da geçiş; 7 Haziran 1957'de yükselişi yapıldı.

Fethi Arman (14), 1333'de (1917) Şarköy'de dünyaya geldi. 13 Nisan 1956'da **Kültür Muhterem Locası**'nda 175 matrikül numarası ile tek-

risi yapıldı. **Erenler** Muhterem Locası'nın kurucuları arasındaki tek Çırağı. Geçiş 25 Ekim 1957'de; yükselişi 30 Haziran 1958'de **Erenler**'de yapıldı.

Erenler'in Köklerinin Uzandığı Localar

Kurucuların kökenlerinin uzandığı localara göz attığımızda bu localarla ilgili olarak şu bilgilere ulaşıyoruz.

Kültür Locası: 1939'da kurulan 2 numaralı **Kültür** Muhterem Locası, 10 Nisan 1948'de resmen faaliyete geçmiştir. İlk Üstadı Muhteremi **İsmail Hakkı Nalçacı**'dır. **Erenler** Muhterem Locası, **Kültür** Muhterem Locası'ndan doğan üç Locadan ikincisidir. **Kültür** Muhterem Locası'ndan, önce 24 Mayıs 1954'de 20 nolu **Fazilet** Muhterem Locası doğmuştur. **Erenler** Muhterem Locası'ndan sonra da, 5 Şubat 1960'da 32 nolu **Şefkat** Muhterem Locası doğmuştur.

Resne Locası: **Resne**, önce Mısır Millî Büyük Locası'a bağlı olarak kurulmuştur. Mısır'da ilk İngiliz locası "Saint John's" 1862'de İskenderiye'de açılmıştı. Daha sonra 1899'da Mısır ve Sudan'daki İngiliz Localarını idaresi altına alan bir İngiliz Bölge Büyük Locasının kurulduğunu biliyoruz. **Resne** Muhterem Locası'nın berat aldığı, **Mısır Millî Büyük Locası**, 8 Mayıs 1876'da kurulmuştur. İlk Büyük Üstadı **Dr. İkonomopulo**'dur. Daha sonra **Hidiv Tevfik Paşa** Büyük Üs-

*5 numaralı Resne Locası'nın
Arap harfleriyle ve Latin harfleriyle iki mührü.*

Resne'nin kurucusu
Osman Fehmi
RESNE K.
(1880 - 1952)

tat olmuştur. 1889'da Büyük Üstat olan **İdris Ragıp Bey**'in Maşrık-ı Âzam-ı Osmanî'nin kuruluşunda, aşağıda değinileceği gibi önemli yardımları olmuştur. Yabancı obediyaalarda çalışan Osmanlı Masonları, II. Meşrutiyet günlerinin de getirdiği atmosfer içinde "*milli Masonluk*" kurulması için çalışmalara girişmişlerdi. İttihat ve Terakki Fırkası'nın ileri gelenlerinden, "*Hürriyet Kahramanı*" **Resneli** (Kolağası) Niya zi'nin kardeşi eczacı **Osman Fehmi** bu uğurda bir kaç kez Mısır'a gitmiş, **İdris Ragıp** ve Sakakini Kardeşler ile görüşmüştür. **Osman Fehmi** ve Mısır'da nura kavuşmuş olan Nail Reşid Kardeşlerin başını çektiği bir grup Osmanlı Masonu, 1 Teşrinisani (Kasım) 1324 (1908) günü İstanbul'da toplanmışlar ve Mısır

Millî Büyük Locası Büyük Üstadı ile yapılan görüşmeye dayanarak Mısır Millî Büyük Locası'na bağlı, 119 numaralı "**Resne**" locasının kurulmasını karar altına almışlardır. Ertesi gün (2 Teşrinisani) yeniden toplanarak görevlere sırasıyla Osman Fehmi, Nail Reşid, Ahmet Pertev, Mehmet Tevfik, Jak Kalderon, Sadık Rauf, Şükrü Rıza Kardeşler seçilmişlerdir. Kurulan loca için 4 Teşrinisani 1324'te Mısır Millî Bü-

yük Locası'na başvurulmuştur. İstanbul'da Türkçe çalışmak üzere patent alan **Resne** locasının mühründe, "*Resne Mahfeli numero 119 sene 5909 Mısır Mahfel-i Ekber-i Vatanisi'nin taht-ı idaresinde*" ibareleri bulunmaktadır.

Mısır Millî Büyük
Locası'na bağlı
119 numaralı
Resne Locası'nın
mührü.

Sekiz ay Mısır Millî Büyük Locası'na bağlı çalışan Resne locasının üyeleri, Maşrık-ı Âzam-ı Osmanî'nin kuruluşunda görev almışlardır. Çalışmaların olgunlaşmasıyla 19 Haziran 1325 (1909) tarihli celsede Mısır Millî Büyük Locası'ndan ayrılıp Osmanlı Maşrıkı Âzam'ına katılma kararı almışlardır. Patent tarihinin **25 Haziran 1909** olması muhtemeldir. **Resne**'nin ilk Üstadı

Muhteremi Eczacı **Osman Fehmi**'dir. Osman Fehmi, Maşrık-ı Âzam-ı Osmanî'nin ilk Daimî Heyeti'nde (Büyük Görevliler Kurulu) **Büyük II. Nâzır** seçilmiştir. Osman Fehmi'nin ağabeyi, Kolağası Niyazi de Masondu. 1913 yılında, kırk yaşındayken bir suikast sonucu öldürülen Resneli Niyazi'nin anısına daha sonra Mısır Millî Büyük Locası'na bağlı olarak Arapça çalışmak üzere Kahire'de 120 numaralı "**Niyazi**" locası kurulmuştur. 1880 doğumlu olan Osman Fehmi'nin ilk dönem kayıtlarında adı, kardeşine izafeten "**Osman Fehmi Niyazi**" olarak geçmektedir. Büyük Loca belgelerinden, Osman Fehmi'nin soyadı kanunundan sonra "**Resne**" soyadını aldığı anlaşılmaktadır. Uyku dönemi sonrasında Kültür Muhterem Locası'na katılan Osman Fehmi Resne 1952 yılında Ebedî Maşrık'a intikal etmiştir. Resne Muhterem Locası'nda daha sonra, Necmettin Tahsin Erol, Prof. Zühtü İnhan, Kenan Öner, Nedim Nazmi, Amiral M. Ali, Nehrî Bey, Dr. Celal Tahsin, Dr. İhsan İsmail Üstadı Muhteremlik yapmışlardır. 1935 yılındaki Üstadı Muhteremi Cemil İpekçi idi. Resne Muhterem Locası, İngiltere Birleşik Büyük Locası tarafından tanınan Mısır Millî Büyük Locası'ndan patent alarak kurulması nedeniyle tarihimizde önemli bir yer almış; İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın Türkiye Büyük Locası'nı tanıma sürecinde etkili olmuştur.⁽²⁾

(2) Resne'nin ilk devre görevlilerine göz atıldığında Vefa locasının Resne Kardeşleri tarafından kurulduğu ve ilk Üstadı Muhterem'inin Resne'nin I. Nazırı olduğu görülmektedir. Vefa ile aynı gün (28 Haziran) kurulan Muhibbanı-ı Hürriyet'in kurucuları arasında Resne görevlilerinden (muhtemelen Sekreter) Jak Kalderon göze çarpmaktadır. Muhibbanı-ı Hürriyet'in diğer kurucularının da Resne üyesi olmaları kuvvetle muhtemeldir. 7 numaralı Uhuvveti Osmaniye locasının da daha evvel Mısır Locasının patent olarak kurulduğu ve 1 Ağustos tarihinde (yani kuruluş gününde) Osmanlı Maşrık-ı Azam'ına katıldığı göz önüne alındığında Osmanlı Büyük Locası'nın intizamı konusunun yıllarca "tartışmalı" kalması anlaşılabilir ancak kabul edilemez bir olgu haline gelmektedir. Çünkü, tarihe seksen yılın ardından bakıldığında, muntazam bir Büyük Locadan berat almış iki Loca ile bu muntazam Localardan doğmuş yeni muntazam Locaların oluşturduğu Osmanlı Büyük Locası'nın muntazam sayılmama tavrını, o dönemde Batı'da yaygın olan, Osmanlı Ulusalçı akımlarından ve daha sonra da Türkiye Cumhuriyeti'nden rahatsız olma olgusuyla paralel saymamak çok zor olacaktır. (Büyük Loca'nın 1935'e kadar kendinden "Milli Masonluk" diye söz etmesini de bu çerçevede okumak mümkündür.)

bul'a getirmiştir. Aynı zamanda Resne Locası'nın I. Nazırı olan Nail Reşid öncülüğünde, Osman Fehmi, Mehmet Tevfik ve Mehmet Ali Baba ile Vefa mahfeli kurulmuştur. İlk Üstadı Muhteremi Nail Reşit'tir. **Vefa** Muhterem Locası'nın daha sonraki Üstadı Muhteremleri, Fuat Hulusi Demirelli, Ahmet Hakkı, Memduh, Sabri Mehmet, Mehmet Ali Haşmet, Doktor Tahir'dir. 1933 yılı Üstadı Muhteremi Muhittin Celal Duru, 1934 yılı Üstadı Muhteremi Ali Şevket'tir. 1935 yılındaki son Üstadı Muhterem Mehmet Ali Haşmet Kırca'dır. İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın, Büyük Loca'yı tanıma hakkında 21 Temmuz 1970 tarihli raporunda Nail Reşid'in Mısır'da tercüme ettirdiği ritüellere atıfta bulunulduğundan tanıma sürecinde Vefa Locasının yeri de önem taşımaktadır.

Ziya-i Şark Locası: 9 numaralı **Ziya-i Şark**, 18 Ocak 1910'da Kadıköy'de kurulmuştur. İlk Üstadı Muhteremi **Mirliva Faik Paşa'dır**. **Ziya-i Şark** üyeleri, Kadıköy'de İtalyan obediyanına bağlı olarak 1907 yılında kurulan ve adını burasının eski adından alan **Kalkedonya** Locası'nda çalışmaktaydılar. **Ziya-i Şark**'ın daha sonraki Üstadı Muhteremleri, Faik Paşa, Ahmet Suat ve Fuat Süreyya Paşa (1933-1934)'dır. Loca 1935 yılında **Tan Işığı** adını almıştır. **Tan Işığı**'nın son Üstadı Muhteremi (1935) Baba Kurbangil idi.

Selamet Locası: 39 numaralı **Selamet**, 9 Ocak 1918'de kurulmuştur. İlk Üstadı Muhteremi **Necmettin Tahsin**'dir. Daha sonraki Üstadı Muhteremler arasında, Doktor Fahri, Doktor İsmail Kenan, Doktor Bahattin Lütü (1933), Doktor Şükrü Hazim (1934) bulunmaktadır. 1935 yılındaki son Üstadı Muhteremi Doktor Hüseyin Kenan Tukanan'dır.

Murat Locası: 36 numaralı **Murat**, 27 Kasım 1921'de kurulmuştur. İlk Üstadı Muhteremi **Doktor Arif Ethem**'di. Daha sonraki Üstadı Muhteremler arasında, Servet Yesari, Sadi Rıza (1933) sayılabilir. 1934 ve 1935 yıllarındaki son Üstadı Muhteremi Fahrettin Kerim Gökyay'dır.

Zuhal Locası: 50 numaralı **Zuhal**, 21 Mayıs 1926'da İzmir Karşıyaka'da çalışmak üzere kurulmuştur. İlk önceleri celselerinden birini ayda bir Fransızca yapmakta iken daha sonra 1930'da bu ihtiyacı karşılamak üzere Satürn Locası kurulmuş; Zuhal, Türkçe çalışmaya devam etmiştir. Zuhal Locası'nın ilk Üstadı Muhteremi **Akil Koyuncu**'dur. Zühdü Hilmi Velibeşe (1928), Zühdü Kâmil Velibeşe (1930), Feyyaz Mümtaz Savut (1933), Mehmed Salim (1934) Üstadı Muhte-

remlik yapmışlardır. 1935 yılında son Üstadı Muhteremi Sami Pangöglü'dür.

Açılış

Erenler Muhterem Locası, 25 Mayıs 1957 günü yapılan ve Büyük Loca tarafından Locayı açmaya memur edilen Büyük Üstat Yardımcıları **Sadık Bigat, Nüzhet Cancar** ve Büyük Katip **İbrahim Hoya**'nın katıldığı törenle açıldı. Erenler'in ilk Envarı şöyle oluştu:

<i>Üstadı Muhterem</i>	: İbrahim Memduh Seydol
<i>I. Nazır</i>	: Kâzım İsmail Gürkan
<i>II. Nazır</i>	: Necdet Ekrem Olcay
<i>Hatip</i>	: Salâh Sun
<i>Kâtip</i>	: Ali Rıza Tezel
<i>Muhakkik</i>	: Fethi Arman
<i>Hazine Emini</i>	: Adni Alkan
<i>Hasenat Emini</i>	: Necdet Sezer
<i>Teşrifatçı</i>	: Hâmit Kökgil
<i>Dahili Muhafız</i>	: Ayhan Ülgen

Kuruluş Yılındaki İlk Törenler

Locada 1957 yılında tekris ve yükseliş töreni olmamış sadece iki geçiş töreni yapılmıştır. İlk geçiş 25 Ekim 1957'de yapılmış; kurucu üye Fethi Arman Kalfahğa geçmiştir. 26 Kasım 1957'de de (1955 yılında **Kardeşlik** Muhterem Locası'nda tekris edilen ve 21 Haziran 1957'de **Erenler Muhterem Locası**'na katılan) Cevat Alpsoy (19)'un geçiş töreni yapılmıştır.

İlk Tekris ve İlk Katılmalar

Erenler Muhterem Locası'nda ilk tekris töreni 14 Şubat 1958'de yapılmıştır. Tekris edilen ilk Kardeş "15" matrikül numarasına sahip olan Ömer Özek'tir. Aynı gün, Barbaros Günergin de tekris edilecek olmasına rağmen ABD'de olduğu için tekrisi o gün yapılamamıştır. İlk tekristen sonra katılma ve uykudan uyanmaları görmekteyiz. Ömer Özek'in tekrisinden sonra, Muhittin Osman Omay 16 matrikül numarasıyla (Ankara- **Uyanış** Muhterem Locası'ndan) **Erenler Muhterem Locası**'na tebenni etmiştir. 1928 yılında **Muhibban-ı Hürriyet** Loca-

sı'nda nura kavuşmuş, aynı Loca'da 1929 yılında Üstad olmuş olan 1887 İskeçe doğumlu Hikmet Feridun Arda 14 Nisan 1958'de uykudan uyanarak **Erenler** Muhterem Locası'na 17 matrikül numarasıyla katılmıştır. 1926 yılında **Necat** Muhterem Locası'nda nura kavuşmuş ve aynı Loca'da 1927 yılında Kalfa olmuş olan Recai Bilgin 18 matrikül numarası ile 14 Mart 1958'de **Erenler**'e katılmıştır. Locada yapılan ikinci tekriste, 8 Haziran 1958'de Barbaros Günergin (20), Tahir Olgaç (21), Fahri Çoker (22) ve Turhan Ökeren (23) birlikte tekris edilmişlerdir. Daha sonra, 17 Haziran 1958'de Nuri Akyol (24), Münir Raşit Öymen (25), Bahri Engin (26) ve Muhip Arcıman (27)'in tekrisleri yapılmıştır. Bu yıl içinde bir kez daha tekris yapılmış, 7 Kasım 1958'de Fahir Ertaman (28), Mahir Ertaman (29) ve Nusret Ural (30) tekris edilmişlerdir.

İkinci Yıl, Geçiş ve Yükselişler

1958 yılı Haziran'ında Ömer Özek'in; Kasım ayında Barbaros Günergin, Tahir Olgaç, Fahri Çoker, Nuri Akyol, Bahri Engin, Turhan Ökeren ve Muhip Arcıman'ın geçiş törenleri yapılmıştır. İlk yükseliş töreni 30 Haziran 1958'de yapılmış, Fethi Arman ve Cevat Alpsoy ile **Necat** Muhterem Locası'nda 1926 yılında tekrisi; 1927 yılında geçişi yapılan ve 14 Mart 1958'de **Erenler** Muhterem Locası'na tebenni eden 1901 doğumlu Recai Bilgin, Üstat olmuşlardır. 1958 yılı sonunda katılımlarla birlikte matrikül numarası 31'e varmıştı. Matrikül numarası 1959 sonunda 36'ya; 1960 sonunda 51'e; 1961 sonunda 62'ye; 1962 sonunda ise 67'ye ulaşmıştı.

Erenler Muhterem Locası'ndan Doğan Localar

Erenler Muhterem Locası'dan ilk doğum, **29 Ocak 1965** tarihinde 18 Kardeş tarafından kurulan **41** nolu **Sevenler** Muhterem Locası'dır. **Sevenler**'in açılışı 11 Haziran 1965'de yapılmıştır. Açılış, Büyük Üstat Enver Necdet Egeran, Büyük I. Nazır Halit Arpaç ve Büyük Kâtip Nafiz Ekemen tarafından icra edilmiştir. **Erenler** Muhterem Locası'ndan ikinci doğum, **16 Ocak 1988** tarihinde **45** Kardeşimizin kurduğu **77** nolu **Sezgi** Muhterem Locası'dır. Sezgi Muhterem Locası'nın açılışı 16 Ocak 1988 günü Büyük Üstat Cavit Yenicioğlu, Büyük II. Nazır Suat Ağagil ve Büyük Sekreter Nesip Aksüt tarafından yapılmıştır. **Erenler** Muhterem Locası'dan üçüncü doğum, **21 Mayıs 1999** tarihinde 33 Kardeşimizin kurduğu **157** nolu **Sur** Muhterem Loca-

sı'dır. **Sur**'un açılışı 21 Mayıs 1999 günü Büyük Hatip Tanju Koray, Büyük Muhakkik Oryal Güventürk ve Büyük I. Tören Üstadı Alp Ulu-soy tarafından icra edilmiştir.

Bu arada Erenler Muhterem Locası'ndan doğan Localar da doğum yaptılar:

Sevenler Muhterem Locası'dan **8 Mart 1980**'de 62 numaralı **Burç** Muhterem Locası kuruldu. **Burç**, 28 Mart 1980 günü Büyük Üstat Ve-kili Cavit Yenicioğlu, Büyük I. Nazır Sait Penbecioğlu ve Büyük Sek-reter Yardımcısı Nesip Aksüt tarafından açıldı.

Sevenler Muhterem Locası'dan **24 Aralık 1988** tarihinde de **86** numaralı **Güzel İstanbul** Muhterem Locası doğdu. **Güzel İstanbul**, 10 Şu-bat 1989 günü, Büyük Üstat Orhan Alsaç, Büyük Üstat Kaymakamı Suha Aksoy ve Büyük Sekreter Reşit Ata'nın icra ettikleri törenle açıl-dı.

Güzel İstanbul Muhterem Locası'dan **10 Ocak 1995**'de 118 numaralı **Doruk** Muhterem Locası doğdu. **Doruk**, 10 Ocak 1995 günü Büyük Hatip Reşit Ata, Büyük I Tören Üstadı Çınar Şahenk ve Büyük Sekre-ter Yardımcısı Celil Layikteş tarafından açıldı.

Sezgi Muhterem Locası'ndan doğan **127** numaralı **Altar** Muhterem Locası 12 Aralık 1995 tarihinde kuruldu. **Altar**, 12 Aralık 1995 günü Büyük Üstat Kaymakamı Tunç Timurkan, Büyük I. Nazır Yusuf No-mal ve Büyük II. Nazır Sahir Talât Akev tarafından açıldı.

Güzel İstanbul Muhterem Locası'dan **3 Mayıs 2002**'de **180** numaralı **Kalkedon** Muhterem Locası doğdu. **Kalkedon**'un açılışı, Büyük Sekreter Ahmet Örs, Büyük Sancaktar İlker İnal ve Büyük Sekreter Yardımcısı Erşan Tınay tarafından yapıldı.

Erenler Muhterem Locası, 45.Yaşını, tarihindeki 29.uncu Üstadı Muhteremini İs'ad ederek kutlarken, 350'ye yaklaşan matrikül numarasıyla ve doksan beş üye Kardeşiyle çalışmalarına devam edi-yor.

KAYNAKLAR

- Abdurrahman Erginsoy, *Türkiye'de Masonluğun Doğuşu*, Erciyaş Yayınları, 1996
- Celil Layikteş, *Türkiye'de Masonluk Tarihi Cilt 1, 1721-1956*, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1999
- Celil Layikteş, *Türkiye'de Masonluk Tarihi Cilt 2, 1957-1970*, Yenilik Basımevi, İstanbul, 2001
- Dündar Erendağ, "İdeal Muhterem Locasının Tarihi" *Tesviye*, sayı 11, Nisan 1994, s 11-13
- Dündar Erendağ, "İdeal Muhterem Locasının Tarihi (2)" *Tesviye*, sayı 12, Haziran 1994, s 21-24
- Erdur Bekiroğlu, "50 Yıllık Kültür", *Mimar Sinan*, sayı 110, s. 41-52
- Fikret Çeltikçi, *Hür Masonluk Tarihinden Notlar*, Mimar Sinan Yayınları, Ankara, 1998
- F. Erden, S. Öncel, İ.M. Seydol, (1951-1952-1953-1954-1955 Yılları Arasında) *Aramızdan Ebediyen Ayrılanlar*, 1955
- İsmail İşmen, "Resne Locası" *Tesviye*, sayı 5, Şubat 1993, s 16-18
- Kaan Tunalı (der), *1909-1989 Türkiye'de 80 Yılda Mason Locaları*, HKEMBL Yayını, İstanbul, 1980
- Kemalettin (Apak), *Türkiye'deki Masonluk Tarihi*, İzmir, 1932
- Kemalettin Apak, Ana Çizgileriyle *Türkiye'deki Masonluk Tarihi*, İstanbul, 1958
- Reşit Ata, "Kalkedon", *Tesviye*, Sayı: 55, Mayıs 2002, s: 14
- Nafiz Ekemen (derleyen), *Arşivlerimiz İçinde 1965 Olayları*, İstanbul, 1978
- Suha Umur, "İdeal Muhterem Locası'nın Kuruluş Tarihi Hakkında", *Mimar Sinan*, sayı 76, 1990, s 6-9
- Suha Umur, "Resne Mahfeli ve Bir Mühür", *Mimar Sinan*, sayı 79, 1991, s 13-16
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden" *Tesviye*, sayı 26, 1996, s 23-24
- "1933 Yılında Muh. Mah.lerimizde Seçilen Üs.ı Muh. ler ve Adresleri" *Büyük Şark*, sayı 8-9, Şubat-Kanunusani 1933, s: 39-40
- "Mah.lerimizde 1934 İntihabatı Neticesinde Seçilen Ü.ı Muh.ler ve adresleri" *Büyük Şark*, sayı 14, Şubat-İkincikanun 1934, s: 48-49
- "Muh.Mah.lerimizin 1935 İntihabları Neticesinde Seçilen Muh. Üs.lar ve Adresleri" *Büyük Şark*, sayı 16, Eylül-Birinciteşrin, 1934, s: 47-48
- *Türkiye Millî Büyük Meşriki'nin 25inci Yıldönümü münasebetile Fevkalâde celsede Okunan nutuklar ve neşideler*, Türkiye Büyük Meşriki Yayını, 1934
- *Erenler 1957-1977*, İstanbul, 1977
- *Erenler 25inci Yıl*, İstanbul, 1982
- *Sezgi 1988*, İstanbul, 1988
- *Güzel, İstanbul*, İstanbul, 1989
- *Erenler 1991-1992*, İstanbul, 1991
- "Yurtiçi Törenlerinde Protokol Sıralaması" *Tesviye*, sayı 11, 1994, s 30-31
- *Sevenler 30. Yıl 1965/1995*, İstanbul, 1995
- *Erenler 1995-1996*, İstanbul, 1995
- *Erenler Muh. Lo. 1998 Yılı Çalışma Programı*, İstanbul, 1998
- H. K. E. M. B. L. Kütüphane Arşivi

TÜRKİYE'NİN MATBAAYA KAVUŞMA SÜRECİNDE ÖNDER İLK TÜRK MASONLARI⁽¹⁾

Can KAPYALI

EARLY TURKISH FREEMASONS; FOR TURKEY'S MEETING WITH THE PRINTING HOUSE

For centuries people have been ambitious to pass their experience on to the next generations. This process began with ancient drawings on cave walls and continued with the first examples of the printing on the Sumerian tablets of 6th century BC. Gutenberg's printing machine was based on the principles of mass production. (This process might be considered as the beginning of Age of

- (1) *İbrahim Müteferrika ve 28 Çelebizade Sait Mehmet Efendi'nin Masonluğa katıldıklarını kaynak gösteren kitaplar: 1. (Türkiye'de Hür Masonluk Tarihi, Tahriri Heyeti, sahife 62, 1951); 2. (Ana Çizgileriyle Türkiye'deki Tarihi, Kemalettin Apak, İstanbul, 1958, sahife 18); 3. (Hür Masonluk Tarihinden Notlar, Fikret Çeltikçi, Mimar Sinan Yayınları: 6, sahife 282, 1982); 4. (Thierry Zarcone, Mystiques, Philosophes Et Francs - Maçons en Islam, Paris, 1993, sahife 194); 5. (Celil Layiktez, Türkiye'de Masonluk Tarihi Cilt: 1, İstanbul, 1999, sahife 4-6); 6. TBL.'si tarafından haricilere dağıtılmak üzere çıkarılmış yayınlar); 7. (Joseph de Maistre, "Mémoire sur la France - Maçonnerie adressé au Baron Vignet des Etoiles (1793)", art. cilt. p. 139).*

Enlightenment. The knowledge in book form gains immortality and also people can reach the books easily. Knowledge in the form of a book is easy to access and carries one to immortality. These two aspects made Gutenberg's printing machine spread all over the world in on very short time. Ottomans, having a good administration in the early 18th century, came to know and were introduced to the printing machine with a delay of three hundred years. Freemasonry was introduced in Turkey simultaneously with the printing machine. It is a significant coincidence to meet such an advanced cultural technology and such a distinguished ideal system in the same decade. This short article, commemorates these two happy events.

İnsanların kalıcılığa olan merakları, ne dün ve ne de bugün, hiç kimse tarafından inkâr edilmemiştir. Yarın da edilmeyecektir. Bu yüzden *verba volant, scripta manent* şeklinde ifade edilen Lâtince özdeyiş, sözlerin uçucu, ama yazılanların kalıcı olduğunu ifade eden uluslararası bir deyim haline gelmiştir. İlk çağlardan bu yana insanlar görüp yaşadıklarını ve hatta düşlediklerini gelecek kuşaklara aktarmak, ölümsüzleştirmek istemişlerdir. Bunun için de o çağlarda ellerinin altında ancak bulabildikleri toprak, kil, taş, mermer ve bazı madenlerden yararlanmışlardır.

Babylon ya da Babil denen kent, Mezopotamya'nın en büyük yerleşim bölgelerinden biriydi. Bu kent Sümerler tarafından kurulmuştu. Babil M.Ö.VI. yüzyılda altın çağını yaşamaktaydı. İnsanların kalıcılığa olan merakları, elbet Babil'lilerin de vazgeçilmez tutkularından biriydi. Bu nedenle tuğlaların üstüne kazı-

dıkları şekillere astronomi hesaplarına dair bulguları, kentlerinin kuruluşuyla ilgili geçirdikleri aşamaları ve diğer önemli buldukları yaşam kesitlerini kaydetmişlerdi. *La Lettre d'Imprimerie* başlıklı yazısında F.Thibaudeau, bu tuğlalardaki metinlerin, Louvre Müzesi'nde sergilendiğini söyler. Bu metinler henüz yumuşak ve nemli olan tabletler üzerine kazı kalemini andıran ucu sivri bir ağaç çubukla harfler çizildikten sonra pişirilerek meydana getirilmiştir. F. Thibaudeau, ilk kez kullanılan bu kalıp yöntemi için, "matbaacılığın doğuşunu sağlamıştır" der. Nitekim, Enver Behnan Şapolyo, Mezopotamya'da yapılan kazılarda, Sümerlere ait birçok belgenin ortaya çıkarıldığından söz eder. Bu eserler arasında en çok merak uyandıran basit bir şekilde yapılmış bir matbaadır.

Avrupa'da matbaa kurulmadan yüzyıllarca önce, doğuda basım tekniğinin geliştiği tartışma gö-

türmez bir gerçektir. Çin, Kore ve hatta Japon toplumlarının bu konudaki teknikleri ve malzeme zenginlikleri, bugün ilim çevrelerince kabul edilmektedir. Avrupa'da hareketli harfleri ve matbaayı ilk olarak kullanan Gutenberg değildir. Zira, batıda hareketli harfler Gutenberg'ten önce de kullanılmıştır. Baskı sanatını ilk Çinlilerin mi, yoksa Uygur Türklerinin mi uyguladıkları yakın zamana kadar tartışma konusu olmuştur. Bu konuda kesin bir sonuca ulaşmak her ne kadar kolay değilse de, eldeki belgeler Uygur Türkleri'nin ilk adımı attıklarını kanıtlayıcı mahiyettedir. Nitekim *The Genius of Chinese Literature* adlı yapıtında British Museum'un Doğu Kitapları Başkanı Dr. Lionel Giles, Sir Aurel Stein'in Tun-Hu-

ang'dan bu belgeleri getirdiğini yazmaktadır. Dr. Stein, M.S. 868 yılına ait olan bu belgeleri, Türkistan'daki bir mağarada bulmuştur.

Doğu bir zamanlar **Levant** yani "yükselen" olarak anılmaktaydı, Batı ise **Couchant** olarak tanınır, yani "uyuyan"... Avrupa henüz Ortaçağ feodalizminin karanlığı içinde yaşarken, doğu geleceğe yön verecek aydınlığın tohumlarını atmaktaydı. Aşağıdaki belge, daha önce hiçbir yerde yayınlanmamış bir Uygur yazısının örneğidir. Ayrıca gurur duyarak belirtmek gerekir ki, baskı sanatının ve hareketli harflerin doğudan batıya geçmesinde Türklerin rolü büyüktür. Türkistan'dan ve Çin'den matbaa düşüncesinin Avrupa'ya kadar na-

Uygur Yazısı

sıl ve hangi yoldan eriştiği konusunu Prof. Dr. Helmuth Boserst'in yapıtında açıkladığı şekilde aktaralım :

"Moğolların Uygur kültürünü aldıkları Uygur Yazı örneğini daha önce belirtmiştik. Von Le Coq'un da ileri sürdüğü gibi, ben de Moğolların 1241'de Almanya'yı istilâları sırasında beraberlerinde matbu kitaplar getirdikleri ve matbaa sanatının ürünlerini gösterdikleri kanaatindeyim. Gutenberg'in matbaayı keşfine 200 yıllık bir zaman vardır. İşte bu süre zarfında fikirlerin olgunlaşma ve bir noktaya ulaşma aşaması da dikkate alınırsa, IX. yy Uygur matbaası ile XV.yy Alman matbaası arasındaki bağlantı kendiliğinden ortaya çıkmış olacaktır."

Ancak bugün hala tarihin karanlıklarındaki yerini koruyan bu ilk matbaacıların yaşamları ve ortaya koydukları çalışmaların, gün ışığına çıkmayarak gizemlerini korumalarına karşılık, Gutenberg'in icadı süratle tanınmış ve yayılmıştır. Gutenberg'in asıl başarısı, kendi kişisel buluş ve geliştirmelerinden çok daha önemlidir. Bu başarı, basımla ilgili tüm araç ve gereçleri bir bütün haline getirerek, efektif bir üretim sistemi oluşturmamasından kaynaklanmaktadır. Başkının diğer önemli icadlardan farkı, bir seri üretim işlemi olmasıdır.

Gutenberg'in geliştirdiği şey tek bir araç değildir. Ama bütün bir üretim işlemidir. Bu seri üretim sonucudur ki "uyuyan" Batı, ilim ve irfan nuru olan matbaa sayesinde Aydınlıklar Çağı'na adım atmış oldu. 1455 yılından önce Hattatlar tarafından elle yazılan kitaplar, susuz topraklara dökülen bir bardak suydı. Oysa, matbaada seri şekilde basılan kitaplar, şimdi o susuz toprakları bir sel çöşkusuyla doyuruyordu. Batılı hattatlar geleceğin bu parlak mesleğine sahip çıkarak, matbaacı olmuşlardı.

Türkiye'nin matbaaya nasıl kavuştuğuna gelince, XVIII. yy başlarına doğru geri dönmek ve padişah olarak Üçüncü Ahmet'in hüküm sürdüğü Lâle Devri'ne bir göz atmak gerekir. O göz atış sırasında görülür ki, Masonluk da Türkiye'ye mathaa ile birlikte girmiştir. Türkiye'nin böyle ileri bir kültür tekniği ile böylesine ileri bir düşünüş sistemine, batı ile aynı yıllarda kavuşmuş olması gerçekten de çok anlamlıdır.

Zamanın sadrazamı Damat İbrahim Paşa bir taraftan ilim, fikir ve sanat adamlarını teşvik ederek yeni yapıtların ortaya çıkmasına yardımcı olurken, öte yandan İstanbul'un birçok semtlerini güzel binalarla süslemiş ve yerli sanatları korumaya almış-

tır. Kısacası, ülkenin kalkınması için elinden ne gelirse yapmaya başlamıştır. Buna paralel olarak, dış politikada da değişikliğe gidilmiş, ana prensip Avrupa ile dost geçinerek yeni anlaşmazlıklara ve bunların doğuracağı savaşlara sürüklenmemek olmuştur. Batıya karşı daha yumuşak bir politika izlemeye başlanmıştır. Bu politika gereği, Avrupa'ya elçiler gönderilmiştir. İşte, 28 Çelebi Mehmet Efendi'nin Fransa'ya elçi olarak gönderilmesi de bu şekilde olmuştur. 28. Çelebi Mehmet Efendi'nin Fransa'ya elçi olarak atanması, matbaanın Türkiye'ye gelmesinin ilk adımı olacaktır.

Osmanlı'nın başkenti görünürde de güzelleşmektedir. Tıpkı bugün batının her kentinde olduğu gibi, İstanbul'a Asya ve Avrupa'dan lâle soğanları getirilir. Lâle adeta bir sembol haline gelir ve bu devre, Lâle Devri adı verilir. Lâle Devri için halâ bazı kimselerin "zevk ve sefa devridir" görüşünde olmaları anlaşılır gibi değildir. Eğer, Nevşehirli Sadrazam İbrahim Paşa'nın düşünce ve eylemlerini özetle sıralayarak, Osmanlı'nın batı ile ilgili bilgisine kısaca değinirsek, o kimselerin "zevk ve sefa"dan ne kastedildiği ortaya çıkacak ve neden böyle düşündükleri anlaşılmış olacaktır.

İbrahim Paşa, özellikle batı yöntemleriyle yeniliklere gidilme-

dikçe İmparatorluğun devamına imkân kalmadığını anlamış ve dolayısıyla bu yönde hiç zaman yitirmeden yoğun çalışmalara girişmiştir. Gerçekten de, İmparatorluğun bütün müesseseleri eskimiş ve köhnemiştir. Katı ve dik prensiplere bağlı kalmak, sabit fikir ve tutuculuk, İmparatorluğun yükselmesini engelleyen başlıca nedenlerdir. Sadrazam İbrahim Paşa, en çok bu zihniyetle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Batı dünyası Osmanlı halkı için bilinmeyen, düşünülmemesi akla dahi gelmeyen, tamamen ayrı bir alemdir. Birbiri ardına sıralanan savaş yenilgileri ve elden çıkan koskoca topraklar bile gözlerin açılmasına yeterli olmamış, bunlar hep beceriksiz devlet adamları yüzünden uğranılan felâketler olarak değerlendirilmiştir. Batının birçok alanda ilerleme kaydetmesi ve yükselişinden Osmanlı'nın haberi bile olmamış, dolayısıyla ne denli geri kalındığının bilincine bile varılamamıştır. Aradaki boşluğu kapatmak için birtakım yenilik hamleleri yapılması gerektiğinin bırakın akıl edilmesini, hayali dahi kurulamamıştır. İşte Lâle Devri'nin en büyük özelliği, bu acı gerçeğin başta Padişah ve Sadrazam olmak üzere, ülkenin yenilikçi aydınları tarafından anlaşılması ve bu anlayışın yavaş yavaş halk kütlelerine de yayılmış olmasıdır.

Yüce ve evrensel bir düşünce ve yaşam biçimi olan Masonluk ile, yine ileri ve evrensel bir kültür tekniği olan matbaanın Türkiye'ye gelişini anlatırken, Lâle Devri'nden söz etmemek olmaz. 28 Mehmed Çelebi Fransa'ya elçi olarak gönderilmiştir. Mehmed Çelebi 1720'de Fransa'ya giderken yanına kethüdâ olarak oğlu Sait Çelebi'yi de almıştır. Bir yıl kadar Paris'te kalan baba-oğul, yeni fikir ve görüşlerle aydınlanıp uyanmış olarak İstanbul'a döndükten sonra, Sait Çelebi İbrahim Müteferrika ile Türkiye'de ilk matbaayı kurmuşlardır.

Çelebizade Sait Efendi K.

İbrahim Müteferrika

İşte bu iki aydın genç, Sait Çelebi ve İbrahim Müteferrika, "Galata'daki Mason Locası'na bazı arkadaşları ile beraber intisap etmişlerdir. Böylece Sait Çelebi, ilk Türk Masonu olma şerefini kazanmıştır. Bilindiği gibi Sait Çelebi, Sultan III. Osman zamanında vezirlik payesi ile beş buçuk ay sadrazamlık da yapmıştır. Çelebizade Sait Paşa adı ile Osmanlı Sadrazamları arasında anılan ve 1761 yılında Maraş'ta mâder-i arz'a intikal eden bu zat, böylece Mason Osmanlı sadrazamlarının birincisi olmak mutluluğuna da erişmiştir."

XV. Louis Fransa'sının yeniliklerini inceleyen Sait Çelebi, Paris'te edindiği dostları aracılığı ile bir matbaayı görmeye gitmiştir. Duc de Saint-Simon anılarında, Sait Çelebi'nin matbaayı ziyareti sırasında, Türkiye'de de böyle bir matbaanın kurulması için çalışacağını söylediğini yazar.

Çelebizade Sait Mehmed Efendi İstanbul'a gelince, Fransa'da gördüğü matbaa ile ilgili her türlü ayrıntılı bilgiyi Damat İbrahim Paşa'ya rapor halinde taktim etmiştir. Damat İbrahim Paşa, zaten İstanbul'da bir matbaa kurulmasını çok arzulamaktadır ve Macar asıllı "Basmacı İbrahim" adında bir kişiyle ilişki halindedir. Basmacı İbrahim'in, şimşir kalıplar üzerine bir Marmara Denizi haritası çizerek basması ve bunu Damat İbrahim Paşa aracılığı ile Padişaha sunması, Çelebizade Sait Mehmet Efendi'nin Fransa'ya gitmesinden çok daha öncelere rastlar. Hatta bu Marmara haritasından sonra bir Karadeniz haritası ile bir de İran haritası basmıştır.

Basmacı İbrahim, yazdığı yazılarla da dikkatleri üzerine çeken bir adamdır. Ayrıca Saray tarafından başka işlerde de görevlen-

dirilmiştir. Avusturyalılarla yapılan savaşta birçok Macar siyaset adamı ve komutanı Belgrad'da toplanmıştır. Hemen İbrahim bunlara tercüman olarak gönderilmiştir. Daha sonra da, Dergâh-ı Ali müteferrikalığına atanmıştır. Bundan sonra kendisine "İbrahim Müteferrika" denilecektir. Gelişigüzel bir kişi müteferrika ⁽²⁾ olamaz. Hele yabancı bir kişi hiç olamaz. İbrahim'in bu sıfatı kazanması, onun Saray tarafından ne kadar iyi tanındığını, denendiğini ve özelliklerini kabul ettirdiğini kanıtlamaktadır.

Sait Mehmet Efendi Paris'ten döndüğü zaman İbrahim Efendi'yle bir ara Reis-ül Küttaplıkta karşılaşınca, kendisine Macaristan'daki matbaalardan söz etmiş, orada her şehirde bir matbaa bulunmasına karşılık, koscova Osmanlı Devleti'nde matbaanın halâ kurulmamış olmasından yakınmıştır. İlk Türk matbaasını gerçekleştirecek kişiler böylece birbirini bulmuştur. Nevşehirli Damat İbrahim Paşa da zaten İbrahim Müteferrika'yı desteklemektedir. Sait Mehmet Efendi ise, bir matbaanın kurulması için maddi ve manevi her türlü desteğe hazırdır.

(2) *Müteferrika, Müteferrikalık, Fatih'ten de önceye giden bir Saray hizmet ünvanıdır. Önceleri sadrazam, vezir, Beylerbeyi ve nişancıların oğulları bu sıfatla Padişahın hizmetine ve maiyetine alınırdı. Padişah, sadrazam ve vezirlerin emirlerini iletir, gerekli düzenlemeleri yaparlardı.*

İbrahim Müteferrika adı, daha çok ilk matbaanın Türkiye'ye gelmesi ile birlikte anılan bir addır. Oysa, kültür tarihimizin bu önemli ve ilginç siması birçok değerli yapıtlar yayınlamış olduğu gibi, dış siyasetimizde de aktif görevler yapmış, cemiye-timizin ıslahı ve yükselmesi için teorik ve pratik alanlarda dikkate değer çalışma ve gayretler göstermiştir.

İbrahim Müteferrika'yı en iyi inceleyen Rus biyografi değerli yazarı A.O. Jeltiyatov'dur. Jeltiyatov, İbrahim Müteferrika'nın ilmi şahsiyetine çok önem vermiştir. Gerçekten de İbrahim Müteferrika; devrinin çok basit ve kolay, daha çok maddi hedef güden bir teknisyeni değil, ülkenin ilerlemesinde düşünce ve emeği ile büyük katkılar sağlayan değerli bir insanı olarak tanınmıştır.

İbrahim Müteferrika 1674 yılında Macaristan'ın Erdel bölgesinin merkezi olan Kolojvar'da doğmuştur. Kendi ifadesine göre eğitimi memleketinde müslüman olmadan önce tamamlamıştır.

İbrahim Müteferrika öğrenimini sürdürdüğü sıralar Kolojvar'da Üniterianlar⁽³⁾ etkin faaliyet içindedirler. İbrahim hiç kuşkusuz onların yasaklanan, yakılan kitaplarını görmüş, hocalarının Katolikliğe yönelttikleri tenkitleri dinlemiş ve bunun yanında Müslüman Türklerin tezlerini okumuş, kendi içinde cevaplar aramıştır. İbrahim Müteferrika'nın Risale-i İslâmiye adlı eserinde, bu konuda aydınlatıcı bilgiler ve ifadeler yer almaktadır. Nitekim o, İslâm'ın hak dini, Hazreti Muhammed'in hak peygamberi olduğunu daha mecmule-

(3) Ünitarizm özellikle Müslümanların, hakkında bilgi sahibi olması gereken ilginç bir Hristiyan mezhebidir. Şiddetli takibata rağmen Avrupa'dan İngiltere'ye, oradan Amerika'ya geçmiş; aralarında Amerika Cumhurbaşkanlarından Thomas Jefferson (1743-1826) ve filozof Ralph Waldo Emerson (1803-1882) gibi büyük simalar bulunan seçkin kişilerce de benimsenmiştir. Bu inancın temel fikirleri, Teslis aleyhtarlığı (yani Tanrı'yı Baba, Oğul ve Ruhul-Kudüs olarak kabul etmemek), Tanrı'nın tek olduğu, Hazreti İsa'nın Tanrı değil insan olduğu, Hazreti İsa'ya tapınmanın aslında İncil'e de aykırı olduğu, Teslis itikadının İncil'de aslen bulunmadığı, Katolik Kilisesi'nin İncil'i tahrif ve tagyir ettiği, Papalığın yanlış yolda bulunduğu tarzındadır. Ünitarizmin fikir babası İspanyol Michael Servetus adlı hekim ve ilâhiyatçı idi. Kan dolaşımını Harrvey'den önce söylemesi, coğrafyacılığı ve Teslis aleyhtarlığı onun, yakın komşuları olan Müslümanların eserlerinden yararlandığını ve fikren onların etkisi altında kaldığını gösterir. Kalvin tarafından Engizisyona ihbar edilerek yakalanmış, Cenevre'de 28 Ekim 1553 tarihinde diri diri yakılmış ve yazdığı eserler imha edilmiştir.

Bk. Wilbur, E.M. A History of Unitarianism, Cambridge 1952 ve, Fulton, Michael Servetus, Humanist and Martyr, New York 1953.

ketindeyken anlayıp kabul ettiğini anlatmaktadır.

1726 yılında, Çelebizade Sait Efendi ve İbrahim Müteferrika, ilk Türk matbaasını faaliyete geçirmek üzere bir ortaklık kurarlar. İbrahim Müteferrika matbaanın Osmanlı için ne denli yararlı olacağına dair bir yazı yazar. Bu yazı Sadrazam Damat İbrahim Paşa'ya sunulur. Yazıda matbaanın sağlayacağı yararlar şu şekilde sıralanır :

- Önemli kitapların basım yoluyla çoğaltılması, ülkede yaşayan herkesin bilgisinin yükselmesini sağlayacaktır.
- Çok eski eserler yeniden basılarak korunabilecektir. Böylece bu eserlerin kaybolmaları önlenmiş olacaktır.
- Kitaplar matbaa yoluyla basılınca her yere dağıtılabilir. Elde edilmesi kolaylaşır. Bu da, halkın cehaletinin ortadan kalkmasını sağlayacaktır.
- Osmanlı Devleti'nin başkentinde ve diğer tüm kentlerinde kütüphaneler kurulacak, öğrenciler istedikleri kitabı hiç güçlük çekmeden bulabileceklerdir. Bilim yapmak isteyen çoğalacaktır.
- Matbaa kâr getiren bir iş tir. Bir cilt yazmak için

harcanan çaba ile binlerce cilt doğru yazılmış eser elde edilir. Bu durumda kitapların fiyatları ucuzlayacak, halkın - fakir zengin her kesimi kitap sahibi olabilecektir.

- Aslında matbaacılık daha önce de devlet tarafından düşünülmüş, ancak işi yapacak kimse bulunamadığından; güçlüğü de dikkate alınarak, bir süre geri bırakılmıştı. Ama artık matbaa ülkemizde de kurulabilecek, Matbaanın kurulması ile de ülkemizin şan ve şerefi artacaktır.

İbrahim Müteferrika matbaanın sağlayacağı yararları bu şekilde belirttikten sonra, bir de izin için dilekçe yazarak Sadrazam Nevşehirli İbrahim Paşa'ya sunar. Esasen Sadrazamlı ve hatta Padişahın bütün bu gelişmelerden haberi vardır. O yüzden bütün bu yazışmaların formalite icabı yapıldığı açıktır. Nitekim Padişah III. Ahmet de, bu dilekçeye derhal onay verir. İşe başlayabilmek için sıra fetva almaya gelmiştir. Gereken bu fetva da, Şeyhülislâm Abdullah Efendi tarafından verilir.

İbrahim Müteferrika, 28 Çelebizade Sait Mehmet Efendi ile Sultanahmet'teki evinin alt katında matbaa girişimine başlayınca, adeta kıyamet kopar. Medrese

ayaklanır. Bir kâfir icadı tarafından din kitapları, özellikle de Kur'an-ı Kerim nasıl olup da basılacaktır? Bu yüzden Şeyhülislâm Abdullah Efendi, "dini kitapların basılmaması" koşuluyla, matbaa açımına izin verir. Viyana'dan Arap alfabesi harflerini dökecek ve alınan matbaa makinesini kuracak ustalar getirilir.

Matbaa harfleriyle basılan ilk kitap, Cevheri'nin "*Sıhah-ı Cevherî*" diye bilinen Arapça sözlüğünden Vankulu diye tanınan Vanlı Mehmet Efendi'nin Türkçe'ye çevirdiği Arapça-Türkçe bir sözlüktür. Kısa sürede ikinci baskısının yapılmış olması, seçilişinin çok isabetli olduğunu göstermektedir. Bu sözlük o günlerde hem medrese öğrencileri, hem bunun dışındaki okur yazarlar için çok kullanılan bir kitap olmuştur.

Ancak, evet ancak, Lâle Devri'nden hiç de memnun olmayan güçler vardır. Sürekli bir barış politikasının izlenmesi dolayısıyla eski kazançları kalmayan stokçular ve karaborsacılar... Gerçekleştirilen düzenlemeler sonucu askeri ocaklardan açıkta kalmış bir sürü baldırıçıplak... Umdukları veya plânladıkları mevkilere gelemeyen, ya da herhangi bir nedenle memuriyetlerini kaybeden bir kısım muhteris ve küskün yöne-

ticiler gibi... Damat İbrahim Paşa ile ona destek vererek birlikte çalışanların başarılarını çekemeyen ve düzenlerini yeniden kurmak isteyen haset sahipleri ve baştaki kadronun kişisel düşmanları, her yeniliğe, her yükselişe, her iyileştirme hareketine ve özellikle batıdan gelen her şeye düşman yobazlar ve bunlara yandaşlık eden çıkarıcıların bir araya gelerek oluşturdukları topluluk, nihayet kanlı bir ayaklanma ile Damat İbrahim Paşa'yı ve arkadaşlarını tasfiye ederek Lâle Devri'ne son vermişlerdir. Damat İbrahim Paşa'nın Osmanlı için verdiği yükseliş mücadelesi, ne yazık ki yobazlar ve yenilik düşmanı gericiler tarafından, Sadrazam Paşa'nın boğularak öldürülmesi ile son bulmuştur.

Aşağıdaki tabloda Osmanlı'dan önce örnek olarak alınan bazı ülkelerin hangi tarihlerde matbaalarını ilk kez kurdukları belirtilmiştir. Osmanlı'da Musevilerin ve Rumların kendi bünyeleri içinde matbaaya sahip oluşları, dikkat çekicidir. Kaldı ki bu satırların yazarı orta ve lise eğitimini tamamladığı Saint-Benoit Fransız Lisesi'nin 1400'li yıllarda, yani XVI yy'da, bir matbaaya sahip olduğunu okul arşivinde görmüştür.

Özetle aktardığımız bu tablodan da anlaşılacağı gibi, Osmanlı'nın

Kuruluş Tarihi	Ülke Adı	Kurulduğu Şehir
1445	Almanya	Mainz
1467	İtalya	Roma
1468	İsviçre	Basel
1468	Çekoslovakya	Pilsen
1470	Fransa	Paris
1473	Macaristan	Budapeşte
1474	Polonya	Krakovi
1474	İspanya	Valensiya
1476	İngiltere	Westminster
1494	Göçmen olarak gelen Musevilerin İstanbul'daki matbaası (Rumca)	
1556	Hindistan	Gao
1567	Sivas'lı Ermeni Akbar'ın İstanbul'da kurduğu matbaa (Ermenice)	
1590	Çin	Macao
1627	Rahip N.Metaxas'ın İstanbul'da kurduğu matbaa (Rumca)	
1638	Amerika	Cambridge
1726	Osmanlı	İstanbul

kendi insanını böyle bir bilgi kaynağı ve gelişim aracından mahrum etmesi, bedeli halen ödenmeye devam eden bir talihsizlik olmuştur.

Osmanlı topraklarını gezen Baron de Busbecq, anılarında bu gerçeği şu sözlerle anlatır : " Yabancı bir millet başka kavimlerin güzel icatlarını alırken, Türkler de bizlerde yapılan top, tüfek ve bin türlü şeyi alarak ilerlemediler mi ? Matbaacılık ve büyük duvar saatleri ise Osmanlı'da o kadar makbule geç-

medi. Gerçekten Allah'ın Kitabı (Kur'an) basılınca, kitaplıktan çıkacağı korkusuyla, din matbaaya karşı koymuş, gelen saatler de müezzin (ezan okuyan), muvakkit (güneşe bakarak zamanı tayin eden kimse), kayıumların (cami veya mescitlerde çalışan kimse) önemini azaltacağından kabul edilmemiştir."

Batı uygarlığı bu dönemi, yani matbaanın icadıyla başlayan **Modern Çağ** dönemini, **nura kavuşma** olarak değerlendirmiştir. Bu, mesleğimiz açısından

bir raslantı değildir. Nitekim yurdumuza matbaayı kazandıran 28 Çelebizade Sait Mehmet Efendi ve İbrahim Müteferrika'nın Mason oluşları da bir raslantı değildir. Raslantı olmadığını en iyi bilen, şu an bu satırları okuyan gözlerin sahipleri Kardeşlerimdir. Çünkü, Kardeşlerim çok iyi bilirler ki, kendilerini hurafeler kâbusundan, ihtiras-tan, vehimlerden uzaklaştıran Masonlar, sürekli doğruya, güzele ve iyiliğe önem vermişler ve güçlerini tüm insanlığın yararına işleyecek hayırlı çalışmalara yöneltmişlerdir. Şefkat kuruluş-

ları, hayır kuruluşları tesis etmişler ve halkın bilgi ve terbiyesini artıracak, kısaca uygarlığı ve yükselişi yaratacak vasıtalar oluşuna kendilerini adayarak, insanlığın ve insanların çıkarları için, her devir üzerlerine düşen görevleri, hiçbir engellemeye ödün vermeden yerine getirmesi-ni bilmişlerdir.

Türkiye'ye matbaanın iki Mason Kardeşimiz tarafından kazandırılması, dünya Masonluk tarihinde yer alan, masonik ödev ve görev anlayışının en mükemmel örneklerinden biridir.

KAYNAKLAR

Türk Devletinin Temelleri ve Gelişimi / Doç. Dr. Ahmet Mumcu

Dünya Matbuatına Bakış / İstanbul Devlet Matbaası

Bilgi Çağı Masonluğu / Tamer Ayan

Türk Matbuat Tarihi / Server İskit

Türk Kitap Tarihi / Alpay Kabacalı

Kitap ve Kütüphane Tarihi / Prof. Dr. Jale Baysal

Türk Humanizmi / Prof. Dr. Suat Sinanoğlu

Mimar Sinan, 1971,10 (II. Meşrutiyet Öncesinde İstanbul'da Masonluk / Tahsin Yaşamak)

Mimar Sinan, 1975,16, (Framasonluk Tarihine Bakış / Çev.: Tayfur Tarhan)

Mimar Sinan, 2000, 114, (Türk Matbaa ve Basın Tarihinin Masonik Açıdan Güncel Değeri / Can Kapyalı)

Histoire Universelle de l'Imprimerie / Edition Rencontre Lausanne

L'Homme et son Langage / Gallandier-Paris

Histoire illustrée / Paul Crouzet

MASONİK MÜZİK VE GELİŞİMİ

T. Seza MANİZEDE

MASONIC MUSIC AND ITS PROGRESS

Music is the name of one of the fine arts. As a brief definition, it means the art of organisation of sounds and tones in harmony. During the long period of its progress, music has been monophonic for many years. In the beginning of the XI.th century polyphonic music started firstly in primitive forms, however, carried on its continious progress within the universal improvement norms and has completed this progress in 1750. Masonic Music is a polyphonic music as well and in the text has been examined under the headlines :

1. What we understand from Masonic Music
2. When Masonic Music started and its progress in England
3. Masonic Music practices in Europe
4. Grand Lodge of Free and Accepted Masons of Turkey practices.

In brief, music in Masonry is an element which contributes, enlives and harmonises the expressions and movements during Masonic ceremonies. Freemasonry is universal. Masonic Music has continued its progress within a universal structure. In all democratic countries enjoying Freemasonry, Masonic Music has gained a special importance.

Konumuz "**Masonik Müzik ve Gelişimi**"dir. Burada üç tane kavram görüyoruz; Masonluk, Müzik ve Masonik Müzik. Bu kavramların üçü hakkında da söylenecek çok şey var. Ancak, burada Masonik Müzik üzerinde duracağım. **Masonik müzik** çok sesli bir müziktir. Bu nedenle, konumuza girerken kısaca çok sesli müziğin gelişiminden bahsetmek istiyorum.

Müzik, güzel sanatlardan birinin adıdır. Çok kısa tanımını ise seslerin ve tonların uyumlu bir şekilde düzenlenerek uygulanması sanatıdır. Masonluğun belli bir derecesinde müzik bilginin 7 ana temelinden bir tanesi olarak Gramer, Belagat, Mantık, Aritmetik, Geometri ve Astronomi'nin yanında yer alır ve çok kere insanlığın evrensel dili olarak ifade edilir. Sanatların en soyutu olan ve kuralları gibi kullanımları da medeniyetlere göre değişen müzik, eski mağara resimlerinin de gösterdiği gibi sanatların en eskilerinden biridir. Anlaşıldığına göre, dillerden eski olan melodi, törenlere, çalışmalara ve danslara eşlik ediyordu. Zamanla, ilk işlevlerinden kopan müzik, çağlara ve ülkelere göre her türlü sözden uzak veya söze ve harekete dayalı bir sanata yol açarak çeşitlenmiştir. Bütün bu oluşumu meydana getiren insandır; çünkü, o sesi alfabeye, alfabeyi dile ve dili kültüre dönüştüren yaratıcı güçtür. İnsan, büyük sanat eserleri vermede başarılı olmuş, böylece zengin ve bağımsız bir müzik literatürünün meydana gelmesine olanak sağlamıştır. Müzik, gelişim sürecinde çok uzun yıllar tek sesli olarak devam etmiştir. Müzik sanatında tek seslilik batıda Milattan sonra yüzyıllar boyu egemenliğini sürdürmüş, ilk olarak XI yy. başlarında ilkel formlarda meydana gelmeye başlayan çok seslilik, evrensel doğrultuda gelişen güçlenme çabasını kesintisiz devam ettirmiştir.

Müzikte çok sesliliğin ne olduğunu sade bir yorumla şöyle açıklayabiliriz: çok seslilik, değişik seslerin, teorik uygulamalar ve yerine göre kompozisyon, orkestrasyon ve başka yöntemler doğrultusunda dikey; eserin türü, formu ve tekniği gereği yatay olarak da üst üste dizilmeleleriyle elde edilen cümle ve pasajların aynı anda çalınmalarıyla meydana gelen çok sesli dokudur. Böylesine dokuların sanatçıda oluşturacağı çok sesli düşünebilme gücü, zamanla çok sesli düşünüp yazma alışkanlığına dönüşmüştür. Böylelikle çok sesli duyma, yaratma ve yazma gücünün özelliği, büyük çap ve boyutta eser verebilme yeteneğine sahip olan sanatçıya, dahice arayış ve buluşlara giden yolu açmış ve olağanüstü esinlenişlerin oluşumuna olanak sağlamıştır. Bu oluşumda, müzik sanatına yönelik şiirsel öge de, geniş kapsamlı bir dünya gö-

rüşüne sahip olan yaratıcı sanatçıya, büyük formda eserler verebilmede yardımcı olmuş ve sanatçının kültürel birikimle güçlenen akılsal, ve ruhsal yaşantısını sembolik mesajlara dönüştürmede önemli katkı sağlamıştır.

Müzikte enstrumental nitelikte bestelenmiş, örneğin, senfonik şiir gibi bir eserin, programının yazılı metninin de bulunması dinleyiciye geniş ölçüde yardımcı olmaktadır. Onun içindir ki, açıklamalı **Programlı Müzikler** başlığıyla nitelendirilmektedir. Pek Muhterem Cevat Memduh Altar K.'imiz **Sanat Felsefesi Üzerine** isimli kitabında simgesel içeriği sezinlenebilir müzikler hakkında şöyle diyor :

"Müzik sanatında, simgesel içeriği sezinlenebilir bir programa bağlama, bir düşünceye ya da öyküye dönüştürebilme çabası büyük çapta ün yapmış bestecileri bir hayli uğraştırmıştır. Bununla beraber, bu besteciler evrensel müzik literatürüne sonatlar, senfoniler, senfonik şiirler, konçertolar, massler türünden düşünsel hatta fiziksel öze bağlı, ama yine de salt ve soyut nitelikli eserler katabilmede olağanüstü başarılar elde etmişlerdir. Bu hareket, en az 300 yıl önce Johann Kuhnau (1660-1722) zamanında başlamış, ve takiben bütün büyük besteciler; örneğin, Bach, Vivaldi, Beethoven, Mozart, Tchaikovsky, Verdi ve daha niceleri günümüzde hala yorumlanan, ve ileride de yorumlanacak olan birçok eserler meydana getirmişlerdir.

Bütün bunlara rağmen, bazı eleştirmenler, müzikte anlam ve anlatım türünden müzik dışı etkinlikler düşünülemez; müzik demek, sesleri ölçülü bir biçimde yanyana dizmek, ve böylece kulak ile hoş bir şekilde algılanabilen parçalar meydana getirmektir, şeklinde görüşler ortaya atmışlar, ve bu tür bir anlayış varlığını sürdürmeye günümüze dek devam ettirmiştir.

Ancak, son 300 yılda bestelenmiş olan eserler, bu görüşe, sanat eserinin sadece göze ya da kulağa hoş gelen bir oyun ya da güzel sesler olmayıp, anlam ve anlatım öğelerini de kapsayan bir yaratış oldukları teziyle karşı çıkmışlardır.

Bu durum karşısında resim, heykel ve mimarlık sanatları gibi yapısal varlıkları bakımından nesnel görünüşleri olan yaratışların dışında, yalnızca kulak yoluyla algılanan müzik sanatının, sahip olduğu ileri sürülen anlam ve anlatım faktörlerinin saptanması nasıl mümkün olacak türünden bir sorunun da hatıra gelebileceği düşünülebilir. Ancak, evvelce de belirttiğimiz gibi

çok sesli müziğin ve çeşitli müzik aletlerinin etkisi yanında, dinleyenleri etkileyebilmek için besteciler açıklamalı metinler ve insan sesinden de yararlanmışlardır.

Şurası bir gerçektir ki; şarkı ile okunan bir sözcük, dinleyeni duygusal açıdan etkilemesi bakımından en elverişli araç olma niteliğini taşımaktadır. Kaldı ki, "söz"ün müzikle birleşiminden meydana gelecek olan etkileme gücünün, insan ruhu üzerindeki etkinliği de o nispette güçlü olmaktadır".

Görülüyor ki, çok sesli bir beste, açıklamalı metinler, çalgılarla oluşturulabilen bestecinin ilhamına göre sair sesler; örneğin Kuş cıvıltısı, ırmağın akışı, güneşte parlayan buzlar, çan sesi, kahramanlık, üzüntü, neşe gibi ruhsal durumlar, fırtına, şükran duası, taşçı ustalarının çalışırken çıkardıkları sesler, kutsal ruhun gelişi ve mesajları, Tanrı'ya dua etmenin yanında çalışmanın da gerekli olduğunun çalgılarla ifadesi ve ses terbiyesi almış insan sesinin de katılmasıyla, **müzikte üstün bir anlam ve anlatım şekli yaratılabilmektedir.** Bu açıklamalarla çok sesli müziğin gelişimini, anlam ve anlatımdaki üstünlüğünü kısaca incelemiş bulunuyoruz.

Şimdi **Masonik müziği görelim:** çok sesli müzik gelişimini büyük besteci J.S.Bach ile tamamlamış, Bach'ın ölümüyle 1750 yılında Barok Çağ'da kapanarak, müzikte **Klasik Çağ** başlamıştır. Bu dönemde, iki büyük besteci Kardeşimizi Haydn ve Mozart'ı görüyoruz. Spekülatif Masonluk çoktan başlamış, İngiltere'de 1717'de Büyük Loca kurulmuş, ardından Anderson Anayasası ile Masonluk yasaları yazılı hale gelmiş ve ortam masonik müziğin Avrupa'da doğup gelişmesine müsait bir duruma gelmiştir. 1723 Anayasası ile masonik müzik, daha belirgin bir hale gelmeye başlamış, Masonluğun diğer ülkelerde gelişmesi devam etmiş, İskoçya'da, İrlanda'da ve kıta Avrupa'sında arka arkaya Büyük Localar kurulmuştur. Bunların ardından 18. ve 19.yy. larda yaşamış Mason besteciler gerek sözlü, gerek instrumental besteler yapmaya devam etmişler, insanlığa nice besteler kazandırırken uygulanabilecek alternatif masonik müzikler de çoğalmıştır.

Masonik müziği aşağıdaki başlıklar altında inceleyelim:

- 1- Masonik müzikten ne anlıyoruz ?
- 2- Masonik müzik nasıl bir müziktir ve uygulaması
- 3- Masonik müzik ne zaman başlamıştır, ve İngiltere'deki gelişmeler
- 4- Avrupa'daki Masonik müzik ve uygulamaları
- 5- Türkiye Büyük Locası uygulamaları.

1- Masonik müzikten ne anlıyoruz?

Bilindiği gibi Masonlukta yapılan toplantılarda gerek törenlerde ritüel olarak ve gerekse mabede giriş çıkışlarda ve çalışmalar sırasında konuşmaların bulunmadığı bölümlerde müzik uygulanır. Masonik müzik derken; bu müzikler bazı ülkelerde uzun yılların meydana getirdiği ve geleneksel olarak orgla uygulanan klasikleşmiş uygun halk şarkıları olabildiği gibi, bazı ülkelerde de Mason bestecilerin özel olarak yapmış olduğu besteler veya dünyaca bilinen bazı bestelerin Masonlar tarafından beğenilerek kullanılmaya başlanmış olan ve zamanla geleneksel bir şekilde uygulanması devam eden müzik parçalarıdır. Masonik müzik yalnız Sembolik Masonlukta değil bütün ritlerdeki masonik derecelerde de mevcuttur ve hem ritüel hem de ortamı uygun fon müziği olarak Masonluğun bulunduğu bütün demokratik ülkelerde uygulanmaktadır. Masonlukta müzik, törenlerimizin çeşitli bölümlerinde söylenen sözler ve yapılan hareketleri uygun bir şekilde renklendirip törenlerimize katkıda bulunan yardımcı bir unsurdur. Kısaca, müziğe tatlı seslerin ahengi dersek, bu anlamı ile müzik mesleğimizin önde gelen karakterleri arasındaki ahengi ve armoyu belirtir.

2- Masonik müzik ne tür bir müziktir?

Masonluk evrenseldir. Masonluk dünyada tüm insanların barış ve mutluluk içinde yaşamasını amaç edinmiş, hakikati arayan, dogmalardan ve batıl inançlardan uzak, özgür düşünceli, akıl ve hikmet sahibi, alçak gönüllü kişilerin meydana getirdiği topluluklardır. Buna paralel olarak masonik müzik de evrensel yapıda gelişmiş, diğer bir ifade ile insanlığın evrensel dili olarak bir **Evrensel Klasik Müzik** olarak gelişmeye devam etmiştir. Günümüzde Masonluğun mevcut olduğu bütün demokratik ülkeler, masonik müziğe önem vermekte, özellikle Anglo-Saxon Localarında tradisyonel olarak yer almakta ve Organist tarafından uygulanmaktadır. Günümüzde çalgıların elektronik yönünde gelişmesi, Organist tayin etmeyi eskisi kadar zorunlu hale getirmektedir. Ancak, İngiliz Masonluğunda genel olarak Organist mevcuttur, fakat Local yöneticilerinin de imi ve zorunlu bir ferdi değildir. Üstü Muhterem tarafından, Üstad olmuş Kardeşler arasından seçilir. Üstadı Muhterem, Organisti seçtiği zaman kendisine görevinin bilgisini verirken bir konuşma yapar. Seçtiği Kardeşe ismen hitap eder ve şöyle der:

Kardeşim, sizi Locamızın Organisti olarak tayin ediyorum ve görevinizin bijusu olan Lir'i size veriyorum. Lir, müziğin sembolüdür. Müzik ise, çalışmalarımızda gördüğümüz, eskilerce kabul edilen yüksek ilim ve sanatın yedi ana temelinden biridir. Gerek dinsel, ve gerekse dünyevî tarih kayıtları, müziğin dinsel ritlerin kutlanmasında veya sair seremonilerde oldukça önemli bir yeri olduğunu gösterir.

Paganlar, monoteistler, eski İbraniler, daha çok modern Hıristiyanlar ve bütün asırlar boyunca çeşitli dinlere mensup fertler Tanrı'ya bağlılıklarını, şükranlarını ifade ederlerken ve ibadetlerini yaparken müzikten yararlanmışlardır. Masonluk da, tarihinin daha ilk dönemlerinden beri ritüellerin icrasında ve seremonilerde müziğin yardımı ile, daha anlamlı bir hale gelmişti. Hepimiz, müziğin yardımı ile törenlerimizin ne kadar daha etkili ve heybetli hale geldiğini görmüşüzdür.

Müzik genel olarak, çalışmalarımızın çeşitli bölümlerinde belirtilen sözler ve yapılan hareketlere uygun bir şekilde renk veren bir ifade tarzıdır. Size verdiğim bu biju, ahengin bir nişanı ve amblemi olarak yalnız Locamız üyeleri arasında değil, mesleğimizdeki bütün kardeşlerimiz arasındaki ahengin, iyi niyet ve yakınlığın devamını sağlasın ve arttırsın".

Bu sözler, müziğin çalışmalarımızdaki önemini belirtmesi, onlara ne derece renk kattığını göstermesi bakımından çok yerinde söylenen anlamlı ve töreni daha güzelleştiren sözlerdir. Bu nedenle burada belirtmeyi faydalı buldum.

Mason besteciler, masonik eserlerini yaratır ve şahsi ilhamlarını kağıda nota olarak dökerken, çok sesli müziğin zengin dokusundan istifade ettiklerini evvelce de belirtmiştim. İşte bu doku içinde bazı masonik fikir ve hislerini ifade ederken belirli müzik aletlerine de özellikle yer vermişlerdir. Bu müzik aletleri 'Bas korno, fagot ve klarinet' dir. Bu nefesli sazların alt notaları karanlık, zengin bir tını vermekte, ciddiyet, olgunluk ve tevekkülü olduğu kadar, kederi ve tesliyeti de (teselliyi) açıkça ve kolayca ifade edebilmektedirler. Bu nedenle, masonik besteciler bu gibi hisleri için bunları en uygun müzik aleti olarak seçmişler, masonik bestelerini meydana getirirlerken çok sesli müziğin zengin dokusundan, insan sesinin üstün ifade tarzından istifade ettikten başka belirttiğim müzik aletlerinin bu özelliklerinden de yararlanarak masonik düşüncelerini kendi ilhamlarına göre daha iyi ifade etmeyi başarmışlardır.

3- Masonik müzik ne zaman başlamıştır ve İngiltere'deki gelişmeler:

Masonlar; Operatif Masonluğun eski geleneklerinden olarak toplantıların sonunda topluca ilahî diyebileceğimiz şarkılar söylerlerdi. Daha sonraları, bu ilahîler Orta Çağ'da da devam etti. 1600'lerden sonra, Operatif Masonların aralarına Spekülatif Masonlar da alınmaya başlamasıyla, arada bazı halk şarkıları da söylenmeye başladı. Genellikle, Loca toplantılarında söylenen dinsel nitelikli ilahîler, Kardeş Sofraları'nda pek yoktu. Sofralarda, bunların yerini marşlar ve şarkılar alırdı. Çoğu zaman, tüm Kardeşlerin bir koro halinde katıldıkları bu marşların ve şarkıların sözleri de o günlerin anlayışına göre yine dinsel özellik taşırdı, ancak bunlara ilahî denilmezdi.

1720 yıllarından önce, bu marş ve şarkıların belirli bir düzeni yoktu. Bu nedenle, 1717 yılında spekülatif Masonluk kurulduktan sonra, Masonluğun Anayasası'nın düzenlenmesinin yanısıra, Masonlukla ilgili müziğin de instrumental veya insan sesiyle uygulanmasının belirli kurallara göre düzenlenmesi ve Masonluğun değişim gösteren çağdaş niteliğine uygun hale getirilmesi öngörülmüştü. Bütün bu nedenlerle, Anderson Anayasası'nda "Yükümlülükler" bölümlerinden sonra son kısmına *Müzikler bölümü* eklenmiştir.

Şöyle ki:

- *Üstad'ın Şarkısı (Master's Song) veya Masonluğun Tarihi adı altında Anderson tarafından bestelendi.*
- *Nazır'ın Şarkısı veya bir diğer Masonluk Tarihi adındaki şarkı yine Anderson tarafından bestelendi. Ayrıca, Pek Soylu Wharton Dükü Prens Philip'in Büyük Üstad seçilmiş olması nedeniyle şarkı düzenlenmiştir. (Çeyrek yıllık birleşimde okunmak ve uygulanmak üzere)*
- *Kalfa'nın Şarkısı (Charles Delafaye K. tarafından Büyük şölenle okunup uygulanmak üzere yazılmıştır.)*
- *Ayrıca, Çırak'ın Şarkısı (Entered Apprentice's Song) Matthew Birkhead tarafından (bütün ciddi ve idari işler tamamlandıktan sonra) Üstadı Muhteremin izniyle okunmak üzere derlenmiştir.*

Çeşitli bölümlerden ve alt bölümlerden oluşturulmuş bu şarkılar, Masonluk Anayasası'nın ilk basılışında yer almıştı. **Çırak Masonun Şarkısı** isimli bestenin, 30 Aralık 1722'de ölen Matthew Birkhead

Kardeş tarafından bestelendiği söylenirse de, onun tarafından derlenip tanzim edildiğini belirtmek daha doğru olur. Çünkü, Birkhead Kardeşin babasının, bir Operatif Mason olduğu ve bu şarkının 1650 yıllarında Operatif Masonlarca Hür Mason'un şerefine, sıhhatine anlamına gelen **Freemason's Health** adı altında 7 kıt'a uzunluğunda söylendiği bilinmektedir.

Burada, bir parantez açıp konumuzla ilgisi bakımından bir açıklama daha yapmak istiyorum. İngiltere Birleşik Büyük Locası, Kütüphanesi ve Müzesi hakkında evvelce yaptığım bir konuşmada, 17.yy.dan önce hiç kullanılmayan **Kabul Edilmiş Masonlar** sözcüğünün, bu yüzyılda kendisinden vazgeçilmez bir ifade haline gelmiş olduğunu ve 1682'den sonra Localar, **Hür ve Kabul Edilmiş Masonların Locası** ismini almış ve tek bir isim olarak kullanılmaya başlanmış olduğunu belirtmiştim. 1703 yılına gelindiği zaman, Londra'daki Saint Paul Kilisesi'ni inşa eden Operatif Masonların aynı isimle kurdukları locanın bir tersimatında, şöyle bir ifade yer almıştı:

"Masonluk bundan sonra, yalnız inşaatçı kalfa ve işçilere inhisar ettirilmeyecek; gereği gibi cemiyette takdir edilen, kabullerine müsaade edilmiş, muntazam tekristen geçmiş, aramızda çalışmak isteyen her millete mensup insana, açık tutulacaktır" denilmektedir.

Bu oluşumdan sonra, İngiltere'de içlerinde fikir ve ilim adamlarının da bulunduğu Masonlar zamanın adetlerine ve modasına uyarak kulüpler teşkil etmişler, hanlar, tavernalar, birahanelerde ve de şehirde kiralık at ve araba, hatta kiralık hizmetkâr temin eden kumpanyaların salonlarında toplantılarını düzenlemişlerdir. Ancak, bir çöküntü dönemine girmişler, bu sebeple yönetimlerinin merkezileştirilmesinin birliğin hayrına olacağını anlamaya başlamışlar ve 1717 yılında İngiltere Büyük Locası'nın kuruluşunu gerçekleştirmişlerdir. Büyük Loca kurulduktan sonra daha 60 yıl Masonlar, tavernalar, hanlar, birahanelerde toplantılarını devam ettirmişler, ve bu 60 yılın sonunda ancak özel binaya sahip olmak bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. Görüldüğü gibi Spekülatif Masonluk başlamış ve geçen 100 yıldan fazla bir zaman içinde belirli törenlerde ananevî şekilde uygulanacak masonik müzikler iyice ortaya çıkarak masonik tören ve yemeklerde söylenen şarkılar belirlenmiş ve 1723 tarihli Anderson Anayasası'nda da bazıları yer almıştı. Aynı şekilde, toplantı veya törenlerden sonraki **Kardeş Sofrası'nda da yer alacak klasikleşmiş şarkılar**

belirlenmişti. "XVIII. yy'nın Altı Masonik Şarkısı" isimli küçük kitapçıkta 1717 yılından sonra 50 yıl içinde Masonlarca söylenen 140 adet şarkı sözünün tesbit edilmiş olduğu ve bu miktarın yarıdan fazlasının beste ve güftelerinin bulunduğu ve bunların bir kısmının halâ geçerliliğini koruduğunu, Masonlarca kullanıldığını belirtmektedir.

Masonlukta müzik gelişimini sürdürürken, İngiliz Masonluğunda Operatif Masonluktan Spekülatif Masonluğa geçilince, çalışmalarda ve belirli törenlerde dinî bazı şarkı ve dinsel sözlerin, hatta millî şarkı ve marşların söylenmesi ve bunların ritüelik hale getirilmesi yönünde bir meyil başlamıştı. Halbuki, bu aşama oldukça tehlikeli idi. Masonluk evrenseldi ve bu mesleğe girenlerin ortak yönü belirli vasıflara sahip olmanın dışında, Evrenin Ulu Mimarı'nı tanımaktı. Bu sebeple, dinî şarkılar ve marşlar bazı Masonlara zararsız görülse de sözlü olarak uygulandıkları zaman içinde başkalarını incitebilecek kelime ve manalar bulunabilirdi ve böylelikle Masonlar arasında tatsızlıklara sebebiyet verebilirdi.

Bu durumu gören **Board of General Purposes** (Masonlukta genel konuları düzenleyen kurul) 20 Nisan 1875 tarihinde bir karara vardı ve dinî şarkı ve ilahîlerin masonik ritüellerden çıkarılmasına karar verdi. 17 Haziran 1902'de bu karar, aynı heyet tarafından bir vesile ile yinelandı. 3 Eylül 1902'de İngiltere Birleşik Büyük Locası sadece ilahî ve marşların çıkarılması ile de yetinmedi. Instrumental müzik ve vokal müzik konusunda bir karar daha aldı ve vokal müzikte sözlerin tamamen masonik prensiplere uygun, masonik gayelerle yazılmış olmasını gerekli gördü. Bundan başka, Locada geleneksel olarak uygulanan müzik dışında uygulanacak sesli müziğin önce Büyük Sekreter'in ve sonra da Büyük Üstad'ın onayından geçmesini de gerekli görmüştür. Özetle, diyebiliriz ki, Localarda dinî şarkı ve marşlar okunamayacağı gibi sözlü müzik olduğu takdirde Loca çalışmalarında ritüelik ifade ve sözlerin dışında şarkı söylenemeyeceği kesindir.

Yukarıda belirttiğim geleneksel masonik müzik ve şarkılarda seçim yapmak Anglo-Saxon Localarında Üstadı Muhterem ve Organiste bırakılmıştır. Bu bakımdan diğer Locaları ziyaret eden bir Kardeş kendi Locasında alıştığının dışında değişik müzik parçalarına rastlaması olağandır, ancak bunlar da geleneksel parçalardır.

Organistlerin yararlandıkları kaynaklara bakarsak Anglo-Saxon Masonluğunda, uzun yıllar organistlere rehberlik etmesi için kitap

basılması üzerinde durulmamıştı. 1926 yılında **Guide to Lodge Music** (Loca Müziği Rehberi) isimli kitap Lewis Masonic Publishers Ltd. Tarafından basılmış ve çoktan tükenmişti. Daha sonra, 1978 yılında basılan **Masonic Lodge and Chapter Music** ve yine 1978 yılında İskoçya Büyük Locası'nın hazırlamış olduğu **Music for Masonic Ceremonies** (Masonik Törenler için Müzik) isimli kitap, 1926'da basılmış olan **Guide to Lodge Music** isimli kitabın geliştirilmiş bir baskısı durumundadır.

Music for Masonic Ceremonies isimli kitap Önsöz'ünde şunları belirtiyor :

ÖNSÖZ

"Masonik Törenler için Müzik" adındaki bu kitap Birleşik Krallık'ta ve hariçteki birçok Kardeşimizin talebi üzerine hazırlanmıştır. Ritüelin doğru bir şekilde uygulanması için, müzik notalarına ihtiyaç olmasa da müzik yerinde ve uygun olarak kullanıldığı takdirde, törenlerin güzelliği ve ciddiyetini arttırmaktadır. Bu nedenle, Kardeşlerimiz uygun müzik seçimi hususunda yardım edilmesini, yol gösterilmesini istemişlerdir. Bu gayeye erişebilmek için, müziğin yalnız bir Loca müzik görevlisince değil, dinleyicilerin büyük ekseriyeti tarafından da beğenilip takdir edilmesi gerekmektedir.

Bu sebeple, bu kitaba yalnız çok tanınmış parçalar seçilmiş ve sadece hep birlikte söylenen parçalar konulmuştur. Seçilen müzik yorumlanırken amatör bir koropetitör de uygun bir şekilde eşlik edebilir. Şüphesiz ki, daha usta piyanist veya organistler yorumlarını daha genişletebileceklerdir.

Burada sunulan müzik parçalarını Locaların arzularına göre seçebilir ve kitaptaki bir diğeriyle değiştirebilirler. Halen, istedikleri geleneksel müzikleri seçmiş olsalar da Localarda bu kitapta alternatif parçaları görüp, evvelce seçmiş oldukları müziklere eklemekten memnun kalacaklardır. Kitap, en azından yeni parçaları seçmek için düşünmeyi teşvik edecek ve Localardaki komitelerin törenler için seçtikleri parçaları daha iyileştirmeleri için yardımcı olacaktır. Tecrübeli organistler de, şüphesiz ki İskoçya Büyük Locası tarafından tasvip edilmiş olan bu müzik parçalarını, memnuniyetle karşılayacaklar ve törenlerde kullanmak üzere istediklerini seçeceklerdir.

Buna paralel olarak, daha az tecrübesi olan Loca organistleri de ellerinde Büyük Loca'nın tasvip etmiş olduğu müziklerin olduğunu bilerek, her derecenin Ritüeline göre törenlerde daha iyi katkıda bulunma olanağına kavuşmuş olacaktırlar."

Şüphesiz ki, İngiliz ve Skoç Locaları mutlaka bu ve bunlara benzer kitapları aynen uygulamak durumunda değillerdir; çünkü, yıllar boyunca yerleşmiş, alışlagelmiş, klasikleşmiş besteleri olduğu kadar lokal olarak Masonlarca benimsenmiş müzik parçalarının ve daha başka onaylanmış müzik kitapçıklarının bulunduğu da bir gerçektir.

Anglo Saxonlarda uygulanan Masonik müziğin ana hatlarını böylece gördükten sonra, şimdi de çalışmanın bitiminden sonra yemekte söyledikleri şarkıları kısaca görelim. Anglo Saxonlarda çalışma sonrası yemekte Üstadı Muhteremin müsaadesiyle geleneksel olmuş, klasikleşmiş halk şarkıları söylemek her yemekte olmasa da neşeli bir ortam yaratması bakımından adet haline gelmiştir. Bu şarkıları içeren bir rehber kitapçık, 1973'de Birmingham'de Warwickshire Eyalet Büyük Locasına bağlı Faithful Lodge'u ziyaret ettiğimde, yemekte masa üzerinde dikkatimi çekmiş ve rehber hakkında bazı sorular sorduğum zaman, bana sezdirmeden bütün hazır bulunan Kardeşlerce imza edilerek yemek sonrası bana hediye edilmişti. Bu rehberde, mevcut çeşitli şarkıların yanısıra kolejlerde veya yurtdışında tahsil gören Kardeşlerimiz de bildikleri bazı şarkılar bulunmaktadır. Rehberde, dikkatimi çeken şarkılar arasında Üstadı Muhteremin şarkısı, Çırak Masonun şarkısı, Ziyaretçinin şarkısı, Selâm İlahî Masonluk şarkısı, Asil Kralî Sanat şarkısı olduğu gibi çok duyulmuş Vive la Compagnie (Yaşasın Beraberliğimiz), The Roast Beef of Old England, Cock Robin, Clementine, John Brown's Body gibi şarkılar mevcuttur. Kitap, 1933 de basılmış, aradan geçen 40 yılda biraz kirlenmiş, ancak "masadan alınmamalıdır" ricası üzerine kitap hiçbir Kardeş tarafından alıkonulmamıştır.

4- Avrupa'daki Masonik Müzik ve uygulamaları

Avrupa'da, Anglo-Saxon Masonluğunun anayasalarına uygun olarak kurulmuş olan Büyük Localara bağlı Localarda, İngilizlerde gördüğümüz geleneksel hale gelmiş müziğe ve şarkılara genel olarak rastlamıyoruz. Müzik mevcuttur ve genelde organist tarafından uygulanmaktadır. Organ dışında bazen oda orkestrası veya bizim yaptığımız gibi müzik seti yardımıyla CD'ye alınmış Masonik müzikler giriş, çı-

kışlarda, ve törenlerde uygulanmaktadır. Avrupa'daki demokratik ülkelerde Büyük Loca'nın ve Üstadı Muhteremin özel talimatları yoksa, müzik Organist'in belirli sınırlar içinde seçimine bırakılmıştır. Avrupa ülkelerindeki Spekülatif Masonluk öncesi Localara giriş, çıkış ve törenlerde ananevî olarak uygulanan şarkılar mevcut değildi. 18. yy. sonlarına gelindiğinde durumda fazla bir değişiklik meydana gelmemişti. Bunu, yazar/araştırmacı Alfred Einstein'dan öğreniyoruz. Einstein, **Mozart'ın Karakteri ve Eserleri** isimli kitabında diyor ki:

"Mozart, Masonluğa kabul edildiği zaman 1785'ten itibaren, kilise bestekarı olarak faaliyetlerini birkaç yıl için durdurmuştu. Kilise için eserler yazacağına Masonluk için eserler bestelemişti. Çünkü, o yıllarda Avrupa'da Masonluğun müzik bakımından bir ritüeli yoktu, ve Mozart, muhtemelen kendi anlayışına göre müzik sembolizmini yaratmak istiyordu."

Bugün, Masonluk geliştikçe ve yayıldıkça Masonik besteler yapan besteciler artmış bulunmaktadır. Bunlar arasında masonik bestelerini tanıdığımız, başta Mozart olmak üzere, Heinrich Himmel, Joseph Taskin, François Giroust, William Dubois, Michael Blavet, Giacomo Puccini, Jan Sibelius, Marc Roland gibi daha isimlerini saymadığım nice tanınmış veya adı az duyulmuş besteciler vardır.

Avrupa ülkelerindeki Localarda kendi Masonik bestekârlarının eserlerini org ile uygulamakta veya müzik setinden dinlemektedirler. Ancak, her ülkeye mensup Locaların mutlaka kendi Masonik bestekârlarının müziğini bütün çalışmalarda ve törenlerde dinlediklerini düşünmek hatalı olur. Örneğin: Avusturya Localarında mutlaka Mozart'ın, Masonik müziğinin tamamı uygulanmamaktadır. Finlandiya Localarında ise mutlaka her defasında Sibelius'un **Masonic Ritual Music**'inin tamamı uygulanmamaktadır. Viyana Locası, Mozart'a ilaveten Schubert ve Sibelius'un veya başka bir bestecinin parçalarını uyguladıkları gibi, Finlandiya Localarında da Sibelius'e ilâveten Mozart'ı, Schubert'i ve diğer Mason bestecileri uygulamaktadırlar.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; Avrupa Localarında araştırmalar devam etmekte ve gerek Mason olan bestecilerin masonik eserleri, ve gerekse de Mason olmayan bestecilerin törenlerimize uygun olan dünyaca tanınmış besteleri bulunup, bunlarla ilgili nota ve CD'leri basılıp, çoğaltıldıkça müzik rehberlerine ilave edilmektedir. Böylece, törenlerde

uygulanan müzik için alternatif olabilecek parçaları çoğaltmaya ve içlerinden en uygunlarını seçip uygulamaya çalışmaktadırlar. Bunlardan başka, Avrupa'da bazı Mason bestecilerin eserleri, mahalli Büyük Loca'nın izniyle CD üzerine kayıt yapılp, Loca tarafından uygulanabilmektedir. Örnek: Almanya'da von Marc Roland Kardeş (1895-1975) tarafından bestelenmiş **Pyrmonter Ritualmusik** kendisi tarafından ve ayrıca Prof. Klaus Pawassar Kardeş yönetiminde yorumlanmış 46 parçadan teşekkül etmiştir. Almanya'daki bazı eyalet Localar tarafından kısmen veya tamamen çalışmalarda ve törenlerde uygulanmaktadır.

Avrupa'daki Localardaki genel uygulamayı sizlere özetlemeye çalıştım. Bunların dışında, bazı ülkelerde özel bazı günlerde müziğin daha zenginleştirilmiş olarak Oda Orkestrası tarafından yorumlandığını gören Kardeşlerimiz de mevcuttur.

5 - Türkiye Büyük Locası'ndaki Masonik Müzik Uygulamaları

Belge bulmanın güçlüğü karşısında 1948'den sonraki yılları kısaca incelemeye çalışacağım. Türk Masonluğunun 1948'deki yeniden uyanışından sonra 1982 yılına kadar, Büyük Loca'nın müzik konusunda Locaları yönlendirici kuralları veya müzik rehberleri yoktu. Sadece, Tekris Töreni, Kalfalığa geçiş ve Üstatlığa yükseliş törenleri için ritüellerimizin birkaç yerinde "müzik" kelimesi yer almaktaydı. Giriş çıkışlar için müzik üzerinde durulmamıştı. Müzik kelimesinin görüldüğü birkaç yerde ise nasıl bir müzik uygulanacağı belirtilmemişti. Bununla beraber, Türk Masonluğu da Masonik müziği daha o yıllarda gerekli görmüş ve Localarda uygulanmasını kabul etmişti diyebiliriz.

Masonik yaşı benden fazla olan bazı Önceki Üstadı Muhteremlerden öğrendiğime göre törenlerdeki uygulamanın dışında bazı Kardeşlerimizin zaman zaman mabetlerde Evrensel Klasik Müzik'ten örnekler sundukları anlaşılmaktadır. Bunlar arasında, 1963'te Ebedi Maşrıka göç eden İstanbul Radyosu'nun Müzik Yayınları Müdürü Mesut Cemil Kardeşimiz viyolonseliliyle zaman zaman Evrensel Klasik Müzikten örnekler sunmuştur. Ana Brittanica Ansiklopedisi Mesut Cemil Kardeşimiz için *"Yaşadığı dönemde virtüöz bir tanburi ve batı müziğini en iyi bilen, hatta icra eden çok iyi bir viyolenselci olmaktan başka özellikle koro şefi olarak iz bırakmıştır."* diyor. Konumuza devam edersek, 1971 yılından 1982 yılına kadar şahsi gözlemlerime göre bazı

Kardeşlerimizin anlayışları doğrultusunda müzik uygulanmaktaydı. O yıllarda Localarımızda bu müziğe ilgi duyan Kardeşlerimiz pek az olduğundan başka, Üstadı Muhteremlerin vakti olmadığından veya başka sanat dallarına yakınlık duyduklarından müziğe gereği kadar önem verilmemekteydi. Hatta bir toplantı öncesi bir Üstadı Muhteremin müzik görevlisi için "Toplantıda birşeyler tıngırdatsın" dediğini işitmiştim. 1970'lerde müzik uygulayan Localara bakarsak masonik müzikle hiç ilgisi olmayan besteler uygulamaların çoğunluğunu teşkil ediyordu. (Örneğin: Camille Saint-Seans'ın Introduction ve Rondo Capriccioso'su, Tchaikovsky ve Paganini'nin keman konçertoları, 1970'lerin sonlarında vefat eden En Muhterem Büyük Üstadımızı anma töreninde Rodrigo'nun Gitar konçertosu'nun 2.kısmı, başka bir örnek, özel bir tören olmadığı halde Aida Operası'ndan Büyük Marş gibi daha nicelerini sayabileceğimiz müzik parçaları uygulanıyordu.

Bu durumu gören Büyük Kurulu'muz 1982 yılında konuya bir intizam getirilmesi, gerçek masonik müziğin uygulanması ve 1. Müzik Komitesi'ni kurması için Mimar Sinan Locası'na görev vermişti. Mimar Sinan Locası da Pek Muhterem Cevat Memduh Altar, Muhterem Faruk Erengül, Muhterem Dimitri Atanasof ve raportör olarak beni görevlendirmişti. Bu komite, yapmış olduğu toplantılarda duruma bir düzen getirilmesi için müziğin daha yaygınlaştırılması ve ritüellerimizin hangi bölümlerinde, ne kadar sürece ve hangi MASON bestecinin eserini veya Mason bestecinin olmasa da dünyaca tanınmış bir bestecinin Dünya Masonluğu tarafından kabul edilen eserinin seçilerek Mimar Sinan Loka'sına sunulmasına karar verdi. Pek Muhterem Cevat Memduh Altar K.'imiz, konuyu bir disiplin altına almak için müzik uygulanacak bölümlerde her bölüm için sadece tek bir parça seçilip onun uygulanması hususunda komite başkanı olarak ısrar etti. Bu teklif kabul edilerek Muhterem Faruk Erengül K.'imizin seçmiş olduğu müzik parçaları rehber haline getirilerek önce Mimar Sinan Locası'nda ve daha sonra da Büyük Kurul tarafından kabul edildi ve 1995 sonuna kadar uygulandı.

1995 yılında bazı Localar uygulanmakta olan müziklere ilaveten alternatif müzik parçaları da seçilmesini, böylelikle değişik müzikler arasında seçim yapma olanağına sahip olmak istediklerini En Muhterem Büyük Üstadımız'dan rica etmişler, bu ricaları kabul edilince, yeniden bir Müzik Komitesi kurulmasına karar verilmiştir. Bu komiteye, Pek Muhterem Alp Ulusoy, Muhterem Doğan Güvenç, Haluk Gülercan, Alp Altınar, Üstün Gurtuna Kardeşler ve ben görevli olarak se-

çildik. Bu komite 2 yıl boyunca önceleri haftada 1 kez olmak üzere, sonraları ise haftada 2 kez çalışarak ve Muhterem Faruk Erengül Kardeşimizin de onayını alarak çok kullanılan parçalara 4-5 alternatif ilave etti. Az kullanılan, daha açık bir ifadeyle 1-2 yılda bir defa kullanılan müzikler için (Üstadı Muhterem, İsad Töreni, Hemşirelere açık toplantı, yeni bir Mabedin Açılışı gibi...) törendeki her bölüme bir parça seçildi ve Büyük Kurul'ca onaylandı.

Müzik parçaları seçilirken, Mason bestecilerin eserleri, öncelikle tercih edildi. Mason bestecilerin eserleri bulunamıyorsa diğer bestecilerin Dünya Masonluğunca kabul görmüş bestelerinin seçimine önem gösterildi. Örnek olarak: Beethoven'in Opus 59/ 1 no'lu quarteti bu gün bütün Dünya Masonluğunca Masonluğun belirli bir derecesindeki bir efsanenin canlandırılışı sırasında uygulanmaktadır. Müzik komitesinde görüşülerek seçilen parçalar daima oybirliğiyle kabul edildi ve bugün Türkiye Büyük Locası 'nın Müzik Rehberi Localarımız tarafından kullanılmaktadır.

Localarımızın çoğunluğu bugünkü müzik rehberimizi muntazam olarak kullanmakla beraber rehber dışına çıkan Localara da rastlanmaktadır. Enternasyonal klasik müziği sevmek, çeşitli kaset ve CD'lere sahip olmak, istediğimiz, beğendiğimiz müziği Mabedlerde uygulayabileceğimiz anlamına gelmemektedir (*). Çalışmalarımızın ciddiyeti ve yüksek masonik standardını koruması bakımından buna bilhassa dikkat edilmesi gerektiğine inanmaktayım. Büyük Sekreterimizin de 1996 ve 1997 yıllarında bütün Localarımızda bu hususta gönderdiği yazılı levhaları bulunmaktadır.

Buraya kadar incelediğimiz konularda:

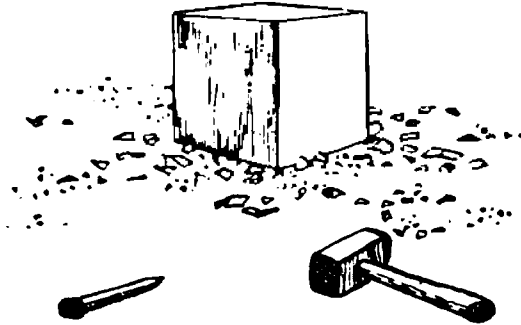
- Önce çok sesli müziği ve gelişimini gördük
- Sonra masonik müzik ve gelişimini
- Masonik müziğin vasıflarının neler olduğu ve nasıl uygulandığını
- Masonik müziğin ne zaman başlamış olduğunu ve İngiltere'deki gelişimini
- Kıt'a Avrupa'sındaki durumu
- Türkiye Büyük Locası'ndeki uygulamaları görmüş olduk.

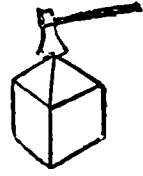
(*) *Pek Muhterem Cevat Memduh Altar Kardeşin Masonik müzik hakkındaki görüşlerini iktifan görünüz. (Tesviye Dergisi Sayı 58, Şubat 2002)*

Masonik Müziği dinledikçe müzik kültürümüze olumlu katkıda bulunacağı şüphesizdir. Demokratik ülkelerde, Masonluk varolduğu sürece masonik müzik de var olacak, uygulanması devam ederek çalışmalarımıza, törenlerimize renk vererek yardımcı bir unsur olarak varlığını sürdürecektir.

KAYNAKLAR

- (1) *Pek Muhterem Cevat Memduh Altar Kardeşimizin 'San'at Felsefesi Üzerine' isimli kitabı*
- (2) *1975 yılından beri yapmış olduğum araştırmalar ve Localarda yapmış olduğum masonik müzikle ilgili konuşmalar*
- (3) *Freemasonry and its Etiquette (Hür Masonluk Adab-ı Muaşeret)*
- (4) *Hür Masonlar Anayasası ve Anderson'ın kitabı*
- (5) *İngiltere Birleşik Büyük Locası, Kütüphanesi ve Müzesi isimli kitap*
- (6) *"Six Masonic Songs of the 18th century", Londra Quatuor Coronoti Lodge yayını.*
- (7) *"Music for Masonic Ceremonies" kitabı, İskoçya Büyük Locası yayını*
- (8) *Çeşitli Masonik Ansiklopediler / Sözlük*

MÜKEMMEL GİRİŞ NOKTALARI

Tamer AYAN

THE PERFECT POINTS OF ENTRANCE

The Perfect Points of Entrance were given to the Brethren within the content the secret knowledge regarding the wisdom of the Initiation Ceremony. The Perfect Points of Entrance were first observed in a manuscript in 1696 and kept its importance in scripts till 1725. In early 1800, William Preston (*Illustrations of Masonry*) and John Browne (*The Master Key*) made some alterations peculiar to the speculative period. The Perfect Points of Entrance were revised by William Preston and John Browne and their number was determined as "Three". The Perfect Points of Entrance is being used in rituals of the regular Grand Lodges. But began to lose importance upon the introduction of the **Yearly Passwords** in some obediences.. However, these points still exist as an additional system of precaution and protection for Masons in order to know each other and to test the outsiders. In Turkish Freemasonry, **The Perfect Points of Entrance** that play an important role in the perfection of Initiation are as follows.

- 1) With the sincerety of my heart,
- 2) At the Altar,
- 3) On Holy Books,

Giriş

Mükemmel giriş noktalarının açıklanması konusunda masonik belgelerde üç varsayım bulunmaktadır.

1. Mükemmel Giriş Noktaları (1):

Aday'a Masonluğa girmeden önce öğretilen Mükemmel Giriş Noktalarıdır ve bu çalışmada incelenecektir.

2. Masonik İşaretler(2);

Masonik İşaretler: *Bogaz + Ağız + El + Ayak*'lardır. Masonik işaretler, yataylar, düşeyler ve dik açılar; Masonluğa Kabul Edildikten sonra Masona öğretilen düzenli duruş, ceza işareti, tanışma modları ve dokunuşlardır...

3. Masonik Temel Erdemler:

Masonik Temel Erdemler: İtidal + Cesaret + Basiret + Adalet(3)'tür. Platon tarafından kullanıldıktan sonra, Hristiyanlar tarafından benimsenerek Masonluğa sokulmuştur. **Masonik Temel Erdemler**, aynı yüzyıl

ortalarında, Aziz Paul kaynaklı *İman + Ümit + Şefkat* (4) üçlüsünden oluşan **Teolojik Erdemlere** karşı rakip durumuna düşmüştür.

MÜKEMMEL GİRİŞ NOKTALARININ TARİHÇESİ

Mükemmel giriş noktaları, Operatif Masonluk tarihinde ilk kez 17 yy.'da görülmüş ve 18. yy.'dan sonra uğradığı bir yapısal değişimle günümüze ulaşmıştır. Spekülatif Masonlukta, giriş noktalarındaki önemli kavram değişimini W. Preston ve J.Browne yapmışlardır. William Preston, **Illustrations of Masonry** (5) (1812) adlı kitabında mükemmel giriş noktalarına ilk defa değinmiştir. John Browne, (*takma isimdir; Masonik terminolojide "Tondral" adıyla anılır olmuştur*) yazmış olduğu **The Master Key**(6) (1812) isimli kitapta spekülatif döneme özgü bir değişiklik yapmıştır.

Mükemmel giriş noktalarında yapılan spekülatif kavram değişimi dönemeç kabul edilerek, ön-

(1) Mükemmel Giriş Noktaları = *Perfect Points of Entrance*

(2) *Belirgin İşaretler: Guttural - Pectoral - Manuel - Pedal*

(3) *Masonik Temel Erdemler: İtidal + Cesaret + Basiret + Adalet*

(4) *Teolojik Erdemler: İman + Ümit + Şefkat*

(5) *William Preston, Illustrations of Masonry, 1812*

(6) *John Browne, The Master Key, 1812*

ceki Operatif Masonluk (**El Yazmaları Dönemi**) ve sonraki Spekülatif Masonluk (**W.Preston- J. Browne Dönemi**) olarak iki ayrı dönemde araştırılabilir.

OPERATİF DÖNEM (EL YAZMALARİ DÖNEMİ)

Operatif Masonluk, 18. yy ortalarına kadar varlığını sürdürmüş geleneksel inşaatçılık mesleği ve sanatıdır. Operatif Masonluk, 10.yy tarihsel süreçte başlamış; 14. yy ve 15. yy'da doruğa erişmiş, 17. yy da ekonomik nedenlerle gözden düşmeye başlamıştır. Giriş noktalarını içeren sına sorularının Operatif Masonluk döneminin erken evresine kadar uzandığı bilinmektedir. Operatif Masonlukla ilgili Masonik belgeler; Londra Büyük Loca'sının 1717'de kuruluşundan çok önce yazılmış El Yazmalarından ya da Eski Belgelerden oluşmaktadır. Günümüze ulaşan belge sayısı sadece altıdır. El yazması sayısının az oluşunun iki sebebi vardır. Biri, Masonlu-

ğun geleneksel gereği olarak hemen her şeyin sözlü olarak öğretilmiş ve yazıya aktarılmamış olmasıdır. Diğer de, 1717'de toplanan belgelerin 1718'de bir yangınla ortadan kalkmasıdır. Yangının kaza mı, yoksa kasıtlı mı olduğu şüphelidir. Belki de, Spekülatif Masonluk ile Operatif Masonlukla olan bağlarını koparılmak istenmiştir. Mevcut belgeler yangın olayından daha sonraları toplanabilen el yazmalarıdır. Bu el yazmalarında, Operatif Masonluğun yasaları, törenleri, tüzükleri, kuralları ve tarihine yer verilmektedir.

Mükemmel giriş noktalarına, Operatif Masonluk süresinde ilk defa, 1696 tarihli *Edinburg Sicil Dairesi El Yazması*⁽⁷⁾'nda rastlanır. Bu el yazmasında, "*Mason olduğumu işaretler, dokunuşlar ve girişimdeki diğer noktalarla anlatırım*" ifadesi geçer. Benzer döneme ait, *Trinity College-Dublin*⁽⁸⁾, *Kevan*⁽⁹⁾, *The Chedwode*⁽¹⁰⁾, *Sloan*⁽¹¹⁾, *Dumpfries*⁽¹²⁾, *The Grand Mystery of Free-Masons Discover'd*⁽¹³⁾, *Whole Insti-*

(7) *Edinburgh Registrar House, MS 1696*

(8) *Trinity College-Dublin MS, 1711*

(9) *Kevan MS, 1714*

(10) *Chedwode Crawley MS, 1700*

(11) *Sloan No.3329 MS, 1700*

(12) *Dumpfries No.4 MS, 1710*

(13) *The Grand Mystery of Free-Masons Discover'd, 1721*

tutions Free-Masons Opened⁽¹⁴⁾, *A Mason's Confession*⁽¹⁵⁾, *The Mystery of Free-Masonry*⁽¹⁶⁾, giriş noktalarını ilk açıklayan kaynaklardır.

Mükemmel giriş noktalarının anlamı, Operatif Masonluk sürecinde ilk ortaya çıkışını izleyen yüzyıl içinde çok değişmiştir. Terimin klasik anlamı, ilk rastlandığı *Edinburgh El Yazması* ve diğer el yazmalarında "...birincisi saklamak ve gizlemek; ikincisi boğazın kesilmesi gibi bir acıda bile söylememek" şeklinde açıklanır. Bu anlam, *Sloan El Yazmasında*, *A Mason's Examination*⁽¹⁷⁾ ve 1724 tarihli *Free-Masons Discovered* adlı kitaplarda benzer şekilde verilmiştir. Operatif Masonluk döneminde 18.yy başlarındaki giriş noktaları ifadesinin, "saklamak, gizlemek ve asla söylememek"⁽¹⁸⁾ olduğu kesin olarak anlaşılmaktadır. Ancak, giriş noktalarına eşlik eden "İşaretler" in ne olduğu hakkında bilgi yoktur. Fakat, "...boğazın kesilmesi gibi..." bir tabirden, bu işaretin şimdiki Ceza İşareti olabileceği varsayılabilir. Eski belgelerin hepsinde de, mükemmel giriş noktalarına ilk

başlarda yer verilmiş olması, bu terime verilen önemi kanıtlamaktadır. Ancak, 1700'den 1740'a doğru olan dönemde kısmen önemini yitirmiş ve gitgide biraz daha kısaltılmış olarak kullanılmıştır.

Çıracak Masonlar için eski belgelerdeki bu sınavın verilmesinin amacı, hem Mason olduklarını nasıl kanıtlayacaklarını, hem Locanın içindeki ve dışındaki Masonları nasıl sorgulayacaklarını öğretmektir. Sınanan kişinin *İşaretleri* ve *Dokunuşları* doğru olarak vermemesi halinde; ayrıca giriş noktalarının da sorulması gerekmektedir. Eski belgelerdeki cevaplardan, mükemmel giriş noktalarının, o dönemin tanışma modu olan "saklamak ve gizlemek" koşullarından başka; açıklanmayan bazı "diğer noktaları" da kapsadığı sanılmaktadır. Her ne kadar, açıklanmayan "diğer noktaların", tekris sırasında sözlü olarak öğretilen ve bu nedenle dışarı sızmayan bazı hususlar olabileceği sanılmaktaysa da; şimdiye kadar bu varsayımı kanıtlayıcı yazılı bir belge ele geçmemiştir. Bu nedenle, mevcut eski belgeler ve

(14) *The Whole Institutions Freemasons Opened*, 1725

(15) *A Mason's Confession*, *Scots Magazine*, 1727

(16) *The Mystery of Freemasonry*, 1730

(17) *A Mason's Examination*, *Flying Post*, 1723

(18) *heal, conceal and never reveal*

el yazmalarında mükemmel giriş noktalarının tamamını veren hiçbir bilgi yoktur.

Sözü edilen işaretler ve giriş noktalarının bütün ilişkisi 1727 tarihli *Wilkinson El Yazması*⁽¹⁹⁾'nda açıklanmakta olup; işaretler "bütün dik açılar, yataylar ve düşeyler" şeklinde verilmektedir. Samuel Prichard'ın 1730 tarihli **Masonry Dissected**⁽²⁰⁾ adlı kitabında, giriş noktalarının birincisi "Gizlerim" ve ikincisi "Saklarım" olarak açıklandıktan sonra, "Neyi saklar-sın?" sorusunun yanıtı "Usulüne göre sınanmış gerçek ve yasal bir Kardeş veya Kardeşlerin toplandıkları bir Muhterem Loca dışında Masonların ve Masonluğun bütün sırlarını" olarak verilir. Bu yanıt, *A Dialogue between Simon and Philip*⁽²¹⁾ ve *Essex El Yazması*⁽²²⁾ 'da aynıdır.

1730-1760 Döneminde giriş noktalarında belirgin bir değişiklik olmamıştır. Ancak, 1760'dan sonra, giriş noktalarını içeren sorular gitgide kısaltılıp önemlerini yitirmişler; 18. yy'ın son çeyre-

ğine girildiğinde ritüellerde sadece izleri kalmıştır. Böylece, Operatif Masonluktaki dönemi sona ermiştir.

SPEKÜLATİF DÖNEM (W. PRESTON & J. BROWNE DÖNEMİ)

İngiltere'de, 1717'de Spekülatif Masonluk kurumlaşır. Spekülatif Masonluk, Operatif Masonluk olarak tanımlanan **Meslek Kuruluşları**'nın temeli üzerinde kurulur. Masonluk, meslek "alt-yapı kurumu" iken; geçirdiği yapısal değişiklikle sosyal ve "düşünsel üstyapı" niteliğini kazanmıştır. Operatif ve Spekülatif değişimi, ekonomik, siyasal ve sosyal özellikler nedeniyle, İngiltere Masonluğundaki yapı değişimi daha çabuk olmuştur.

Spekülatif Masonluktaki giriş noktalarında değişim 18. yy'ın son çeyreğinde gündeme gelmiştir. Önemli araştırmacılarından olan W. Calcott⁽²³⁾, W. Hutchinson⁽²⁴⁾, özellikle W. Presto⁽²⁵⁾ giriş noktalarına başka bir boyut kazandırmıştır.

(19) *Wilkinson MS, 1727*

(20) *Samuel Prichard, Masonry Dissected, 1730*

(21) *A Dialogue between Simon and Philip, 1740*

(22) *Essex MS, 1750*

(23) *Wellins Calcott, A Candid Disquisition, 1769*

(24) *William Hutchinson, Spirit of Masonry, 1774*

(25) *William Preston, Illustrations of Masonry: Lecture of the First Degree, Section I, Clause II., AQC 81 - (First Lectures of Free Masonry)*

W. Preston, mükemmel giriş noktalarını çok değişik olarak spekülâtif tarzda olarak yorumlamış ve bunların kaç nokta olduğunu belirtmiştir. W. Preston'a göre "Birinci Derece" dersinde "*Giriş noktaları sayısız olmakla beraber; üç olarak bilinmektedir; ayrıca tüm tekris törenini gösterdiklerinden bunlara mükemmel noktalar denilmiştir.*" W. Preston, bu üç mükemmel giriş noktasını:

- 1- Birinci nokta-**na**⁽²⁶⁾; *Kıyafetimin hatırı-na*; Hazırlık Töreni
- 2- İkinci nokta-**da**⁽²⁷⁾; *Locanın kapısının-da*; Giriş Töreni
- 3- Üçüncü nokta-**ne**⁽²⁸⁾; *Sol dizime çökmüş bedenimin üzeri-ne*; Yemin Töreni

gösterir şeklinde açıklamıştır. W. Preston'un cevapları, tekris töreninin, Hazırlık, Giriş ve Ye-

min aşamalarını anlamlı bir biçimde yansıtmaktadır. Gerçekten de, Mason olacak adayın kıyafet değiştirerek hazırlanması **Birinci Nokta'yı**,⁽²⁹⁾ Locaya girmek üzere kapıya gelmesi **İkinci Nokta'yı**; ⁽³⁰⁾ Anglosakson geleceğine göre sol dizinin üstüne çökerek yemin etmesi **Üçüncü Nokta'yı**; ⁽³¹⁾ yani, üçü birlikte tekrisin tümünü içermektedir.

Diğer taraftan, John Browne⁽³²⁾ ve William Finch⁽³³⁾ kitaplarında mükemmel giriş noktalarını:

- 1- Birinci Nokta-**le**⁽³⁴⁾, *Kendi isteğim-le*; Hazırlık Töreni
- 2- İkinci Nokta-**da**⁽³⁵⁾, *Locanın kapısının-da*; Giriş Töreni
- 3- Üçüncü Nokta-**ne**⁽³⁶⁾, *Sol göğsüme dayanan kılıcın sırtı ucu üzeri-ne*; Loca Kapısındaki Tören olarak vermektedir.

(26) ...*(Off) what? (In) respect to apparel.*

(27) ...*(At) what? (At) the door of the Lodge.*

(28) ...*(On) what? (On) the left kneeled body.*

(29) *Ceremony of Preparation*

(30) *Ceremony of Admission*

(31) *Ceremony of Obligation*

(32) *John Browne (takma ad), The Master Key, 1794*

(33) *William Finch, A Masonic Treatise, Canterbury, 1802*

(34) ...*(Of) what? (Of) my free will and accord.*

(35) ...*(At) what? (At) the door of the Lodge.*

(36) ...*(On) what? (On) the point of Instrument extended to my naked left breast.*

Mükemmel giriş noktalarının işlevi, W. Preston'a göre "Yemin edilmesi dahil" aşamasını ve J. Browne'na göre "Yemin edilmesi hariç" aşamasını içermektedir. Yukarıda değinildiği gibi, W. Preston "giriş noktalarının tekrisin tümünü içerdiği" görüşünde olmasına rağmen; dönemin diğer araştırmacıları "noktaların sadece Locaya giriş sürecini kapsadığı ve Loca kapısından içeri girilince işlevin tamamlandığı" görüşünü ileri sürmektedirler.

W. Preston ve J. Browne'nin çalışmalarının gerçekleştiği zamanda, mükemmel giriş noktalarının yorumsal değişiminin nedenleri pek bilinemez. W. Preston bu kavramı bir bütün olarak tekris, yani Masonluğa giriş olarak yorumlarken; J. Browne yalnızca Loca kapısından giriş boyutuna indirgemıştır. Üçüncü Nokta'ya biraz farklı yaklaşılmış; W. Preston "Sol dizime çökmüş bedenimin üzerine" derken; J. Browne, "Sol göğsüme dayanan kılıcın sivri ucu üzerine" demeyi tercih etmiştir. W. Preston işlemi tekris sırasında edilen yeminde bırakmış, J. Browne ise bu işlemi Locaya girerken, kapıda göğüse kılıç dayanması ile açıklamıştır. W.

Preston'un tekrisi iki farklı kısımda görmesine karşın, J. Browne tekrisi tek bir bütün olarak görmek istemektedir. İki farklı görüşle ilgili yorumlar süregelmektedir. Akla gelen bir olasılık, Giriş⁽³⁷⁾ (*entry, entrance*) sözcüğünün anlamına ilişkin olanıdır. Girişten, Locaya giriş mi yoksa Masonluğa girmek mi kastedilmektedir?

MÜKEMMEL GİRİŞ NOKTALARI ÜZERİNE BAZI YORUMLAR

Modern ritüel ve el kitaplarında, el yazmaları dönemi öncesine ait mükemmel giriş noktalarının klasik tanımına hemen hemen rastlanmamakta; bunun yerine, W. Preston'un veya J. Browne'nin farklı yorumlarından esinlenen tanımlamalar yer almaktadır.

Richard Carlie, **The Republican**⁽³⁸⁾'da, 1839'da, W. Preston'un yorumunu yayınlamasına karşın; 1835'de J. Browne'dan esinlenen cevapları benimsemiştir. R. Carlie'in önerisi, 1872'de yayınlanan **The Perfect Ceremonies**⁽³⁹⁾ adlı ritüelde, son cevaptaki bir küçük değişiklik dışında aynen alınmıştır. Bugün-

(37) *En. J, Entrance*

(38) Richard Carlie, *The Republican*, 1839

(39) *The Perfect Ceremonies*, 1871

kü modern ritüellerde de J. Browne yorumuna dayanan R. Carlie modeli yaygın olarak ay-
nen kullanılmaktadır.

Harry Carr, **The Freemason at Work**⁽⁴⁰⁾ adlı kitabında, W. Pres-
ton'un yorumunu benimsediğini;
çünkü, üç ayrı noktaya ait bu yo-
rumun, uygun bir tekris töreni-
nin tüm aşamalarını mükemmel
giriş noktaları adı altında içerdi-
ğini; *Mükemmel Giriş Noktaları*
deyişinin içindeki, *Mükemmel*
sözcüğünün böylece anlam ka-
zanmış olduğunu; herhalde bu
sözcüğün W. Preston'un üç nokta
halinde belirttiği işlemlerin Mü-
kemmel yapıldığını vurgulamak
için kullanıldığını yazmaktadır.

E. H. Cartwright⁽⁴¹⁾, **Masonic Ritual** adlı kitabında, "*Ritüel-
lerdeki Mükemmel Giriş Nokta-
larının ne olduğunun öğretil-
mediğinden yakındır. Britanya ve
İngiliz ritüellerinde olduğu gibi
açıklanması gerekliliğini ileri
sürer.*" **Britanya Ritüeli**⁽⁴²⁾ ve
İngiliz Ritüeli'nde, ⁽⁴³⁾ W. Pres-

ton'un yorumunun benimsen-
miş olduğunu yazar.

Exeter Ritüeli'nde⁽⁴⁴⁾, giriş
noktaları sınama sorularına da-
hil edilmemiştir. Gerekli açıkla-
maları Üstadı Muhterem yap-
maktadır. Exeter Ritüeli'nde gi-
riş noktaları "*Mason olmaya ka-
rar verdiğim kalbim-le, Girdi-
ğim Locanın kapısın-da, Yemin
ettiğim Kutsal Kitap'ların üzeri-
ne*" şeklinde açıklanmaktadır.
Stabilite Eğitim Locası tara-
findan kullanılan **The Standart
Ceremonies**⁽⁴⁵⁾ ritüelinde, Mü-
kemmel Giriş Noktalarının, Kal-
falığa geçmeden önce; Pellipar
Locası tarafından uygulanmak-
ta olan **The English** ritüelinde
Test Soruları kısmında; **Ritus
Oxoniensis**⁽⁴⁶⁾ ve **The Revi-
sed**⁽⁴⁷⁾ ritüellerinde Sorular kıs-
mında Çıraklara sorulmaktadır.
Emulation Ritüeli'nde, ⁽⁴⁸⁾ ilk
iki giriş noktası için W. Pres-
ton'un yorumu; üçüncü nokta
için de, W. Preston'un "*sol dizi-
me çökmüş bedenimin üzeri-
(ne)*" yorumu yerine, J. Brow-

(40) Harry Carr, *The Freemason at Work*, Lewis Masonic, 1976

(41) Cartwright, E.W., *Masonic Rituals*, Lewis Masonic, 1985

(42) *Brittania Rituel*, *Sheffield Rituel No. 139*

(43) *English Rituel*, Lewis Masonic, 1980

(44) *Exeter Rituel*, 1994

(45) *The Standart Ceremonies Rituel*, 1817

(46) *Ritus Oxoniensis*, Lewis Masonic, 1988

(47) *The Revised Rituel*, Londra

(48) *Emulation Rituel*, 1986

ne'nin "sol çıplak göğsüme değen kılıcın ucu üzeri-(ne)" tanımı kabul edilmiştir. Emulation Ritüeli'nde, sınama, Kalfalığa geçiş töreninden hemen önce Loca'nın Birinci Derecede açılması sırasında yapılan Ara Tören'de gerçekleştirilmektedir. İskoç ritüelinin⁽⁴⁹⁾, Mükemmel Giriş Noktalarına, ritüelimiz oranında değinilmekte, daha fazla açıklama yapılmamaktadır.

MÜKEMMEL GİRİŞ NOKTALARININ UYGULAMALARI

Operatif ve Spekülatif Masonluk sistemlerinden her ikisinde de, Çırakları eğitmek ve Masonları sınamak amacıyla hazırlanmış olan soru-cevap yöntemli bir öğretimdir. Ancak, 18. yy'ın ikinci yarısının başlarından itibaren, bazı obediyanlarda "iki kelimelik" birbirinden farklı **Altı Aylık** veya **Yıllık Geçiş** Kelimeleri'nin kullanılmaya başlamasıyla ilk önemini yitirmeye başlamıştır. Masonların kendini tanıtmaya ve yabancıları sınamasına yarayan bir ek önlem olarak varlığını sürdürmüştür. O dönemin geçiş törenlerinden önce, Kalfa adayına bir Sınama ve Yeterlik Töreni yapılması geleneği vardır. İngiltere Birleşik Büyük Lo-

cası, bu gelenekten hareketle, İkinci Dereceye geçmeden hemen önce Çıraklık Sınavı sırasında, Mükemmel Giriş Noktaları sınavının yapılmasını kullandırmıştır. Nitekim, incelenen Anglosakson ritüellerinden, giriş noktaları sınavının, Birinci Derece'nin içinde Kalfa adaylarına yapıldığı ve daha sonra İkinci Dereceye geçildiği anlaşılmaktadır.

Mükemmel Giriş Noktalarının tanımı olarak, günümüz ritüellerinde 1700'lü yılların klasik "*Saklamak, Gizlemek, Söylemek*" yorumu terkedilmiş ve bunun yerini 1800'lerin W. Preston veya J. Browne yorumları almıştır. Hatta, J. Browne tarafından verilen Mükemmel Giriş Noktaları tanımı daha yaygın bir biçimde kullanılmaktadır.

W. Preston-J. Browne yorumlamaları ile **Exeter Ritüeli**'ndeki⁽⁵⁰⁾ tanımının karışımından oluşan aşağıdaki düzenleme ön fikir verebilir.

S: *Mason olduğunuzu başkalarına nasıl ispat edersiniz?*

C: İşaretler, Dokunuşlar ve Mükemmel Giriş Noktalarının tam oluşu ile ispat ederim.

(49) *Scottish Craft Ritual, 1986*

(50) *Exeter Rituel, 1944 (anonim)*

S: Mükemmel Giriş Noktaları nelerdir?

C: Bunları sır olduğu için saklarım.

S: Bu noktalar kaç tane-dir?

C: Sayısızdır. Fakat üç olarak bilinir.

S: Bu üç nokta hangileridir?

C: Ancak sizinle beraber söyleyebilirim.

S: Başlayınız.

C: -(le), -(da), -(ne)

S: Bunlara niçin Mükemmel Giriş Noktaları denilmiştir?

C: Çünkü bunlar tüm tekris törenini kapsarlar.

S: Birinci Nokta -(le) nedir?

C: Hûlusu kalbim-le.

S: İkinci Nokta -(de) nedir?

C: Yemin Kürsüsün-de.

S: Üçüncü Nokta -(ne) nedir?

C: Kutsal Kitapların üzerine.

Mükemmel (veya Tam) Giriş Noktaları, Kalfalığa geçiş için adaylardan istenecek bilgiler arasında 1992 tarihli ritüelimizde yer almamıştır. Ayrıca, ritüellerimizde ve monitörlerimizde bu deyimın çağdaş geleneksel düzenli Masonluk ritüellerine uygun yorumu da yapılmamıştır. Sadece, 1982 ve daha eski ritüellerimizde giriş noktaları ile ilgili bilgiler dünya Büyük Localarına ve düzenli ritüellerine göre verilmiştir. 1982'den önce Türk Büyük Locası'nın yayınladığı ritüellerde açıklanan konunun - Çıracak bilgileri bölümü olmayan 1989 yılı ritüelinin dışında - 1992'den daha sonra yayınlanan ritüellerde bulunmadığı görülmektedir. A.Erginsoy⁽⁵¹⁾ (1987) ve T. Koray⁽⁵²⁾ (1990) tam giriş noktalarını, "Saklamak, gizlemek ve hiçbir zaman ifşa etmemek" olarak Türkiye Büyük Locası'nın Çıracak derecesi el kitaplarında açıklamışlardır.

1982 ve 1992 tarihli iki ritüelimize bir göz atalım.

(51) Abdurrahman Erginsoy, Çıracak Derecesi El Kitabı, TBL Yayınları No. 1, Sayfa 66, Yenilik Basımevi, 1987

(52) Tanju Koray, 1° Çıracak Derecesi Rehberi, Yenilik Basımevi, Sayfa 6, 1990

1982 Çıracak Ritüeli⁽⁵³⁾:

- Mason olduğunuzu başkalarına nasıl ispat edersiniz?
- İşaretler, Dokunuşlar, **Giriş Noktalarının Tam oluşu** ile ispat ederim.

1992 Çıracak Ritüeli⁽⁵⁴⁾:

- Mason olduğunuzu nasıl anlatabilirsiniz?
- Masonlar arasında kullanılan İşaret, Dokunuş ve **Kelimelerle**.

Bold'la yazılmış şekilde 1982 ve 1992 ritüellerinde açıkça görünür. Bu iki ritüel arasındaki cevaplar karşılaştırıldığında; ilk iki sorunun 'İşaretler ve Dokunuşlar (1982'de Dokunuşlar ve 1992'de Dokunuş olarak verilir; bu ikisinin arasındaki fark masonik açıdan çok önemlidir.' olarak cevaplanmış olmasına karşın, tam üçüncü sorunun cevabında ayrı bir değişiklik göze çarpar. Üçüncü soru, 1982'de "*Giriş Noktalarının Tam*" oluşuyla; 1992 sonrası ritüellerde "*Kelimelerle*" şeklinde cevaplanır. Ne olmuş da, 1982'deki "*Giriş Noktalarının Tam*" oluşu terimi, aradan on yıl geçtikten sonra, 1992'de yeni ritüelde "*Kelimelerle*" ifadesine dönüşmüştür? Mamafih, 1992 ritüelinde geçen

"*Kelimelerle*" kavramı, Çıracak Kutsal Kelimesi ve Yıllık Kelime verilmesinin dışında bir anlam taşımamaktadır. Oysa, "*Giriş Noktalarının Tam*" oluşu ifadesi, Aday'ın Loca kapısına gelinceye kadar geçirildiği muntazam işlemlerin tümünü birden ihtiva etmektedir.

Böylece, Çıracak Derecesi müktesebatı için "*Kelimelerle*" deyişi yerine; "*Giriş Noktalarının Tam*" oluşu ifadesi tekris olayını **tam olarak** açıklamaktadır.

Türk Masonluğu öğretisinde cidden önemli olan Mükemmel Giriş Noktaları, 1992'den sonra basılan yeni tarihli ritüellerde, sanki Giriş Noktalarına önem verilerek aydınlatılmamış eksik bir kavram olarak kalmıştır. Sanki eksikmiş gibi görünen bu ifadenin 'tam anlamı' nedir? Acaba, yeni ritüellere aktarılırken, eski ritüellerden bir şeyler eksik mi kalmıştır? Acaba, eskinin önemli sayılan 'Masona gerekli tüm bilgiler' bu güne kadar ulaşamamış mıdır? W. Preston & J. Browne bu boşluğu kapatmaya çalışmış olmalarına rağmen; "*Kelimelerle*" kelimesi yerine, "*Giriş Noktalarının Tam*" oluşu ifadesi Çıracak Derecesi müktesebatı için yetersiz mi kalmıştır?

(53) *Çıracak Derecesi Ritüeli Türkiye Büyük Locası, Ek, 1982*

(54) *Çıracak Derecesi Ritüeli, Türkiye Büyük Locası, Ek, 1992*

Türk Masonluğuna tekris edilir-ken mükemmel girişi sınırlandıran esas itibariyle üç nokta vardır. Bu noktalar 'tam ve mükemmel' olmadan Masonluğa girilmesi da söz konusu olamaz. Bu üçlü şöyle tarif edilir:

S: Birinci Nokta -(le) ne-dir?

C: Hülusu kalbim-le.

S: İkinci Nokta -(de) ne-dir?

C: Yemin Kürsüsün-de.

S: Üçüncü Nokta -(ne) ne-dir?

C: Kutsal Kitapların üzeri-ne.

Aday'ın hulûsu kalp ile Loca kapısına kadar gelmesi, Yemin Kürsüsüne kadar gitmesi, nihayet Kutsal Kitaplara el basarak Ulu Tanrı ile gönül bağı kurmak suretiyle sadakat yemini yapması Masonluğa giriş için **olmazsa olmaz** şarttır. Böyle bir tekris işlemi sonunda Mason olunur ve Masonluğu da ilan edilir.

Bu nedenle, "*Kelimelerle*" deyişi yerine, "*Mükemmel Giriş Noktaları*" cümlesi, Çırak Derecesi müktesebatı için tekriste yapılan üç işlemi de tam ve mükemmel olarak anlatmaktadır.

KAYNAKLAR

- BLACKMER, C.H., *The Lodge and The Craft*, Macoy, 1976
COIL, H.W., *Freemasonry through Six Centuries*, Macoy, 1980
MACKEY, A.G., *Jurisprudence of Freemasonry*, Macoy, 1976
NEWTON, J.F., *The Builders*, Macoy, 1979
ROBERTS, A.E., *The Craft and Its Symbols*, Macoy, 1973
STEINMETZ, G.H., *Freemasonry*, Macoy, 1976
WAITE, A.H., *A New Encyclopedia of Freemasonry*, Londra, 1970

FELSEFE - BİLİM - DİN İLİŞKİLERİ VE MUKAYESELERİ (*)

Yusuf KÖKDAMAR(**)

THE RELATIONSHIP BETWEEN PHILOSOPHY, SCIENCE, RELIGION AND THEIR COMPARISONS (***)

The first system that came to the world of human beings is religion. In brief, the need to answer the questions which religion cannot answer, to recognize the world, and the universe, to have knowledge about the world of existence created the institution of philosophy. As the centuries passed by, the knowledge of human beings improved and it became difficult to keep the things he learned within the boundaries of philosophy and the search to get into the details of events, to find the laws of nature created the positive sciences. Briefly, science emerged from God's inspiration and the Holy Message; religion, from the thoughts and the synthesis of philosophers; philosophy, from the experiments and the searches of scientists, science emerged.

(*) *Bu çalışmanın birinci bölümü "Bilim ve Din" başlığı altında, Mimar Sinan Dergisi 96. sayısında yayınlanmıştı. Bu ikinci bölümde ise; felsefe, felsefenin bilim ve din ile ilişkileri ve mukayeseleri kısaca ele alınmıştır.*

(**) *Yusuf Kökdamar Kardeşimiz 04 Kasım 2002 de Ebedi Maşrık'a intikal etmiştir.*

There is a parallelism between philosophy and science. Philosophy is the mother of science. Almost all sciences have their first lights originating from philosophy. In this respect, philosophy supports science and whenever philosophy slows down or stops, science removes all barriers with its methodology of thesis, anti-thesis and synthesis, the Scientist, like the philosopher, tries to open the doors of science with thoughts, science fictions, observations and adds the present scientific knowledge to the esoteric interpretations.

General philosophy, especially metaphysics, which is the main branch of it, shares the same subjects with religion, existence, God, creation, morals, worship, death, immortality, and the trilogy. God-universe-man. That's why philosophy and religion are mentioned to be siblings. Philosophy is objective in understanding the religious matters with logic, mind, idea and intuition, it reaches up to levels as high as it can go with respect to explaining, criticizing, searching, proving, underveiling the logic of religious laws and principles. Philosopher and theologian Shalling says; *"To understand everything including religion is the duty of philosophy."*

Even though the methods are different, philosophy, science and religion are sources to illuminate and improve humanity. The common thing for all of them is; to search for the "Truth".

(***) *The first part of this study has been published in "Mimar Sinan", vol. 96, under the title of "Science and Religion". This, second part is about the relationship between philosophy, science, religion and compares them with each other.*

Giriş

İnsanlık tarihinde ilk oluşan sistem dindir. Ancak, dinin cevap vere-
mediği; dünyayı ve evreni tanıma, varlık âlemi hakkında bilgi edinme
ihtiyacı sebebiyle daha sonra felsefi düşünceler oluşmaya başladı. Fel-
sefe; dinin vazettiği değer hükümlerini ve insanla evren arasındaki
ilişkileri akla ve mantığa göre inceleme ve irdeleme yöntemiyle, dini
hükümler meyânında, yeni bir aydınlatma sistemi olarak ortaya çıktı.
Felsefe; maddi kâinat, insan ve Tanrı arasındaki olay ve ilişkileri ve
onlarla ilgili düşünceleri, aralarında müşterek bağlar bularak ve bir
senteze vardırıarak izah etmeye çalışır.

Ancak, yüzyıllar geçtikçe, insanlığının evren ve varlık âlemiyle iliş-
kileri arttıkça ve evren olaylarıyla karşılaştıkça, bilgi sınırları geniş-
lemeye başlamış, dolayısıyla öğrendiklerini felsefenin sınırları içeri-

sinde tutması zorlaşmış ve giderek felsefe de onu tatmin edemez olmuştur. Böylece, âlemi bir bütün olarak gören ve olayları birleştirerek izaha çalışan felsefenin yanında, aralarında ilişki bulunan bilgi ve olayları teker teker ve derinliklerine inerek tetkik ve inceleme ihtiyacı ve doğa yasalarını arayıp bulma zaruretleri hasıl olmuş ve böylece ilimler doğmaya başlamıştır.

Bilim; sadece fizik ve madde âlemiyle ilgilenirken; felsefe; zekâları uyarma ve yönlendirme görevini, din ise, insanın manevi âlemini ve iman duygusunu doyurmaya, insan gönlünü ezeli ve ebedi ufuklara çevirmeye çalışmıştır. Kısacası; sırasıyla, Tanrısal ilham ve İlâhi Vahiy'den din, filozofların düşünce ve sentezlerinden felsefe, ilim adamlarının deney ve gözlemlerinden de ilimler ortaya çıkmış. **Birbirlerini tamamlayan bu üç büyük sistem, bir bilgi yumağı halinde insanlığa verdiği dinsel bilgi, felsefesal bilgi ve bilimsel bilgi; insanı ve insanlığı besleyen ve onların gelişmesini ve tekâmülünü sağlayan kaynaklar olmuşlardır.**

Felsefe

Felsefe, sürekli eleştiren, araştıran ve doğruları akıl yoluyla bulmaya çalışan, bilgeliği elde etmeye yönelen hür bir çaba veya sistemdir. Sürekli "Hayır" deyiş aracılığıyla "Evet"i bulma çabasıdır. Diğer bir açıdan felsefe; hayatta elle tutulur halde gerçekleşmemiş olanın, düşüncelerde gerçekleştirilmesi, bilgi açısından en doğru olanın, ahlâk bakımından en iyi olanın, hayat bakımından en anlamlı, estetik açıdan da en güzel ve ahenkli olanın araştırılması, bulunması ve ortaya konulması çabasıdır. *Aklın uyandırılmasıdır. Aklın diyalektiğidir. Aklın ve bilginin tenkididir, insan düşüncesinin doruk noktasıdır. Hakikat'ın aranması ilmidir. İnsan tabiatının bilimidir. İnsanın kendi varoluş şartları üzerinde düşünmesidir. Ruhun sporudur. Vahiy Hakikat'i ile akıl hakikatını ve ilâhi bilgi ile beşeri bilgiyi uzlaştırma bilimidir, var olanın ilmidir.*

Felsefe, tüm bilgileri birleştiren bir sistemdir. Bilinenleri anlamlandırmak, bilinmeyenleri araştırmak onun esas gayesidir. İnsanlık tarihinin her döneminde, düşüncenin üstün düzeylere ulaşmasını sağlayarak, bilgi ve kültürün yücelmesinde çok yararlı olmuştur. İnsanlar için elzem olan "*Varlık Bilgisi*" ile "*Yaşama Bilgisi*"ni oluşturmaya, bilgi ve bilimlerin kaynaşmasını sağlamaya çalışan evrensel bir bilim-

dir. Varlığın genel kanunlarının, beşeri tefekkürün ve bilgi sürecinin bilimidir. Çağdaş yaşamın önemli bir gereksinimi olan bu evrensel bilim, yüzyıllardan bu yana sadece bir düşünce olmaktan çıkmış, teoriyle pratiğin karşılıklı oluşumuyla gelişen, doğabilimsel ve varlıkbilimsel bir bilgi sistemi olmuştur.

Felsefe yapılması; her ne kadar ortaya konulan soruların tam karşılığını vermese bile, o sorular üzerinde düşünmeyi, bazı olanakların ortaya çıkarılmasını ve görüş açısının genişletilmesini, yeni spekülâtif bilgilere ulaşılmasını sağlar. Böylece akıl, idrak, sezgi, düşünce, tefekkür, yorum ve irdeleme yolu ile ulaşılabilecek her aşama ve edinilecek her bilgi, insanı ve onun dünya görüşünü derinleştirir, olgunlaştırır ve yüceltir.

Felsefe ve Bilim

Aralarında bir paralellik vardır. Her iki sistem de hazır ve basmakalıp bilgiyle değil, aktif, rasyonel ve tenkitçi bir yöntemle gerçeğe ve Hakikat'a yönelirler. Her ikisi de mantık ilkelerini titizlikle kullanarak evren ve evrendeki düzenin sebep ve kanunlarına inmek, insanı ve hayatı anlamak isterler. Buna rağmen aralarında önemli farklar vardır. Bilimde gözlem, deney ve ölçme esası vardır. Felsefede ise, üzerinde durulan olay ve olgunun özünü vermeye, bilimsel ve düşünsel kavramların ve ilkelerin gerçekliği yansıtmadaki başarılarını veya olumsuzluklarını irdelemeye ve tenkide tabi tutar. Bilim; varlığı, olayları ve ilgilendiği konuyu bir yönü ile teker teker ele alır, felsefe ise bütünüyle varlığı yani geneli kucaklar.

"Felsefi bilgi; bütün bilimlerin bir araya gelmekle de asla çözümlenemeyecekleri, genel ve evrensel bir bilgidir. Örneğin, hiçbir bilimde özelle genelin, nedenle sonucun vb. bağlantısal açıklamasını bulamazsınız. Hiçbir bilimde karşıtların birliği ve savaşı yasasını bulamazsınız. Bulsanız bile bu yasanın evrensel niteliğini kavrayamazsınız. Bunlar ve bunlar gibi bütün bilimlerde geçerli olan tüm bilgiler felsefeseldir." (Orhan Hançerlioğlu-"Felsefe Ansiklopedisi")

Felsefe anaç bilimidir ve hemen her bilim dalının öncü ışıkları, düşünce, fikir ve ilhamları genelde ondan doğarak ortaya çıkar. Felsefe akla, mantığa ve diyalektiğe dayalı olması sebebiyle üzerinde durduğu ve işlediği konu bir yere gelir, bilimin hudutlarını zorlamaya başlar ve bi-

limde yeni bir safhanın oluşumuna adeta kapı açar. Bu bakımdan felsefe ve bilim birçok konuda beraberce görev yaparlar. Hatta pozitif ilimler; tıklandıkları, deney ve rakamlarla çözemedikleri durum ve olaylarda; felsefenin öncülüğüne, diyalektiğine ve yardımına başvururlar. Böylece bilim ve felsefenin beraberce çalışması, doğal bir yöntem olarak kabul edilir.

Felsefe Bilimin Önündedir: Bu ifadeyle, felsefe bilimden daha üstün, daha gerçekçidir denilmek isteniyor zannedilmesin. Felsefe öncüdür, bilimin oluşmasında öncülük eder. Önce düşünce, kurgu, sezgi, algılama, tahayyül (imgeleme) ve tasavvur (tasarım) gelir. Ama bütün bunlar dogmatik bir yöntemle değil, akıl ve mantık süzgecinden geçirilerek ve her açıdan bakılarak yani tez ve antitezler ortaya serilerek, teorik ve pratik bilgi sistemlerinden yararlanılarak felsefi bilgi oluşturulur. Bu yöntemle oluşan felsefi bilgi, yeni bir bilimin veya daha ziyade mevcut bir bilimin yeni bir safhasının oluşumunda kılavuzluk görevi yapar. Nitekim; ahlâk, sosyoloji, hukuk, tarih, eğitim, devlet, dil, sanat ve toplum konularında felsefe öncülük yapmış ve bilimin giderek gelişmesiyle bu felsefe dalları birer bilim dalı haline gelmişlerdir.

Felsefe Bilimin Ardındadır: Felsefe, bilimin bittiği yerde tekrar devreye girer. Burada felsefe; mevcut bilimin verilerinden yararlanarak, daha üstün bir bilim düzeyine ulaşılmasına yardımcı olur. Bu savı, aşağıdaki örneği vererek açıklamaya çalışacağız. Yeni fizik, izafiyet teorileri, enerji-Madde-enerji dönüşümleri, modern fizik, Kuantum fiziği, madde-antimadde, parçacık fiziği ve belirsizlik teorisi, bilim adamlarını klâsik fiziğin katı mekanik dünya anlayışını ve katı materyalist görüşünü terkederek, İngiliz astrofizik bilgini Sir James Jeans'ın açıkladığı şu aşamaya getirmiş:

"Evren bize artık büyük bir makine gibi değil, büyük bir düşünce, belki bir ruh gibi görünmeye başladı... Modern fizik, Hegel'inki gibi bir objektif idealizme zıt ve karşı değildir. Tabiat matematik bir ruhun, aklın eseridir. Ve bu ruh, insan ruh ve aklından daha geniştir. Sarkaç aksi yöne dönmedikçe, evrende bulunduğumuz konumlar, idealizm diliyle daha kolay açıklanabilir."

Bilim adamları, Max Planck'ın kuantum fiziği ve Heisenberg'in belirsizlik teorisinden sonra; insanın maddenin hakikatini tam çözebile-

cek durumda olamadığını, ulaşlamayan ve dünyada bilime indirgenemeyen, belir`enemeyen, akıl yoluyla tam açıklanamayan, akıl üstü şeylerin ve güçlerin var olduğunu düşünmeye, maddenin hakikatine deneysel fizikle ulaşlamayacağını anlayınca da, bu kapıyı kıramıyorum; ama, hiç olmazsa yumruklayayım misali, çözümü veya gidiş yolunu **Akıl + Bilim + Felsefe + Sezgi + Ezoterik** yorum yolu ile devam ettirmeye çalışmışlar ve böylece tıkanan deneysel fiziğin yolunu açma çabası içine girmişler. Elektron, proton ve nötrondan başka daha yüzlerce atomaltı parçacıklarını bulan bilim adamının başını iki elinin arasına alarak, *"Acaba maddenin en küçük parçacığı nedir ve onun yerini ve hızını nasıl tespit edebilirim ?"* düşüncesine dalmışlardır. Yani, fizik bilimi gelmiş bir yerlere dayanmıştır, ötelere gidemiyordur. Akıl ve bilim yetersiz kalmış ve bilim adamı düşünmeye, akla dayalı sezgisel ve ezoterik yöntem ve yorumlarla felsefe yaparak, metafizik felsefe yaparak kapıyı zorlamaya başlamıştır.

"Modern bilim, Kuantum fiziği ve antimadde kuramlarıyla ezoterizmin sezgisel olarak yakaladığı bilgileri destekler gibi görünmektedir. Kuantum fiziğinde atom altındaki boyutta çalışıldığında maddenin madde/enerji çevirimleri içinde sürekli değiştiği ve aslında enerji olduğu görülmüştür. Evrenin başlangıcına ilişkin kuramlarla korelasyonu kurulduğunda "Tanrı'dan sadr olma" (Teozofinin emanasyon teorisi Tanrı'nın tecellisi, zuhuru, ortaya çıkışı) düşüncesine benzer olgular olduğu görülmektedir. Antimadde kuramında ise, maddenin görünen yönlerinin yanı sıra da görünmeyen yönlerinin de olduğu söylenmektedir." (Ahmet Ersen Kardeşin: "Mistikler, Mistisizm ve Bilimsel Düşünce" başlıklı yazısından)

Bilim adamlarının bu konuyla ilgili açıklamalarından birer cümle aktarıyoruz:

- Dr. H. Frieting ilmi bir yazısında: *"Madde, artık uzayda yer işgal eden cisim olarak anlatılmıyor...Belki bu yeni dünya anlayışı, Mutlak'a (Tanrı'ya) dönük bir görünüştür."*

- Yeni fiziğin babası Einstein: *"Bütün yaptıklarımız, Allah'ın daha önce çizmiş olduğu çizgileri takip ederek onu çizmekten ibarettir... Hayatın içyüzündeki esrar dinin kaynağıdır. Gerçek varolan, bizim için kayırlı habili nüfuz olandır... Kainatın bütünü, ilmi, felsefi ve akli bir şekilde anlamak, insana en derin bir iman duygusu verir"*

- Kuantum fiziğinin babası sayılan Max Planck: *"Relativite ve kuantum fiziğinin, katı pozitivist ve materyalist türden felsefeleri devre dışı bıraktığına inanıyorum...İlâhî kanunlar âlemde tecelli etmektedir. Âlemde akli bir düzen vardır ve bu, kâdir (Kudretli, Yaratıcı) bir aklın işidir. Din ve fizikî ilimler; hurafelere, inkâr'a ve şüpheyi ortaklaşa bir savaşa katılırlar. Bu savaşta her ikisinin yöneleceği ortak ses daima Allah'a doğru olacaktır"*

- İngiliz Astrofizik bilgini A.Edington şöyle diyor: *"Fiziğin genel şeması o surette kurulmuştur ki, o şemanın; daha geniş bir şeyin kısmî bir görüntüsü olduğu meydandadır."*

Anlaşıyor ki; kuantum fiziği ve parçacık fiziği, bilim adamlarını; Mutlak bir kudretin, mutlak bir enerjinin, mutlak bir şuurun veya mutlak bir zekânın varlığı inancına ve o mutlak kudretin evren, evren yasaları ve evrendeki varlıklar olarak tecelli ve tezahür ettiği düşüncesine götürmektedir. *Felsefesal ve sezgisel bir yöntemle ulaştıkları bu düşünceleri, yorumları ve yaptıkları açıklamaları; ezoterik bir bakış açısının bir bilim adamı ağzıyla, bilimsel olarak ifadesinden başka bir şey değildir.* Bu durum; bilim adamlarını; salt materyalist ve salt pozitivist düşünceye saplanıp kalmamaları ve varoluşu sağlayan ancak ulaşılamayan, aslının ne olduğu bilinemeyen mutlak bir enerjinin ve mutlak bir yaradanın, mutlak bir yaratıcı kudretin var olduğu düşüncesine götürmektedir.

Her zaman olduğu gibi, bilim adamları ne zaman bir çıkmaza girseler; düşünmeye, bilimkurgu ve felsefe yapmaya yönelirler. Ama, yine her zaman olduğu gibi; zaman içerisinde bu düşünceleri ve yönelimleri de; yeni bulacakları bilimsel veriler ve geliştirecekleri yeni ilmî teorileri vasıtasıyla, yeni ilmî yasaların oluşumunu sağlar. Evrenin yasaları, sırları, bilinmeyenleri, velhasıl gerçekleri böylece aşama aşama keşfedilerek, insanlığın tekâmülü sonsuz bir süreç olarak devam edip gider.

Felsefe ve Din

Din; binlerce yıldan bu yana, milyarlarca insanın ruhsal varlığının tabii bir ihtiyacı olarak hep var olan ve vazgeçilemeyen bir inanç sistemi olarak gelmiştir. İnsanı Allah'a ulaştıran bir yol olup, o yolun bir ucunda insan, diğer ucunda da Tanrı vardır. Din; Tanrı inancını ve Tanrı anlayışını disipline eden, o inanç ve anlayışa kutsallık kazandı-

ran, Tanrı'nın yüceliğine, yaratıcılığına ve Tanrılığine lâyık bireysel ve toplumsal prensip ve esaslar içeren bir inanç sistemidir. Burada "Din" derken, şu veya bu din olarak ayırım yapmadan, boş ve bätıl inançlardan, hurafelerden, bağnazlıktan ve saptırmalardan uzak, arı, saf, temiz ve gerçek din müessesesini ve sistemini belirtmek istiyoruz.

Felsefe ve din her ikisi de Hakikat'ı arar. Her iki sistem de varlık ve değer açısından, genelde asıl olana yaklaşarak ilk sebep ve prensipleri ve bunlarla ilgili olarak "Tanrı-evren-insan" hakikatını (yani "Varlık") anlamak ve anlatmak amacını güderler.

"Dinin felsefeye çok yakın olduğu çok açık görülür. Hatta bu kuramın taraftarlarından Hegel, felsefeyi akıl ve ruhun en yüce bir şekli gibi almakla birlikte dini de, hakikatı ifade etmekte felsefeden hemen sonra gelen, akıl ve ruhun daimi ve bağımsız bir faaliyetinden ibaret olan bir sistem saymıştır" (Bilim ve Din-Sayfa:31)

Felsefenin temel sorunu "**varlık**" ile ilgilidir. Varlık hakkında tümel (külli) bir bilgi elde etmek için, varlık'ın özünü, temel form ve sebeplerini ve prensiplerini inceler. İşte felsefenin bu tip arayış içinde olanına "Ontoloji" (Varlık Bilimi); ya da, "**Metafizik**" adı verilir ki, felsefenin *ağırlıklı ana konularını içeren kısmı budur*. Fizik ötesi veya fizikten sonra gelen, olarak açıklanabilecek olan metafizik; duyuşal görüşlerin ötesiyle ilgili araştırmaların tümüne atfedilen felsefî bir terimdir.

Metafiziğin Bazı Tanımları

Metafizik; "Nedir?" in bilimidir. **Aristo'ya göre**: İlk prensipler ve ilk sebepler ilmi olan metafizik, varlık ve varlığın ilkeleriyle nedenlerinin ve onun temel ilkelerinin bilimidir. **Descartes'e göre**: Doğal ve biçimsel olmayanın bilgisidir. **Kant'a göre**: Kendiliğinden şeyin bilgisidir. **Liard'a göre**: Mutlak bilgisidir. **Bousset'e göre**: Duyularla kavranılanların dışındaki varlık bilgisidir. **Schopenhauer'e göre**: Doğanın ardında gizlenen ve doğaya imkân veren varlık bilgisidir. **Bergson'a göre**: Hadsî (sezgisel) bilgi. **Franc'a göre**: Madde olmayanın bilgisidir. **Leibniz'e göre**: Varlığı ve varlık yasalarını bulmak için düşünen benliğin bilgisidir.

Metafiziğin İçerdiği Konulardan Bazıları

Mutlak, Tanrı, evren, insan, evren-insan ilişkileri, yaradılış, yaradılışın amacı, vahiy, irade ve özgürlüğü, neden, zaman, ahlâk, erdem, ruh, ölüm, ölümsüzlük, vb. Varlık nedir? Madde midir, ruh mudur; idea mıdır, düşünce midir; akıl mıdır, ben midir; görünen evren midir, evren üstü-evren ötesi midir; evrende içkin midir, veya aşkın mıdır; yaratan mıdır; ya da tezahür veya tecelli eden midir; izafi midir, mutlak mıdır?

Bu konuların bazıları dinlerin de kapsamı içinde olmalarına rağmen, metafizik; bir inanç ve iman sistemi değildir. Ama metafiziğe; *"İman-la akli uzlaştırmak isteyen, felsefeyi dinin yardımcısı sayan bir metottur."* olarak da tarif edilir. Dinsel konularda; Dinî hükümlerin mantığını ortaya koyar. Örneğin: Allah'ın varlığı ile ilgili delillerin tenkit ve tahlilini yaparak, bunların ne ölçüde tutarlı ve başarılı olduğu üzerinde durur. Ama metafizik; yaptığı işin bir inanç boyutu olduğunu ileri sürmez. Burada filozof; filozof olarak, dinin lehinde veya aleyhinde olmaz. Zira onun görevi, yorum, açıklama, tahlil ve eleştiridir. Filozof, dinin temel iddiaları hakkında, rasyonel, objektif, kapsamlı ve tutarlı bir yöntemle düşünür, din bilimlerinin metodları, teorileri ve varsayımları üzerinde durur. Keza dinin öğrettikleri ile bilimin getirdikleri arasında karşılaştırmalar yaparak, bir takım tahlil ve tenkitler yaparak, bilgide bütünlüğü sağlamaya çalışır.

Din bu konuları; vahiy ve imanın kapsamı içinde tutularak, bunların hudutlarına kadar gider. Metafizik ise; çok yönlü bir şekilde görüşler ortaya atarak, konuları kavramada, açıklama, yorumlama, irdeleme ve delillendirmede varabileceği yere kadar gider. Tamamen hür bir davranış içinde, akıl, mantık, düşünce ve sezgi yöntemi ile, hiçbir inceleme ve araştırmayı dışlamadan, ilmî, felsefî, dinî ve ahlâkî verilerden yararlanarak, akıl ve düşünce hudutlarını genişletir. Kısacası, hareket noktası; dinde vahiy, metafizikte ise akıldır.

*"Felsefenin bakış tarzında filozof, tarih felsefesinde, bilim felsefesinde nasıl bir bakış tarzına sahipse, din felsefesinde de aynı veya benzer bir tarza sahip olmak durumundadır.....Din felsefesi yapmak, dinin temel iddiaları hakkında **rasyonel**, objektif, şümullü ve tutarlı bir tarzda düşünmek ve konuşmaktır....Birçok düşünür, din ve felsefeyi aynı hakikatin iki ayrı vechesi şeklinde görmüşlerdir. Dolayısıyla **"Rasyonel Açık"** felsefî bir bakış*

tarzının önde gelen özelliklerinden biri olarak kabul edilegelmiştir. Felsefî bakış tarzı, mümkün olduğu ölçüde, şumûllü olmak zorundadır.... Bir konuya kaç açıdan bakmak mümkünse, hepsini nazarı itibara alır.... Bütün bu söylediklerimiz yerine getirilmeye çalışılırken objektif olmak, yani dinin lehinde veya aleyhinde bir tutum içerisinde olmaya peşinen karar vermeden araştırma ve incelemeye koyulmak, vazgeçilmez bir şarttır... **Felsefî yaklaşım**; esas itibariyle, dile getirme, açıklığa kavuşturma, kaynaştırma-bütünleştirme ve değerlendirmeden ibarettir. Filozof; hakkında felsefe yapmak istediği bir konuyu, mümkün olan en üst seviyedeki bir açıklık ve seçiklik içinde dile getirmek durumdadır" (Prof. Dr. Mehmet Aydın-"Din Felsefesi" Sayfa: 2-4)

Sezgisel (İntuitive) Metafizik

Metafizikte rasyonel, yani aklî yöntemden başka sezgiye dayanan bir yöntem daha vardır. Bu yöntem "intuition" yani sezgi, aklüstü, içe bakış, iç gözlem, iç duygusu yolu denir. Buna "İntuitive metafizik" adı verilir. Sezginin metafizikte yeri; Platon'la başlar, Plotinos, doğu ve batı gizemciliğinden, Cusanus'ten, Descartes'ten, Pascal'dan, Spinoza'dan, Kant'dan, Schopenhauer'den ve Schelling'den geçerek Bergson'a kadar uzanır.

Schopenhauer şöyle der: "*Kendi başına şeylerin*" (Tanrısalsal, İlâhî, Mutlak) bilgisine, aklı kavramsalsal yoldan varamayız. Bunu yalnız sezgi (intuition) sağlayabilir. Biz kendi metafizik özümüzü, ancak bu canlı temaşa içinde kavrarız." Bu metafizik düşünceye göre, insan sezgisel ve ruhsal yol ile, varlığının üstüne çıkabilir, Ruhundan hareketle Hakikat'a, Gerçek Varlığ'a ulaşabilir. Sezgisel (İntuitive) metafiziğin çağdaş temsilcisi Bergson'dur. Bergson'a göre; gerçeğin canlılığını, cansız ve donmuş kavramlarla kavrayamayız. Bu canlı realiteyi ancak sezgi ile kavrayabiliriz. Bergson ezcümle şöyle diyor:

"İlim; duyuların gözlemine başvurur. Ondan elde ettiği malzemeyi zekâyâ sunar. O da kavramlarla ifade edilen bir bilgi meydana getirir. İlmin her zaman tercih ettiği alan hareketsiz maddedir. İlim hareketli canlıda daha az kolaylıkla ilerler. Ama ruha geldiği zaman şaşkınlığı büsbütün artar....İlim ve metafizik ikisi de gerçeklik ile uğraşır, yalnız her biri kendi yöntemiyle gerçekliğin bir yanını alır."

Buna dayanarak Bergson, ruhu metafiziğin konusu, metafiziğin yöntemini de sezgi olarak görür. Metafizik; zekâ gücü ile maddeyi derinleştirme iktidarını ilme bırakır, kendisine de ruhu ayırır. Bu da sezginin başlıca fonksiyonudur. Sezgi (İntuition); *"Birşeyi içinden, derinliğinden görmek"* demektir. Bergson açıklamasına şöyle devam ediyor:

"Sezgi; gerçekliği, özü olan hareketlilik içinde yakalamaktır, ruhun ruh tarafından vasıtasızca görülmesidir. Bu anlamda sezgi, şuurdur, ama vasıtasız şuurdur. Biz; metafiziği bu şekilde anlamakla, sezgiye de ruhun bilgisini vermekle, ilmin yöntemi olan zekâdan bir şey geri almıyoruz. Hiçbir noktada, zekâyı küçültmüyoruz. Yalnız onun yanında, başka cinsten, başka bir yöntemle bir bilgi edinmeye muktedir, başka bir bilgi gücünün de var olduğunu söylüyoruz. Böylece, bir yanda ilim ve mekanik sanat vardır, saf zekânın alanına dahildir, öte yandan da metafizik vardır, o da sezgiye baş vurmadır."

Filozofların aralarındaki gözle görülür zıtlıklara rağmen, bir şeyi tanımakta, birbirinden baştan aşağı farklı iki yol bulunduğunda anlaşılmış oldukları da görülür. Birisi; o bilinecek şeyin çevresinde dönüp durmak, ötekisi; o bilinecek şeyin içine girmektedir. Birinci yol, oturulan görüş açısına ve kullanılan sembollere bağlıdır. İkinci yol ise, ne bir aç, ne bir sembol kabul eder. Birincisinde; bilginin izafiliği, ikincisinde ise; olabildiği ölçüde Mutlak'a ulaşılacağı, söylenecektir."

Hayatın öyle güçleri vardır ki, akli susturup, insanı kendisine bağlar. Bunlar sezgi, ve sevgi (İlahî aşk)dir. Tanrının varlığını dışardan ve sembollerden değil, O'nu yaşayarak tasdik etmektir. Tanrı sevgidir ve âlem de bu sevginin ve sevgiye olan ilâhî ihtiyacın bir görünümüdür. *Bütün bunlardan çıkan sonuç şudur ki, mutlak ancak sezgi ile yakalanabilir"*

Bergson buna **"Tecrübe Metafiziği"** der. Sezgi ile Mutlak'ı anlamaya çalışmak; insanın içinden geçen bir tecrübenin verileri üzerine dayanır, bu bakımdan müspet bir değeri vardır. Bergson'un *"Tecrübe Metafiziği"* dediği, sezgi ve sevgi ile Mutlak'ı bulma ve O'na ulaşma gayreti; İslâm'daki **Tasavvuf felsefesi** ve onun yöntemini çağırıştırır. Buna göre, *içten gelen duygu, tefekkür, sezgi ve sevgi (ilâhî aşk) ile Allah'a ulaşma gayreti vardır. Akıl gücünün ötesinde, aklın bilemedikle-*

rine ulaşan, daha doğrusu sezen bir güç. Her ne kadar, aklın üstünde veya ötesinde, bir idrak gücünün var olup olmadığı tartışılmış ise de, Bergson yine;

"Kalpte (insanın gönlünde) öyle şeyler olup bitmektedir ki, akıl onlardan habersizdir." der.

Bu tecrübede, **sezgi bir içe doğuştur, vasıtasız içe bakıştır.** Yani, bu içe doğuşun, bu idrâkin doğruluğunu delillendirmek için, dışarıdan bir şeyin desteğine ihtiyaç yoktur. Bu hal içerisinde böyle bir içe doğuş halini yaşayan kimse hakkında: ***'Başkalarının ancak alaca kararlıkta görmeye yeltendiklerini, O, güneş ışığında görür'*** derler. Bergson'un "Tecrübe Metafiziği" diye adlandırdığı, sezgiye dayalı metafiziğin; Mutlak'ı bulmada ve O'na ulaşmada, Bilim, din ve aklın yanında bir bilgi kaynağı olduğu söylenir.

Metafizik felsefe yapan bir eser din kitabı değildir. Metafiziğin amacı; ne kişinin daha dindar olması, ne de onu din ile ilgili bir şüpheye düşürmesi ve ne de inancını sarsmaya yol açmasıdır. Amaç; kişinin o problem etrafında düşünmesi, tartışması ve tahlile girişmesinde yardımcı olmaktır. Metafizik; ele aldığı konularda, bir bilgi üretme yöntemi değildir.

Her çağda dinlerin ve manevî bilimlerin konularından olan; Tanrı, Mutlak, insan, ahlâk, erdem, irade, ruh, ölüm, ölümsüzlük, Tanrı-insan ve Tanrı-evren ilişkileri gibi konularda, gelişen çağın realitelerine ve toplumların bilgi düzeylerine uygun yeni açıklamalar, düşünceler ve yorumlar yapılacağından, dinsel konularda her zaman felsefeye ve onun ana dalı olan metafizik felsefeye başvurulacaktır. Keza felsefenin konuları; mevcut ve ulaşılabilecek yeni bilimsel ve ussal verilerle birleşip olgunlaşacak ve bazıları zaman içerisinde bilime öncül olacak ve bilim haline gelecektir. Hakikat, bilgi ve sır sonsuz olduğuna göre, **metafizik düşünce de daima var olacaktır.**

Bilimde veya dinde, bilgilerin yetersiz ya da tatminden uzak kaldığı bir çizgiye varılması, soruların cevaplanamayacak hale gelmesi, insanı bir çıkış kapısı arar durumuna getirir. İşte burada felsefenin devreye girmesi kaçınılmazdır. Bu konuda felsefeci ve teolog Fredrich W. Schelling şöyle der:

"Her şeyi, hattâ dini bile anlamak felsefenin vazifesidir."

Sonuç

Karanlık gecelerde, geminin kayalara çarpıp çarpmaması veya tehlikeli sahaya girmemesi için, deniz feneri nasıl yanıp sönerek işaret verirse, bilim, din ve felsefenin ışıklarından da hangisine ihtiyaç duyulursa onun ışığı yanar ve ortamı aydınlatır. Kendilerine özgü yöntemleriyle kendi konularında insanlığı aydınlatan bu üç büyük sistem, birbirlerinin oluşumlarına vesile olduklarından, Hakikat'ın aranmasında birbirlerini tamamlayan sistemlerdir.

Hakikat'ın aranmasında; gereksinim veya zaruret hasıl oldukça, bu üç sistemden gerekli olan birinin, ikisinin veya tamamının kendiliğinden devreye girdiği görülür. Aralarındaki sınır çizgileri seyyal olup, aynı zamanda birbirlerine geçiş kapıları da vardır. Bu üç sistemde, akıl ve bilgi hepsinde müşterek hareket noktası olup, kendi özelliklerine göre ağırlıklı olan yanları ise; bilimde gözlem, deney ve ispat, dinde vicdan, sezgi ve inanç, felsefede ise mantık ve düşüncedir.

Masonluk, bilimsel, felsefesal veya dinsel olsun, bütün bu sistemlerin varlıklarını kabul edip, hepsine saygılıdır. Yaklaşımları ve yöntemleri farklı da olsa, her sistemin, insanlığa yararlı olduğunu ve hepsinin Hakikat'ı aradığını bilir. Bal arısı türlü çiçekleri dolaşarak aldığı öz-sularla peteğine balını nasıl dolduruyorsa, Masonluk da, tüm sistemlere öylece yaklaşarak, bilimsel, düşünsel, felsefesal, inançsal, ahlâksal, erdemsal ve sosyal her konuda, gerçeğin ve iyinin aranması ve bulunmasını öneren, felsefi bir düşünce sistemidir.

*"Mason ilimle dini, felsefe ile ilâhiyatı da telif etmesini baş-
racak ve bunların hiç de birbirlerini nakzeden bilgiler olmadı-
ğını, aksine birinin diğerini tamamladığını anlayacak-
tır...Mason dinle felsefeyi, imanla akıllı, vahiy ile ilmi bağ-
daştırmasını bilen, bunları nefsinde birleştirebilen kişidir."
(Sahir ERMAN K.)*

YARARLANILAN KAYNAKLAR

A. Adnan ADIVAR, "Tarih Boyunca İlim ve Din"

Orhan HANÇERLİOĞLU, "Felsefe Ansiklopedisi" 6 cilt

Orhan HANÇERLİOĞLU, "Felsefe Sözlüğü"

Georges POLITZER, "Felsefenin Temel İlkeleri" Çev. F. KARAGÖZLÜ

Osman PAZARLI, "Felsefe Tarihi"

Tufan ERBARIŞTIRAN, "Us ve Zekâ"

Prof. Dr. Mehmet AYDIN, "Din Felsefesi"

Etienne GILSON, "Tanrı ve Felsefe" Çev. Prof. Dr. Mehmet AYDIN

Prof. Dr. Mubahat KÜYEL, "Felsefeye Başlangıç"

Milli Eğ. Bakanlığı, "Felsefeye Giriş"

Meydan Larousse - Türk Ansiklopedisi - Ana Britannica

EUCLİD'İN 47 nci PROBLEMİ

Ahmet ŞENKUT

THE 47 th PROPOSITION OF EUCLID

The 47 th Proposition of Euclid's first book of the **Elements**, also known as **The Pythagorean Theorem**, stands as one of Masonry's premier symbols, although it is little discussed and less understood today. At the beginning of Speculative Masonry as we know it, the 47 th Proposition was regarded as containing or representing the truth upon which Masonry is based and the basis of civilization itself.

Euclid'in **Elements** (Elemanlar) adlı kitabının birinci bölümündeki 47 nci problem Hürmasonluğun ilk ve ana sembollerinden biridir. Önce hepimizin ortaokuldan bildiği bu geometri kuralını hatırlayalım:

Dik açılı bir üçgende dik açının meydana getiren kenarların karelerinin toplamı dik

açının karşısındaki kenarın (yani hipotenüsün) karesine eşittir.

$$c^2 = a^2 + b^2$$

Hepimizin bildiği gibi açı 90° gönye yaptığı sürece bu ilişki asla değişmez. Diğer iki açı ister 45° er olsun, veya biri 30° diğeri 60° olsun; veya dik kenarların

uzunlukları farklı olsun, bu teoremin doğruluğu hep ispatlanır. Eski insanlar ve Operatif Masonlar sayılara mistik anlamlar verdiklerinden; kenarları 3, 4 ve 5 birim olan dik üçgeni, *en güzel üçgen* olarak kabul ederlerdi. Operatif Masonlar ezoterik bir sır olarak sakladıkları bu kuralı bir odanın duvarlarının köşeye göre dik örülüp örülmediğini görmek için kullanırlardı. Bir duvarda üç birimlik bir mesafe ölçülür ve A noktası konurdu; sonra öbür duvarda dört birimlik bir mesafe ölçülür ona da B denirdi. A ve B noktalarını birleştiren mesafe tam beş birim ise köşe dik açıda, duvarlar ve dolayısıyla oda gönyede demekti.

Bazı Mason obediyanlarında tekris töreninde Çıracı aday Ma-bette Yemin Kürsüsünün etrafında yaptığı yolculuklarda köşeleri gönye yaparak döndükten sonra kuzeydoğu köşesine üç defa, geçiş töreninde Kalfa aday dört defa, yükseliş töreninde Üstat aday beş defa gelir. Dolayısıyla bir Mason, Üstat olduğunda Mabedi sembolik olarak gönye-lemiş ve Euklid'in 47 nci problemi ni ispat etmiş olur. Bizim obedi-yansımızdaki törenlerimizin sonunda yeni Çırağı kuzeydoğu köşesine, yeni Kalfayı güneydoğu köşesine, yeni Üstadı da güney-batı köşesine oturtarak dik açı sembolizmasını bu şekilde yeri-

ne getiriyoruz. Ayrıca Mason ma-betlerinde Orta Sütunlar yemin kürsüsünün önüne veya etrafına 11 değişik şekilde konabilir; ama nasıl konulurlarsa konulsunlar daima bir dik üçgenin köşe noktalarını teşkil edecek şekilde olmaları gerekir.

1723 yılında kabul edilip yayınlanan Hürmasonların Anayasasının kapak resminde de mevcut olan bu teorem için Anderson K. şöyle yazıyordu:

"Büyük Pitagoras, Euclid'in kitabının birinci bölümündeki 47 nci problemi ilk ispatşlayandır. Dikkatle incelenirse, bu problem bütün Masonluğun temelidir."

Uzun süre Bir Önceki Üstadı Muhterem bijusu olarak kullanılan Euclid'in 47 nci problemi için İngilizce bazı Büyük Loca Kılavuzlarında:

"Sanat ve bilimin amblemi-dir. Bize günahkarlıktan sonra yaşamın en tehlikeli düşmanının cehalet olduğunu hatırlatır."

denmektedir. Demek ki, bu sembolün değeri 1723 yılından 2002 yılına gelene kadar azalmış, ve Masonluğun temeli olmaktan çıkıp, sanat ve bilimleri hatırlatan bir amblem statüsüne gerilemiştir.

Acaba gerçekten öyle mi?

Acaba bu sembolün değeri gerçekten azaldı mı, yoksa bizler mi Hürmasonluğun bu harika sembollerini yorumlayıp, anlamakta geriledik?

Bu kısa yazımızda bu önemli sembolü araştırarak, Hürmasonluğun her Kardeşe tanıdığı '*sembollerimize kendi yorumunu getirebilme*' hak ve imtiyazından yararlanarak ona kendi yorumumuzu getirmeye çalışacağız.

Euclid'in "Elemanlar" adlı eseri 13 bölümden oluşur ve onun insanlığın düşünce tarihine yaptığı en büyük hizmetidir. Bu eserin sadece birinci bölümünde 48 ve toplamında 465 geometrik problem varken; birinci bölümün 47 nci probleminin özelliği ve önemi nedir? Bu teoremin önemi onun geometrinin kökü, matematiğin temeli olmasıdır. Bu teorem olmasaydı denizciler, astronomlar, mühendisler ve matematikçiler yollarını kaybederlerdi. Bu teorem olmasaydı tünellerin, köprülerin, ve yolların inşasına iki taraftan birden başlanamazdı. Bu sorunun cevabını mimar ve mühendis Kardeşlerimiz bizden çok daha iyi şekilde vereceklerdir.

Biz şimdi geometrinin tarihi içinde bu problemin kendi tarihine bakalım, çünkü Euclid bunu kitabına sadece dahil etmiştir. Te-

oremi bulan ve ispat eden o değildir. Genelde bunun Pitagoras veya onun öğrencilerinden biri tarafından bulunduğu kabul edilir ve **Pitagoras Teoremi** diye anılır.

Pitagoras, MÖ 5. yy'da Güney İtalyada Crotona'ya göç eden ve orada felsefi, dini ve politik amaçları olan bir şehir devleti kuran İonyalı bir bilim adamıdır, bir filozoftur. Pitagoras o kadar bilgili ve öyle bilge bir kişi idi ki yaşadığı yüzyıldan çok sonralarına dahi damgasını vurmuştur. Sokrat, Eflatun ve Aristo gibi dev filozoflar onun öğretilerini takip etmiş ve kullanmışlardır. Aritmetiği ilk defa ticari amaçların dışında uygulayan; *filozof* terimini ilk defa kullanan; öğretilerini ilk defa allegori ve sembollerle yapan odur.

Diğer büyük filozoflar gibi Pitagoras da yazılı bir eser bırakmamıştır. Öğreti ve söylemleri talebeleri tarafından yazıya dökülmüş ve günümüze kadar ulaşmıştır. Gizlilik ve ketumiyet kuralları yüzünden Pitagoras doktrinini ne olduğunu tam olarak bilememekteyiz. Ancak onun ve öğrencilerinin *evreni ve doğayı anlayabilmek için akıl ve gözlemi kullandıklarını* ve '*ruhun ölmezliğine inandıklarını*' bilmekteyiz. Öğrencileriyle kurduğu **Pitagoras Kardeşliği** inisiyatif ve ezoterik açılardan **Ma-**

son Kardeşliği ile şaşılacak benzerlikler göstermektedir.

Pitagoras ve öğrencileri, ruhun yücelmesi ve kurtuluşu için felsefeyi bir araç olarak görmekteydiler. Onlara göre Tanrı'nın en büyük vasfı herşeyi tamamen anlamasıydı. O takdirde, insanlar felsefeyi kullanarak evrendeki olayları anladıkça, Tanrı'ya bir adım daha yaklaşmış olurlardı. Pitagoras ve öğrencileri, gözlemi ve aklımızı kullanarak bu dünyanın sırlarını çözdüğümüzde '**kâmil insan**' olunabileceğini düşünüyorlardı. Pitagoras Teoremini bulan kişi geometri ile Tanrı arasındaki ilişkiyi görebilmişti. Bu sonuca varmasında belki de en önemli rolü bu problem oynamıştı.

"Görüldüğü gibi, 47 nci problem düşüncenin kutsallaştırıldığı bu dini-felsefi sistemin ayrılmaz bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır."

Aklın bilgiye giden bütün yolların üstüne çıkarılması ilk defa Eski Yunanda olmuştur. Eski Yunanlıların medeniyete en büyük katkıları aklın gücüne dikkat çekmeleri, onu önemsemeleri ve onu kullanmaları olmuştur. Onlardan önceki ve sonraki toplumlar doğanın kaprisli, bilinmez, sihirli ve korkunç güçler tarafından idare edildiğine inanır-

ken, Eski Yunanlılar doğanın yüzüne bakma cesaretini gösterebilmişler; tabiatın akılcı ve hatta geometrik bir düzeni olduğunu söylemişler; insanın aritmetik ve geometri sayesinde bu düzeni anlayabileceğini iddia etmişlerdir. Geleneksel doktrinleri, tabiat üstü sebepleri, bâtıl itikatları, dogmaları yani düşünceye kısıtlama getiren, zekayı esir eden herşeyi reddetmişler ve doğa olaylarına aklın ışığını aksettirmişlerdir.

Aklın gücünün ve başarısının en önemli örneği ve mantık ilminin babası olan Euclid'e göre geometrideki kavramlarla insan düşüncesi birbiriyle tamamen ilişkilidir. Euclid geometri bilimini sayesinde insanlara doğru düşünmenin prensiplerini öğretmiştir. Geometrinin düşünceye olan büyük etkisi ve Hürmasonların Euclid'in 47 nci problemini bir sembol olarak alması aslında fevkalade önemlidir. Zira Papa ve Katolik Kilisesi, Hürmasonluğa akli iman üzerine çıkararak ve insanların kendilerini yüceltebileceğine inanmakla suçlayıp aforoz ederken, Hürmasonluk insanlığın hür düşünceye ve zekânın ilerleme çabasına örnek olarak bulup yürürlükte tutabildiği tek kurum olmuştur.

Hürmasonluğun sembolleri ezeli ve ebedi gerçekleri öğretmek için kullanılır. Spekülatif Ma-onlu-

ğün kuruluşunda Euklid'in 47 nci problemi Hürmasonluğın üzerine inşa edildiği temeli yani akılcılığı; bilgiye ve daha çok bilgiye olan ihtiyacı; aklın bilgiye giden bütün yolların üzerine çıkarılmasını sembolize etmekteydi.

Bugün, maalesef, üstünde fazla durulmayan bu ana sembol Hürmasonluğın olduğu kadar Rönesansın da, Sanayi Devriminin de, günümüzün ilerlemiş Batı Medeniyetinin de temeli olan gerçeği açıklamaktadır.

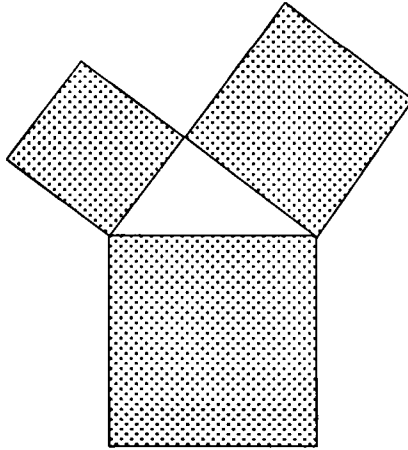
KAYNAKÇA

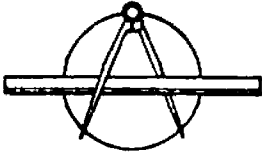
Coil's Masonic Encyclopedia

Circumambulation and Euclid's 47 th Proposition, Read McInvale

Encyclopedia of Philosophy

The 47 th Problem, Short Talk Bulletin, MSA of America

KUTSALLIK OLGUSU VE EZOTERİK MASONLUK

Metin HEPER

THE PHENOMENON OF THE SACRED AND MASONIC ESOTERISM

In the course of the Enlightenment Period the Sacred was not considered different from religious bigotry. The nineteenth century intellectuals expressed that the phenomenon of the Sacred and religion itself were not just illusions but, a social reality. Following the Reformation and the Renaissance, the industrial and democratic revolutions played an important role in the improvement of the social structure formations and caused drastic changes in the political, cultural and religious concepts over taken from the Medieval Ages. Religion is an important concept to understand the historic evolution as well the social change and progress. Furthermore, religion is not only a belief or a doctrine but it simply is rituals and ceremonies, society or umma (ümme) authority, hierarchy and organisation.

Freemasonry can also be considered as a phenomenon which contains some basic sacred elements. All Freemasons are expected to have faith in a divine being and the Holy Books is a must in all Temples. Throughout history many kings have neglected the esoteric aspects of the religions and have introduced to their people God as an

authority which settles particular rules to direct the society and a punishing body against the violation of these rules. Consequently, the approached God is replaced by the feared God. He is no longer the God someone would try to reach, but the God who will send him to Hell if he breaks the rules He has settled.

Freemasonry does not share this concept. A freemason does not recognise any irrationality, believes in God and rejects all kind of dogma. A freemason always respects reason and rationality and gives a special importance to insight. He is always aware that the insight will relate the reason with belief. In the mind of a freemason the concept of the Great Architect of the Universe has replaced the disordered chaos by the orderly Cosmos. The quest for searching the qualifications of God is symbolised in freemasonry by searching the Word . The Word is the plural name characterising the qualifications of God and the Word is the Truth.

Kutsallık olgusunu ele alan bilim dallarından biri Etnoloji'dir. Ancak, Etnoloji'nin ilgi alanı ilkel toplumlar ile sınırlıdır. Etnoloji, tarihin erken dönemlerinde din olgusunun evrimini, ilkel toplumların kültür yapısını ve bu kültür yapılarından bugüne kalan ve halk hikâyelerinde, masallarda ve efsanelerde aksini bulan bazı tutum ve inanışları inceler.

Kutsallık yalnızca ilkel topluluklara özgü bir olgu değildir. Bu olguya çağdaş toplumlarda da rastlanır. Çağdaş toplumlarda rastlanılan kutsallık olgusu özellikle Sosyoloji'nin ilgi alanına girer. Sosyoloji, diğer hususlar meyanında, yeni bir toplumsal yapının ortaya çıkması ve çözülmesi süreçlerini inceler. Yeni bir toplumsal yapının ortaya çıkması incelenirken, bu dönüşüme yol açan nedenler ve ortaya çıkan yeni yapının niteliği ile ilgili beş temel olgu üzerinde durulur. Bu beş temel olgu, sınıf (*class*), güç (*power*), ilerleme yahut terakki (*progress*), lâikleşme (*secularism*), yani dinsel düşünce kalıplarının yerini dinsel olmayan düşünce kalıplarının alması ve toplum (*society*) olgularıdır. Toplumsal yapının çözülmesi incelenirken ise, değişimin toplumun hangi boyutlarında meydana geldiği ve değişimin sonuçları ile ilgili yine beş temel olgu ele alınır. Bunlar, topluluk (*community*), statü (*status*), otorite (*authority*), kutsallık (*sacred*) ve yabancılaşma (*alienation*) olgularıdır.

Reformasyon ve Rönesansı takiben ortaya çıkan endüstri ve demokrasi devrimleri, Orta Çağ'dan devralınan dinsel, toplumsal ve siyasal yapılarda önemli değişimlere yol açmıştır. Bu durumun sonucu olarak, Orta Çağ toplumlarında önemli rol oynanmış olan kurumlar ve değerler

aşınmaya uğramıştır. Kilise'nin eski etkisini kaybetmesi, kültürün 'avamlaşması', lâikleşme sürecine girilmesi, faydacı değerlerin ön plâna çıkmaya başlaması ve benzeri olgular, toplumsal yapının çözülmesine yol açan gelişmeler olarak algılanmıştır. Sosyal Bilimlerin ilgi alanları çağın sorunlarından büyük ölçüde etkilendiğinden, 19 yüzyılda Sosyolojinin temel konularını, biraz önce belirttiğim gibi, topluluk, statü, otorite, kutsallık ve yabancılaşma olguları teşkil etmiştir. Bağrında geleneklerin barındığı küçük topluluklar, kişinin topluluk nazarında haiz olduğu prestije dayalı statü, topluluğun onayladığı ve dolayısıyla isteyerek itaat ettiği otorite ve din muhtevalı olan ve faydacı ve ussal esaslara dayanmayan kutsallık olgusu, değişimin aşındırdığı fakat toplumun ayakta kalabilmesi için korunması gereken temel dayanak noktaları olarak düşünülmüşlerdir.

Bu çalışmada, ilk önce buraya kadar çerçevesini çizmeye çalıştığım bağlamda kutsallık olgusu üzerinde durulacaktır. Daha sonra da ezoterik Masonluk açısından kutsallık olgusu irdelenecektir

Aydınlanma Çağı'nın önde gelen özelliği, dinin boş inanç ile özdeşleştirilmiş olmasıdır. Yaygın kanaate göre, din olgusu ile aklın gereklerinin gözardı edilmesi ve bilimin gelişmemiş olması arasında doğrudan bir ilişki vardır. Din taassuptur. Sadece bilgisizin ve akılsızın ona ihtiyacı vardır.

Özellikle, 19 yy'da bu görüşe karşı çıkmıştır. Bu yüzyılda, Aydınlanma Çağı düşünürlerinin, dini sadece entellektüel düzeyde evren ve insan hakkında serdedilmiş bir önermeler bütünü olarak ele aldıkları ve biraz akıl yürütme ile adigeçen önermelerin yanlışlığının gösterilebileceğini ileri sürdükleri, oysa din ve dolayısıyla kutsallık olgusunun toplumsal yapının önemli boyutlarını oluşturdukları ve bu yüzden Aydınlanmacı düşünürlerinin iddia ettikleri gibi dinin ve kutsallık olgusunun birer *illüzyon* değil, *toplumsal gerçekler* oldukları ifade edilmiştir. Bu yüzyılda, din ve dolayısıyla kutsallık ile ilgili Aydınlanma Çağının sözü edilen katı rasyonalizmine karşı çıkanlar arasında Auguste Comte, Alexis de Tocqueville, Max Weber, Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Georg Simmel, Fustel de Coulanges ve Emile Durkheim gibi önemli düşünürler bulunmaktadır.

Örneğin, 1770-1831 yılları arasında yaşamış olan Alman filozof Hegel, dinin, bireyin düşünce yapısının derinliklerine birlik fikrini nakşettiğini ve dolayısıyla devletin toplumu bir arada tutma fonksiyonuna katkıda bulunduğunu savunmuştur. 1798-1857 yılları arasında yaşamış olan Fransız filozof Comte, toplumsal hayatta manevi gücün oyna-

diğı olumlu role dikkat çekmiştir. Comte'a göre, ondokuzuncu yüzyıl-da toplumların çözölme işaretleri göstermelerinin kökeninde, 1483-1546 yıllarında yaşamış olan Alman ilâhîyatçı Martin Luther'in ve 1509-1564 yıllarında yaşamış olan Fransız ilâhîyatçı Jean Calvin'in doktrinlerinin Hıristiyan birlik ve beraberliğine darbe indirmeleri ve bu nedenden dolayı giderek Avrupa'nın manevi bir çöküntüye uğramış olması yatmaktaydı.

19 yy'da Aydınlanma Çağı'nın din ve dolayısıyla kutsallık olgusu ile ilgili düşüncesine tepki dört ana başlık altında özetlenebilir. Birincisi, din yalnızca soyut düzeyde bir ahlâk kurumu değildir; bu özelliğinin ötesinde, bünyesinde güven duyma ve bağlanma sembollerini taşıdığı için toplumu bir arada tutan hayati bir kurumdur. Ayrıca, nasıl toplumsal düzen için topluluk bağları önemli ise ahlâki değerlerin korunabilmesi için de kutsal değerler gereklidir. 1748-1832 yılları arasında yaşamış olan İngiliz filozof, iktisatçı ve hukuk kuramcısı Jeremy Bentham'ın belirttiğı gibi, hiçbir toplum yalnızca faydacı değerler üzerinde ayakta duramaz. Eğer bireylerin ilişkileri, sadece başkaları tarafından verilen emirlerle şekilleniyor veya fayda-zarar hesabına istinat eden akitlere dayanıyor, dolayısıyla kendilerine kutsiyet atfedilen esaslara istinat etmiyorsa söz konusu ilişkiler kum üzerine yazılmış yazılara benzerler. En küçük bir fiske ile darmadağın olurlar.

Aydınlanma Çağı düşünürlerinin 'hatası', insanların yalnızca 'akıl yürütme' ve 'fayda' payandaları üzerinde bina edilmiş bir dünyada yaşayabileceklerini düşünmüş olmalarıdır. Burada, İstanbul'a gelip yerleşmiş ve iyi bir iş kurmuş Anadolu'lu bir apartman komşumun yıllar önce bir gün bana Anadolu'luya döneceğini söylediğini ve nedenini sorduğumda, 'Biz Rize'de el sıkışırız olur biter, burada mukaveleler yapıyoruz. Müteselsil kefiller bir sürü senet imzalıyor, yine de kimse sözünü tutmuyor' diye yakındığını nakledeyim. Yine burada, Türkiye'nin en lâik kurumu olan orduda dahi taarruzların, 'Allah Allah' nidaları ile yapıldığını ve en lâik eğitim almış kişilerin de çok kere 'yazık' diyecekleri yerde 'günah' dedikleri veya 'yazık' kelimesinin ardına 'günah' kelimesini de ekledikleri aklıma geliyor.

Din, tarihsel evrimi ve toplumsal değişimleri anlamak bakımından da önemlidir. Kapsamlı toplumsal dönüşümlerin temelinde din yatar veya din kurumu o temel dönüşümlerin tutumlarda ve değerlerde yer etmesinde bir filtre rolü oynar. Örneğın, kişisel yoruma yer veren, Hıristiyanlık'taki dinsel törenleri ve ritüelleri sadeleştiren Protestanlık, Avrupa'nın tarihi gelişimine damgasını vurmuştur. Dinin tarihin

evrimine damgasını vurduğu tezini ileri sürenler, 20. yüzyılda yaşasalardı, ülkemiz ile ilgili olarak şu önermede bulunabilirlerdi: "Türkiye devletinin kurucularının lâikliği bir temel değer olarak benimsemele-
rinin bir nedeni, Osmanlı Devletinin, din kurumunun muhalefeti yü-
zünden başlattığı reformları mantıki sonuçlarına ulaştıramamış ol-
masıdır. "

Din sadece doktrin ve inanış da değildir. Din, ritüel ve tören, topluluk yahut ümmet, otorite, hiyerarşi ve örgütlenmedir. Örneğin, din aynen devlet gibi, haklar, sorumluluklar ve görevler tesis eder. Dinsel yaşa-
mında hak, sorumluluk ve görev kavramlarına aşinalık ve alışkanlık kazanan birey, lâik devletin vatandaşı olarak da bir taraftan temel hak ve hürriyetlerine sahip çıkar, diğer taraftan sorumluluk ve görev bilinci ile davranır. Modern zamanlarda toplumların iç uyumlarını kaybetmeleri ve yabancılaşma olgusunun ortaya çıkması, etkin bir toplumsal otoritenin idame ettirilememesi kadar bireyin din dünya-
sından giderek elini ayağını çekmesinde aranmalıdır. Din, ritüellerle süslenmiş gizemli bir olgudur. Hayatta hiçbir şey, biraz meçhul olan kadar güzel ve muhteşem değildir. En hoş duygular, anlatılması en güç olanlardır. Binaenaleyh dinin, nüfuz edilemez sırlara sahip olması bizi şaşırtmamalıdır. Bir meçhul olarak din, akıl ve mantığın değil kurban, ritüel, oruç, kilise çanı yahut ezan gibi kutsal olanın etrafında şekillenir. Dinin doktrininden ziyade ritüelleri ve meçhulleri, bireyin kendisini bir topluluğun üyesi gibi hissetmesine yol açar.

İdeolojilerini daha kabul edilebilir kılmak için, dinin muhafazakâr düşünce sahipleri tarafından insanlığın düşünce ve inanç tarihinde rastlanılan tüm önemli fikirlerin kökeni olarak takdim edilmesidir. Bu yaklaşıma göre, dillerin kökeni ve çeşitli düşünce sistemleri ilkel insanın Tanrı algılamasında bulunabilir. Beşeriyetin fikri hazinesinin, kaynağı uhrevi olarak algılanan, diğer bir deyişle, kutsiyet atfedilen ortamlardır.

Dört ana başlık altında sunulan bu tezler, biraz da Aydınlanma Çağına tepki olarak ileri sürüldükleri için bazen polemiksel ve misyoner nitelikler kazanmışlar ve yer yer temel maksatlarını aşmışlardır. Bu husus özellikle dinin insanlığın düşünce ve inanç tarihinde rastlanılan tüm önemli fikirlerin kökeni olduğu görüşü için geçerlidir. Öte taraftan, din ve kutsallık olgularının, toplumda birlik ve beraberliği sağlamaları, fayda-zarar mülahazalarının ötesinde toplumsal ilişkilerde önemli rol oynamaları ve esrarengiz ve kısmen meçhul yönlerinin bireyi etki altında bırakması ve ona belli bir ölçüde yön vermesi bugün de kabul gören tezlerdir.

Din ve kutsallık olgularını, Aydınlanma Çağı düşüncesine bir *tepki* olarak görmeyip *analitik* bir çerçevede ele alan en önemli düşünürler Tocqueville, Coulanges, Durkheim, Weber ve Simmel'dir. 1805-1859 yıllarında yaşamış olan Fransız siyaset bilimcisi, tarihçi ve devlet adamı Tocqueville'e göre, din ve kutsal olan herşey özde dogmadır. İrdelemeden doğru olarak kabul edilendir. Dogmanın mevcudiyeti toplum için gereklidir. Bir toplumun çözülmeden varlığını muhafaza edebilmesi ve daha müreffeh bir hayat sürebilmesi için o toplumu meydana getiren bireyleri birarada tutacak bazı ortak inanışların mevcudiyeti gereklidir. Bu da ancak bireylerin belli konulardaki düşüncelerinin aynı kaynaktan beslenmesi ile mümkün olur. Bireyin, toplumdan bağımsız olarak yaşadığı kendi küçük dünyasında da dogmatik inanca ihtiyacı vardır. En büyük filozofların bile, her hususu ancak uzun uzun irdeledikten sonra doğru olarak kabul etmelerine ömürleri yetmez. Hiç değilse bazı hususlarda başkalarının doğrularına *inanmayan* birey, çok kere karar veremez ve ne yapacağını şaşırır.

Tocqueville, ayrıca demokrasi ve dolayısıyla eşitlik fikrinin yaygın olarak kabul edilmeye başlanması ile birlikte fizik ötesi güçlere her zaman şüphe ile bakıldığına ve bireyin akıl yürütme kabiliyetine aşırı güvenilmeye başlandığına dikkat çeker. Ek olarak Tocqueville, aynı sürecin sonucunda, halk kitlelerinin tasvibini kazanmamış düşüncelere ve otoriteye meşruiyet atfetmeme eğiliminin ortaya çıktığını belirtir. Ancak bu defa da, kitlenin tercihlerinin kutsal olarak kabul edilmeye başlandığına dikkat çeker. Örneğin kamuoyu, kutsal kabul edilir ve sorgulanmaz. Kamuoyu, yeni bir din olarak ortaya çıkar. Bu yüzden, Tocqueville'e göre, monarşi ve aristokrasilerde rastlanılan durumun aksine, demokrasilerde özgürlüğün kaybedilmemesi için dine ihtiyaç vardır; çünkü, din karşıt fikirlerin kaynağıdır ve böylece karşıt fikir kavramına meşruiyet kazandırır.

Tocqueville'e göre din demokrasilere, yalnızca inanç sistemi olarak değil, fakat sembolleri ve ritüelleri ile de önemli katkıda bulunur. Demokrasilerde birey, genellikle devlete ilişkin sembolleri ve usulleri siyasal otoritenin kendisine empoze ettiği hususlar olarak algılar. Ancak toplum hayatında, öz kadar *biçim* de önemlidir. Ancak semboller ve ritüeller, insan zihnine soyut hakikatleri nakşederler, onların benimsenmelerini sağlarlar. Dinini, tüm sembolleri ve ritüelleri ile bir bütün olarak yaşayan birey, hem karşıt fikirler ileri sürmeyi öğrenir hem de siyasal hayatta *karşılaştığı* sembollere ve uymak zorunda olduğu usullere daha olumlu bakmaya başlar. Böylece hem daha de-

mokratik bir rejim ortaya çıkar, hem de siyasal otorite gereksiz ölçüde hırpalanmaz ve meşruiyetini korur.

1830-1889 yıllarında yaşamış olan Fransız tarihçi Fustel de Coulanges'e göre, modern zamanlar insanını Eski Çağ'ın insanından ayıran en önemli nitelik modern zamanlar insanının lâik ve dolayısıyla akılcı bir düşünce yapısına sahip olmasıdır. Eski Çağ topluluklarında kutsal ateş hayati önemi haizdi. Ateş, uhrevi bir niteliğe sahipti. Ateş, aileyi ayakta tutan Tanrısal destekti. İşleri rast giden bireyler ateşe, yardımı için dua ederledi. Nesli tükenmiş bir aile, 'sönmüş bir ocak' olarak anılırdı. Ateşi canlı tutan kişilerin statüleri, ateşin kutsallık derecesine göre belirlenirdi.

Giderek kutsal ateş olgusundan dinin daha karmaşık görüntülerine geçildi. Kutsal olan ve kutsal olmayan ayırımı, başka nesneler ve kişiler için de kullanılmaya başlandı. Kutsal ateşin özü, toprak, aile ve topluluğun ruhlarına dönüştü. Örneğin, kutsal ateş ve atalar görüntüsündeki din, ailenin birliğini sağladı, ailede pederşahi otoriteyi ve her ailenin, kendi iç işlerini tanzim etmede mutlak serbestiye sahip olmasını meşru kıldı. Nitekim Eski Çağ'da aile, herşeyden önce dini bir birliktekti. Evlenme, kadının bir 'kutsal ateşi bırakıp bir diğer kutsal ateşe tapınmaya başlaması' anlamına geliyordu. Bunun için de, kadının evvelki bağlılıklarından tamamen arınması ve yeni bağlılığı için saf bir hale dönüşmesi gerekiyordu.

Coulanges'a göre, Eski Çağ'da din, toplumun sosyo-ekonomik yapısını da belirliyordu. Zenginler kutsal ateşe sahipti, fakirler kutsal ateş yoksunu idi. Fakirler hukukun himayesi altında değildi, çünkü hukuku din belirliyordu. Söz konusu düzenin sonu, fakirlerin de din sahibi olmaları ile geldi; çünkü şimdi onlar da vatandaş olmuşlardı.

1858-1917 yıllarında yaşamış olan Fransız sosyolog Durkheim, kutsal olgusu ile toplumsal ilişkilendirdi. Durkheim'a göre, kutsal ile toplumsal, soyut düzeyde birbirlerinden ayrı düşünülebilirler, fakat reel dünyada içiçe geçmiş durumdadırlar.. Kutsal, toplumsal'ın en üst mertebesidir ve böylece kendine özgün bir niteliği sahiptir; kutsal olan, kutsal olmayandan mutlak olarak farklı, yani ona üstündür. Kutsal olmayana oranla kutsal, önünde huşu ile eğilinen ve dolayısıyla birey üzerinde etkili olandır. Bir kişinin yahut nesnenin kutsallık kazanabilmesi için bir arındırma sürecinden geçmesi lâzımdır. Bir kişi yahut nesne kutsallığını kaybedebilir; bu durumda, başka kişiler

yahut nesneler kutsallık kazanır. Örneğin, faydacılık veya akılcılık adına mevcut kutsal değerlere karşı çıkıldığı durumlarda giderek bu defa akıl, Tanrı mertebesine yükseltilir ve ona tapınılmaya başlanır.

Aydınlanma Çağı'nın felsefesine tepki olarak yukarıda değindiğim birinci tür tezleri ileri sürenler gibi, Durkheim da, bireyler arasındaki ilişkilerin salt faydacılığa ve akılcılığa indirgenemeyeceğini düşünmüştür. Durkheim'a göre, bireylerin kendi iradeleri ile yaptıkları bir mukavelenin bağlayıcılığı, yalnızca hukuki yaptırımlara değil aynı zamanda toplumun o tür anlaşmalara atfettiği kutsiyete dayanır. Verilen sözden dönülemeyeceği düşüncesi yalnızca faydacı nazariyeler ile açıklanamaz. Söz veren kişi bilinçaltında, sözünü yerine getirmesse 'üstün bir gücün' yaptırımı ile karşı karşıya kalacağını hisseder. Bu yüzden yemin, uhrevi gücün yapılan vaade kefil olması şeklinde algılanır. Özellikle Hristiyan ve Musevilikte evlenmelerin uzun ve şatafatlı törenler ile aktedilmesi ile evlilik müessesine atfedilen kutsiyet arasında yakın bir ilişki vardır.

1864-1920 yılları arasında yaşamış olan Alman sosyolog Weber, 1818-1883 yılları arasında yaşamış Alman düşünür Karl Marx'ın toplum-din ilişkisi konusundaki tezini tersine çevirmişti. Marx, toplum yapılarının dinlerin niteliğini belirlediğini öne sürmüştü. Weber ise, dinlerin değişik toplum yapılarının ortaya çıkmasına yol açabileceğini savunmuştur. Durkheim'ın toplum hayatında kutsal'a atfettiği rolü Weber karizma olgusuna yüklemiştir. Weber'e göre karizma, bazı bireylerde rastlanılan ender bir kişilik özelliğidir; karizmatik bireyler söz-konusu değişik kişilik özellikleri ile diğer kişilerden ayrılırlar. Karizmatik kişilerin, olağanüstü hatta uhrevi niteliklere ve güce sahip olduklarına inanılır ve bu nedenden dolayı kendilerine sorgusuz sualsiz itaat edilir. Burada söz-konusu olan, us ötesi bir itaat biçimidir; bu itaat biçimi faydacı mülâhazalara dayanmaz. Karizmatik liderin adeta Peygamber niteliğinde olduğu, kutsal ve aşkın (*transcendental*) bir kişiliğe sahip bulunduğu düşünülür ve sözünden katıyen çıkmaz.

Weber, karizmatik kişi ölünce karizmasının, karizmatik kişi hayatta iken onunla ilişkisi olmuş olan kişi, grup ve/veya kurumlara intikal ettiğini belirtmiştir. Bu kişi, grup ve/veya kurumlar, karizmatik lidere kayıtsız şartsız bağlanmış toplum üyeleri nazarında ek meşruiyet kazanırlar. Böylece, bazı kurumların itibarı, ve dolayısıyla otoritesi, salt seküler temellere dayanırken diğerlerinin itibarı ve dolayısıyla otoritesi hem seküler hem de karizmatik (yahut kutsal) temellere dayanır.

Bir misal vermek gerekirse, ülkemizde Atatürk'ün izini taşıyan düşünce ve kurumlar daha değerli addedilirler. Weber, karizma olgusuna modern zamanlarda daha ender rastlanıldığını çünkü giderek bireyler arasındaki ilişkilerin, bürokratik bir çerçevede, yani dinsel temellere dayanmayan kurallar örüntüsü içinde yürütüldüğünü kaydetmiştir.

Geçerken, Weber'in, dinin yaşanma yoğunluğu ile kapitalizmin doğuşuna katkıda bulunacak bir halet-i ruhiyenin ortaya çıkışı arasında yakın bir ilişki gördüğüne değinmek isterim. Kalvinist yaklaşımı benimseyen Weber, bireyin tutumlu olmayı ve yatırıma yönelteceği sermayeyi biriktirmeyi Tanrıya ibadet ile eş anlamlı olarak algıladığını ve böylece kapitalizmin doğmasına yardımcı olan Puritanizmin ortaya çıktığına işaret etmiştir.

Durkheim'in kutsal'a, Weber'in karizmaya yüklediği rolü, 1851-1918 yılları arasında yaşamış olan Alman sosyolog Simmel dindarlığa yüklemiştir. Simmel'e göre, dinsel motiflere, yalnızca bireyin dinini yaşaması esnasında değil onun diğer çeşitli davranışlarında da rastlanır. Vatanseverin vatanına, kozmopolitin insanlığa, askerin birliğine bağlılığında özgün dini boyutlar bulunur. Birey'in Tanrı ile ilişkisinde olduğu gibi, adı geçen ilişkilerinde de diğergâmlık, heyecan, alçakgönüllülük ve içtenlikle kendini tamamen bir objeye adanması olgusuna rastlanır. Söz konusu bireyler, dinsel olmayan objelere yahut ilişkilere dinsel bir nitelik veya kutsiyet atfederler. Dindarlık bu bireylerin şuuraltına, diğer bireylerin de *liyakatli* ve daha da önemlisi, iyi oldukları fikrini yerleştirmiştir. O yüzden bu bireyler diğer bireylere heyecan ve içtenlikle bağlanmakta beis görmezler.

Buraya kadar söylenenler özetlenirse: kutsallık olgusu, genel olarak akılcılığa ve özel olarak faydacı ve materyalist mülâhazalara dayanmaz. Büyük ölçüde dinsel içerikli, gizemli, huşu telkin eden bir olgudur. Bu niteliklerinden dolayı, Aydınlanmacı düşünceleri benimsemiş bireyleri doğrudan, Aydınlanmacı düşünceleri benimsemiş kişileri ise *zaman zaman bilinçaltında* etkileyen bir *toplumsal gerçek* olarak karşımıza çıkıyor. Modern zamanlarda da belirli kişi, topluluk, kurum, ilişki ve/veya inanç ve etik sistemine kutsallık atfedilebiliyor. Kutsal, bir *şey* kendine ve başkalarına güven duygusu aşıyor. Kutsal, topluma etik değerler *empoze* ediyor, kişiler arasındaki ilişkileri daha bağlayıcı *esaslara* istinat ettiriyor, belli kişilerin ve *devletin* otoritesine *meşruiyet* sağlıyor, dolayısıyla toplumun birlikteliğini güç-

lendiriyor. Zamanla kişi, belirli bir topluluk, nesne yahut inanç ve etik sistemi kutsallığını kaybedebiliyor. Böyle durumlarda, genellikle kutsallık daha zayıf yoğunlukta da olsa başka kişi, topluluk, kurum, ilişki ve/veya inanç ve etik sistemine geçiyor. Yüzyıllar ilerdedikçe kutsala daha ender ve daha az yoğunlukta rastlanıyor. Ancak insanoğlu yeni bir binyıla girerken dahi kutsallık olgusu, toplumsal bir gerçek olmaya devam ediyor.⁽¹⁾

Konuya yüzeysel olarak yaklaşılr ve bir kül olarak bakılmazsa, ezoterik Masonlukta da *buraya kadar sunulmaya çalışılan türde* bir kutsallık olgusuna rastlandığı söylenebilir. Örneğin, Masonluğun belli bir derecesinde, 'Dar zihinliler, sosyal müesseseleri kişilerin ya da *toplulukların çıkar veya heveslerine* uyararak kurduklarını ve bu yüzden de başka bir heves uğruna yıkılabilecek birer örgüt sanırlar' ifadesi yer alır. Yine Masonlukta, toplumsal değerlerin korunmasının gerekli olduğu ileri sürülür ve toplumsal kurumsallaşma onaylanır.⁽²⁾ Bu ifadelere bakılarak, Masonluğa 19. yüzyıl düşünürlerinin gözlükleri ile bakılabilir ve Masonluğun rasyonalist esaslara müstenit bir toplum mühendisliğine karşı çıktığı ileri sürülebilir. Aynı şekilde, bir Kardeşimizin yazmış olduğu,⁽³⁾ 'Masonluk, insanın vicdanını hür bir biçimde tesis edebilmesi için maddenin üzerinde bir değer'in mevcudiyetine inanması gerektiğini savunur' cümlesindeki, 'hür bir biçimde' ibaresi gözardı edilerek tüm dikkatler 'maddenin üzerinde bir değer'in mevcudiyeti' ibaresine teksif edilir ve özel olarak tekris töreninin ve genel olarak inisiyasyon olayının kişide bıraktığı derin duygusal etkiler hatırlanırsa, Masonlukta da us ötesi unsurlardan yararlanılarak 'huşû telkin eden' süreçler ile kişileri yukarıdan aşağıya yönlendirme çabalarının bulunduğu sonucuna varılabilir. Hatta, Masonluğun kökeninin mâbetler inşa eden dindar taş ustaları olduğuna işaret edilecek ve mâbetlerimizdeki Yemin Kürsüsünün üzerindeki Kutsal Kitaplar gözönüne getirilerek söz konusu us ötesi unsurların büyük ölçüde Teist çizgide din muhtevalı olduğu da akla gelebilir.

Ne var ki, 'görev bilinci'ne sahip Masonlar olarak, diğer me hazlar meyanında, Masonluğun bir Derecesi'nde yer alan şu cümleler dikkatimizi çekecektir: *'Hiç bir put yapmayacaksın ve tapınmak için ne re-*

(1) *Harici âlemdeki kutsal olgusu ile ilgili konuları şu eserden yararlanarak sundum: Robert A. Nisbet, The Sociological Tradition, New York, 1966.*

(2) *Osman Atilla Cezik, Masters Attending to Time, Ankara, 1995, s. 133.*

(3) *M. Remzi Sanver, İnisiyasyonun Metodolojisi ve Masonluk, İstanbul, 1996, s. 113.*

sim, ne heykel ne de süslü taş yığınları önünde yere kapanmayacaksın.... Gözlerini gökyüzüne çevirip Güneş'i, Ay'ı, yıldızları gördüğün zaman onların önünde de secdeye kapanmayacaksın.... Taassup ve baskı yolları ile kabul ettirilen, düzmece yalan ve bilgisizlikle beslenen dini ve siyasi putlar çok eski çağlardan beri Masonluğun yıkmaya çalıştığı şeylerdir'. Bu ifadeler, Masonluğun her türlü teslimiyetçi düşünceye ve davranışa karşı olduğunu açık seçik ortaya koymaktadır.

Asım Akin Kardeşimizin geçen yıl Aralık ayında çıkan Evrende İnsan başlıklı kitabında ⁽⁴⁾ bize anlattığı gibi, harici âlemde din, 'inanca dayalı doğa üstü bir tasarım' olarak ortaya çıkmıştır. Tarihte, güçlerini din temellerine dayandıran krallar, toplumu baskı altında tutabilmek için halkı inandıkları şey ile, yani din ile, korkutmuşlar ve bunu yaparken de dinlerin özleri yerine işlerine gelen bölümlerini abartarak halka nakletmişlerdir. Bilindiği kadarı ile kralların meşruiyetlerinin böyle saptırılmış din kurallarının teşkil ettiği ve kendilerinin 'Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesi' olarak alındığı bu uygulama Kadim Mısır'da Firavunlar devrine kadar geri gitmektedir. Yukarıda sözü edilen, tapınılmaması gereken putlar, işte bu saptırılmış din kuralları ve kendilerine aynı amaçla kutsiyet atfedilmiş kişi ve nesnelerdir.

Asım Akin Kardeşimiz, adı geçen kitabında konumuz bakımından önemli olan *dinlerin özü ile saptırılmış din* olgusu arasındaki farka da açıklık getirmektedir. Tüm tek Tanrı'lı dinlerin kaynağı, Tanrı-insan vahdetini savunan panteizm üzerine inşa edilmiş olan Hermetizm'dir. Panteizmde Tanrı, yetkinleşilerek kendisine erişilmeye çalışılan Tanrı'dır. Musevilik'te, Hazreti Musa'nın orijinal öğretisini yorumlayan Esseni'lerin eseri olan ve Tevrat'ın ezoterik versiyonunu teşkil eden Kabbala, panteist bir yaklaşıma sahiptir. Hıristiyanlık'ta Hazreti İsa'nın kendini Tanrı'nın oğlu olarak tanımlaması, Hazreti İsa'nın Tanrı'dan koptuğu, gördüğü eğitimle yetkinleştiği ve Tanrı'ya yaklaştığı düşüncesini anlatmaktadır. Yuanna İncili bu panteist yaklaşımı aksettirmektedir. Gnostikler, sözkonusu panteist yaklaşımı idame ettirmişlerdir. Hazreti Muhammed de, '*Ben Rahmetin peygamberiyim. Ahlâki değerleri kâmileştirmek üzere gönderildim*' ve '*Sizler dünyanın işlerini daha iyi bilirsiniz*' demiştir. Müslümanlıkta yasa yapıcılığı, aklın üstünlüğü vurgulanarak ümmete bırakılmıştır. Şariat terim ve türevleri, Kuran'da yalnız dört kere geçmektedir. Hukuksal değer taşıyan âyetler, bir kural getirmekten çok iman ve vicdanı vurgulamaktadırlar.

(4) Asım Akin, *Evrende İnsan*, Ankara, 1998.

Yine Akin Kardeşimizin işaret ettiği gibi krallar, dinlerin burada söz konusu edilen ezoterik özlerini gözardı etmişlerdir. Tanrı, krallar tarafından emredici kuralları ile insanlara yön veren ve adı geçen kurallara uymayanları cezalandıran bir irade olarak takdim edilmiştir. Bu durumun sonucu olarak, *merak edilen Tanrı'nın yerini korkulan Tanrı almıştır*. O artık, ulaşılmak istenen Tanrı değil, fakat kişiyi koyduğu kurallara uyulmazsa Cehennem'e gönderecek olan Tanrı'dır.

Masonluk, bu tür bir Tanrı anlayışını paylaşmamaktadır. Masonluk, hem harici âlemin lâik ideolojilerinin dogmalarına hem de fizik ötesi bir âlemden neşet ettiği ileri sürülen katı ahlâk kurallarına karşıdır. Masonluğun bir derecesinde belirtildiği gibi, *'Masonluk kendi prensiplerinin evrenselliği dışında akıl dışı bir etken tanımaz'*. Mason, Tanrı'ya inanır, ancak her türlü dogmayı reddeder.⁽⁵⁾ Mason, bir taraftan akli ve akılcılığı ön plânda tutar, bir taraftan da sezgiye ehemmiyet verir; çünkü Mason, sezginin inanç ve akli bağdaştırabileceğini varsayar.

Masonlukta sezginin, inanç ve akli bağdaştırabileceği varsayımı yapılır. Masonluğun Tanrı kavramı, dinlerin saptırılmış biçimlerinin Teist Tanrı kavramından farklıdır. Ezoterik Masonik anlayışa göre, nereden gelip nereye gittiğini soran insan, evreni irdelemeye çalışırken hiçbir şeyin yoktan varolamayacağını düşünmüş, bu noktadan hareketle bir 'İlk Neden'in mevcut olduğu sonucuna varmış ve bu 'İlk Nedeni' zihninde Tanrı (1875 yılında Lozan'da yapılan Uluslararası masonik toplantıdan beri ise, diğer atıfları meyanında) **Evrenin Ulu Mimarı** olarak kavramlaştırmıştır. **Evrenin Ulu Mimarı** kavramı, Masonların zihninde düzensizliğin (Kaos'un) yerine ikame edilen düzeni (Kosmos'u) çağrıştırır. Düzen olgusu, nedensellik olgusunu bünyesinde taşır. Her nedenin bir sonucu ve her sonucun bir nedeni vardır. Böylece **Evrenin Ulu Mimarı**, varoluşun ve giderek düzen ve nedenselliğin kaynağıdır. Nitekim, Masonluğun bir Derecesi'nde rastlanan ve bir kelime olan **YOD** sözcüğü, Kabala'da hem Tanrı, hem de Başlangıç hem de Vahdet anlamlarında kullanılır. Masonlukta 'düzen yahut kosmos', mükemmel bir ahlâki yapının diğer adıdır. Kosmos, mükemmel bir ahlâki yapı olduğu için **Evrenin Ulu Mimarı**, Masonluğun bir derecesinde '**Yücelerin Yücesi**' olarak da anılır. O, son tahlilde, Kosmos'un sırlarına vakıf '**Evrensel Zekâ**'dır. Masonluk, bütün evreni yöneten '**Büyük Kanun**'dan daha çok hayranlık uyandıran birşey düşünölemeyeceğinin anlatıldığını' ifade etmiştir. 'Büyük Kanun',

(5) Cihangir Gener, *Ezoterik-Batıni Doktrinler Tarihi*, Ankara, 1994, s. 157.

Kosmos'tur. Kosmos, büyük ahlâki yapı, bir diğer deyişle '**İnsanlık Mâbedi**'dir.

İnsan varolalıberi kendi sonlu varlığının sonsuz bir hakikate bağlı olduğunu düşünmüştür.⁽⁶⁾ Bu noktadan hareketle, kendisinin '**İlk Neden**'in bir parçası olduğu sonucuna varmıştır. Bu demektir ki insan, aklı itibariyle, '**Evrensel Zekâ**'nın yeryüzündeki izidir. '**Evrensel Zekâ**', ruşeym halinde insan'ın vicdanında bulunur. İnsanın vicdanında geliştirilmeye hazır halde bulunan '**Evrensel Zekâ**', 'Tanrı'nın Işığı' olarak anılır. Mason, tüm çabasını, vicdanında tomurcuk halinde bulunan '**Evrensel Zekâ**'yı, diğer bir deyişle '**Tanrı'nın Işığı**'nı, olgunlaştırmak, böylece yetkinleşerek, '**İnsanlık Mâbedi**'ni kurmak ve dolayısıyla mükemmel bir ahlâki yapı olan Kosmos'a katkıda bulunmaya harcar.⁽⁷⁾ Masonun çabası, Hiram gibi olabilmektir. Masonik düşüncede Hiram, Evrenin Ulu Mimarı'nın suretidir, kâmil insandır. '**Hiram**' kelimesinin birinci hecesi olan '**Hi**', hem 'Tanrı' hem de 'canlı' yani 'yaşayan' anlamına gelmektedir. İkinci hece '**ram**' ise 'yücelmiş' demektir.

Masonik düşüncede Tanrı, somut değil soyut bir kavramdır.⁽⁸⁾ Bahis konusu olan, 'ötelerdeki' tanrı değil, sezgi gücümüzün bir senteze varırdığı akıl ve inancımızın ürünü olan Tanrıdır. İnancımız bizi, Tanrı ile ilgili ipuçlarını **Kutsal Kitaplar**'da da aramaya götürür. Bu yüzden Kutsal Kitaplar, Masonluğun '**Üç Büyük Nuru**'ndan biridir. Öte taraftan, sezgi gücümüzün yardımı ile inancımızı aklımız ile dengeleyiz ve böylece etik değerlerin en önemli kaynaklarından biri olan dinlerin özü ile ilgileniriz, empoze edici, yasaklayıcı kuralları ile değil. Masonluk, dinlerin özü ile ilgilidir çünkü dinleri özlere itibariyle benzer görür. Tüm dinlerin içinde Hakikat'in zerrelerini barındırdığını varsayar.⁽⁹⁾ Bu husus, Masonluğun bir Derecesi'nde şöyle anlatılır: '*...dikkatsiz ve düşüncesiz zihinler din sorunlarında da yalan ve hura-feden başka birşey bulunmadığını savunurlar; bunların evrensel zekâ ile ilgili olduğunu akıllarına sığdıramazlar*'.

(6) Sanver, *İnisiyasyonun Metodolojisi ve Masonluk*, s 118.(7)

'İlk Neden' konusunda şu çalışmayı çok yararlı buldum: Mehmet Nadir Erhan, 'İnsanda Tanrı Kavramının Kökeni Üzerine Bir Akıl Yürütme Denemesi', **Bilim, Felsefe ve Din Üçgeninde Tanrı Kavramı**'nın içinde, Ankara, tarih yok.

(8) Engin Bellisan, '**Felsefede Tanrı Kavramı**', *Bilim, Felsefe ve Din Üçgeninde Tanrı Kavramı*'nın içinde, s. 82.

(9) Sanver, *İnisiyasyonun Metodolojisi ve Masonluk*, s. 114.

Masonlar dinlerin özü ile, yani dinlerin genellikle satırlar arasında etik değerler ile ilgili bize sunduğu mesajlar ile ilgilenirler ve o mesajlardan yola çıkarak Tanrı'nın niteliklerini keşfetmeye çalışmaktadırlar. Ülkü Mâbedi, Tanrı'nın nitelikleri olan düşünülen etik değerler üzerinde yükselecektir. Tanrı'nın niteliklerini keşfetme çabası Masonlukta '**Kelimeyi bulmak ve okumaya çalışmak**' sembolizması ile ifade edilir.

Kelime', Tanrı'nın niteliklerinin çoğul ismidir. **Kelime, Hakikat'**tir.

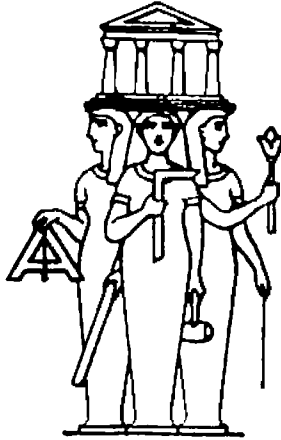
Masonlukta, kurallar empoze eden, korkutan, cezalandıran ötelerde ki Tanrı kutsal değildir. Çünkü Masonluk, tabiatüstü kuvvetleri, mucizeleri kabule şayan görmez. Bu nedenden dolayı, Masonlukta, soyut bir biçimde kavramlaştırılmış olan Tanrı'ya izafe edilen nitelikler kutsaldır. Bu yüzden, Masonlukta, Tanrı'nın nitelikleri yahut Kelime konusunda bize ilhamda bulunan Kutsal Kitaplar, isimleri üzerlerinde, kutsaldırlar. Masonlukta bir Derece'de ifade edildiği gibi, '*Kutsal Kitapları taşıyan mihrap kutsaldır.*' Kelime'yi bize taşıyan ışık kutsaldır.

Masonlukta, empoze edici Tanrı fikrine itibar edilmediği için, Kelime'yi Masonlar kendileri ve temelde kendi kendilerine bulmaya çalışırlar. Masonun gayretleri bir 'münzevi'nin çabalarına benzer. Bu çabasında Mason, başkalarının fikirlerini, o fikirler başka Masonlar tarafından serdedilmiş olsa dahi, üzerinde düşünüp taşınmadan kabul etmez. Gerekli incelemeleri yapmadan sözkonusu fikirleri kabul etmenin hatalı olduğunu düşünür. Öte taraftan Mason, Kelimeyi bulmaya çalışırken başka düşüncede olanlar ile fikir teati eder; amaç birlikte Kelimeyi bulmaya çalışmaktır.⁽¹⁰⁾ Sezgisinin ona bahşettiği aklıselim ile, diğer Masonlar ile fikir teatisi sırasında karşısındakini ikna etmeye çalışmaktan ziyade kendi düşüncelerini sınar. Bu yüzden çok gerekmedikçe ve özür dilemeden bir defadan fazla konuşmaz. Karşındakinin görüşüne katılmadığını hiçbir zaman doğrudan ima dahi etmez. Remzi Sanver Kardeşin o çok güzel anlatımı ile, 'Hür Masonluk "tek insan" ile "bütün"ü emsalsiz bir biçimde bir araya getirmiştir. Burada söz konusu olan, "bütün"ün menfaatlerinin tek tek parçaların menfaatlerinin önünde geldiğini iddia eden totaliter bir "bütün" anlayışı değildir; tek tek parçalarla bütünü menfaatlerinin çelişmeyeceğine inanan hümanist bir "bütün" anlayışıdır'.⁽¹¹⁾

(10) Carr-Saunders, *Masters Attending to Time*, s. 132-133.

(11) Sanver, *İnisiyasyonun Metodolojisi ve Masonluk*, s. 143.

Harici aâlemdeki durumun aksine, Masonluğun bünyesindeki kutsallık olgusu, insanlık var oldukça güçlü bir şekilde yaşayacaktır. Masonik düşünceye göre, her şey sürekli bir gelişme ve değişme içindedir.⁽¹²⁾ Ezoterik Masonluğun üzerinde bina edildiği Hermetizm'e göre, Tanrı'nın kendisi de devamlı tekâmül eder. Tanrı, insanları kendisinin daha da tekâmül etmesi için yaratmıştır. Çeşitli bedenlerde tekâmül eden ruh yetkinleşerek Tanrı'ya dönecek ve O'nun daha ziyade gelişmesine katkıda bulunacaktır. *Tanrı'nın gelişmesi Evrensel Zekâ'nın gelişmesi demektir. Evrensel Zekâ geliştikçe insanın vicdanındaki Tanrı ışığı daha da parlayacaktır.* Bu düşünceden hareketle, Masonluğun bir Derecesinde, *'İnsanlık tarihini etkisi altında tutan en büyük gelişme, insan zekâsının durmadan olgunlaşması ve her nevi hakikati idrak gayreti ile ilerlemekte olmasıdır'* ifadesi yer alır.

(12) Gener, *Ezoterik-Batını Doktrinler Tarihi*, s. 160.

IN MEMORIAM AZİZ HATIRASINA

*Mimar Sinan Muh. L.'si Kurucularından,
Mimar Sinan Dergisi Yazarı*

P. Muh. RAŞİT TEMEL K. ANISINA

(25 Temmuz 1913 - 15 Kasım 2002)

P. Muh. Raşit TEMEL K.
(1913 - 2002)

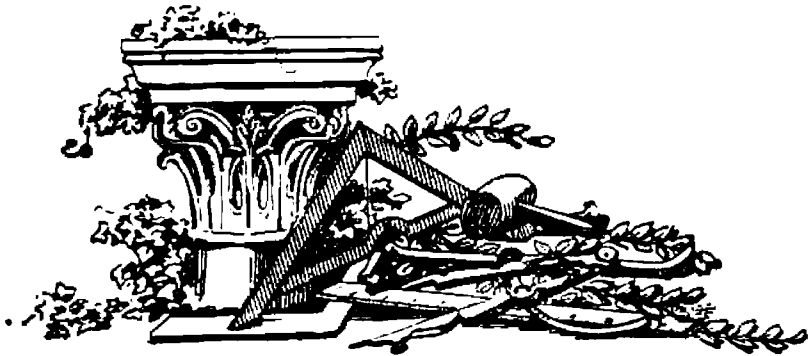
B i y o g r a f i :

1913 Yılında İstanbul'da doğdu, 1936 yılında Robert College'den Makine Mühendisi olarak mezun oldu. 1936-1938 yıllarında Londra Üniversitesi Imperial College'de Master yaptı. Öğrencilik yıllarında Öğrenci Birliği Başkanlığı ve 110 metre engelli koşu Türkiye şampiyonu oldu ve yıllarca branşında Türkiye rekorunu elinde tuttu. Karabük Demirçelik Fabrikaları'nda 1938-1950, Karayolları Genel Müdürlüğü'nde 1950-1971 yılları arasında yönetim kademelerinde görev aldı. Çalıştığı süreler içinde eşzamanlı olarak 1956-1964 yılları arasında Ankara Koleji'nde matematik öğretmenliği, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde de 1961-1983 yılları arasında Öğretim Görevlisi olarak -1971'den itibaren full-time olarak eğitime hizmet verdi. Gülçin Hem. ile 19 Ağustos 1937 yılında evlendi, bir kızı ve bir de torunu vardır.

Masonluğa girişı, 1960 yılında Doğuş Muh. Locasında Ankara'da olmuştur. 1965 ve 1966 yıllarında bu Locanın -iki devre- Üs. Muh.'liğini yapmıştır. Mimar Sinan Locası ile Eğitim ve Öğretim Localarının kurucularındandır. 1973-1974 yıllarında Ankara'da Eğitim ve Öğretim Locasının başkanlığını yapmıştır. 1969-1975 yıllarında Türkiye Büyük Locası Büyük Kurul üyeliğinde bulunmuştur. Halen kullanılan ritüellerin hazırlanmasında görev almıştır. Yakacık Muh. Locasının katılmış üyesi olan Raşit Temel K., 1986 yılında kurucusu olduğu Anadolu Muh. Locasının ilk Üs. Muh.'liğini yapmıştır.

Felsefi derecelerde; 3 yıl Kurtuluş Olgunlaşma Atölyesi, 3 yıl Ankara Hakim Şapitri ve 3 yıl da Etiler Areopajında başkanlık yapmış, sonuncu ve 33. Dereceye ulaşmıştır. 4 ilâ 30 derecelerin lejant ve dersleri üzerine altı küçük kitap derlemiştir.

Raşit Temel K. 15 Kasım 2002 tarihinde Ebedî Maşrıka intikal etmiştir.

Raşit Temel K. Anısına...

Şarlı ŞENSOY

Merhum **Raşit Temel** Üstadımı tam 32 yıl evvel Doğuş Muh. Locası'na kabul edildiğimde tanımak şerefine nail oldum ve onu tanımanın ayrıcalığını ve mutluluğunu yaşadım. Büyük ve geniş Masonik bilgiye, birikime ve arşive sahipti. Onu tanıyıp da ondan bir şeyler öğrenmeye rastlamadım.

İlk bakışta sert ve agresif görünüşüne rağmen, aslında yufka yürekli, alçak gönüllü ve yardımsever kişiliğini kısa bir süre sonra yakalayabilirdiniz. Masonik disipline sıkı sıkıya bağlı ve bu konuda hiç taviz vermeyen Üstadlarımızdan birisiydi. Ritüellerin harfiyen uygulanmasına azami dikkati gösterir ve törenlerde gördüğü yanlışlıkları, aksaklıkları, masonik bilgi birikimine dayanarak, anında düzeltmeye çalışır, kardeşlerini biraz sert üslupta da olsa uyarır, fakat kardeşleri ona kırılmaz, hattâ bunun için teşekkür ederlerdi. Kusursuz ve eksiksiz yapılan her Masonik görevden dolayı da mutluluğunu ifade ederek, hiç vakit geçirmeden o kardeşi tebrik eder ve onu yüceltirdi.

Masonik konularda bir sorunla karşılaşıldığında, "en iyisi biz bunu **Raşit Temel**'e bir soralım" denilirdi. Masonik yaşamı sadece Loca ve Atölyelerle sınırlı kalmadı, harici âlemdaki yaşamına da bunu bire bir yansıtan ender insanlardan birisiydi. Masonluk onun için vazgeçilemez, taviz verilemez yaşam tarzıydı. Masonluğa çok büyük hizmetleri olmuştur.

Aynen soyadı gibi Masonluk için büyük bir **TEMEL** taşıydı. Nur içinde yatsın...

Sevgili Raşit Temel K.'in Ardından...

Salih TUGAY

Bundan tam 33 yıl evvel, evet tam 33 yıl evvel, sevgili kardeşim **Raşit Temel**'i çalışmakta olduğu bir kamu kuruluşunda tanıdım... Sıcak, sevimli, aggressive fakat asla incitici olmayan bir yapısı ve içten gelen insancıl davranışları ile sevecen bir dışa vurumu vardı...

Çok kısa bir süre sonra, kendisi ve birinci derece kan hattı ile bağlı olduğu yakını, rahmetli Hüsni Göksel K.'le, Doğu Muh.Locasında bir araya geldik. O güzel buluşmanın, daha evvelce de ailecek yakın ilişkiler içinde bulunduğum, unutulmaz insan, **Cevat Memduh Altar K.** ile de çakışması, bence hayatımın en mutlu ve zengin hatırası oldu...Şimdi hepsi ebediyete intikal ettiler. Sanırım artık yaşlı bir insanın ömür takviminde, bu gibi acılar, bu gibi telâfisi olmayan büyük kayıplara göğüs germesi, değişmez kaderi ve silinmez alın yazısı oluyor...

İnkâr edilmez Livresk birikimini, büyük bir maharetle sade bir öğretim diline indirger ve inanılmaz bir başarı ile kardeşlerine aktarmayı becerirdi. Hepimizin ondan çok şey öğrendiğini, uzun yıllar sonra çok daha iyi anlama fırsatını elde edebildim. Son düzenlemelere kadar Sembolik Loca ritüelleri ve hatta Felsefi derecelere ait bir kısım ritüeller ve bukletler hep onun dağarcığından ve hep onun elinden çıkmıştır. Ona bu katkılarından ötürü şükran borçlu olduğumuzu asla unutmayalım.

Kendisi ile boş zamanlarda sıkışık İstanbul'da buluşur, dilediği bir lokantada veya gazonoda içki içer, balık yerdik. Soframız hemen her zaman eski Büyük Üstadlar olan, **Şekûr Ökten, Orhan Alsaç ve Cahit Yenicioğlu** Paşa ile süslenir, çoğu zaman da vakitsiz kaybettiğimiz rahmetli **Hüsamettin Aral**'la tamamlanırdı. Bu güzel buluşmalar sonraları sevgili **Raşit Temel**'in eşi, değerli hemşiremizin ciddi rahatsızlığı nedeniyle uzun zaman sekteye uğradı. Şimdi artık onlar aramızda değiller; Paşa, ben ve vefakâr **Ercüment Yürüten K.** hariç...

Bu güzel insanları ömrümüz oldukça özleyecek ve derin bir hüznle anımsayacağız. Umarım ruhun ölümsüzlüğüne olan sarsılmaz inancımız, bir gün mutlaka bizleri biraraya getirecektir. Güle güle güzel insanlar, güle güle Sevgili **Raşit Temel** buluşacağımız günlerin beklentisi ile cennet mekânınız olsun ve Yüce Tanrım Rahmetini sizlerden esirgemesin.

Raşit Temel K. Anısına...

S. Ferdi ÖZMEN

Yıl 1931 Ekim ayı, Bebek sırtlarındaki Robert Kolej bahçesinde Türkiye 110 manialı şampiyonu olan Raşit, kendisinden 6 yaş küçük o sene okula kaydolan ve 50 metre yarışına hazırlanan Ferdi'yi çalıştırıyor. İşte 71 yıllık bir Ağabey - Kardeşliğin, dostluğun başlangıcı...

Bu dostluk 30 yıl sonra 1961 de Ankara Lokalinde karşılaşınca Kardeşliğe de, dönüşüyor. **Raşit Temel** Ağabeyim, Masonluğu yüzde yüz özümsemiş bir Kardeşimiz olduğu gibi aynı zamanda etkili bir öğretmen-di. Masonluğu çok iyi bilirdi. Ölümü Türk Masonluğu için büyük bir kayıptır.

Son beş yıldır eşinin hastalığı yüzünden evinden pek ayrılamıyordu. Ben de her İstanbul'a gidişimde bir fırsat yaratır ve kendisini muhakkak ziyaret eder, çayını içer ve bir iki saat sohbet ederdik, sohbet konusu her zaman Masonluktu. Bu sohbetlerde bana çok şey öğretti. **Raşit Temel** Üstadımıza göre Masonluğun temeli iyi ahlâka dayanır. 6 Ekim 2002'de kendisini son defa ziyaretimde bana "Ferdi'ciğim sen benim yegâne 71 yıllık dostumsun..." dedi. Ben de ona ağabey Sen de "Benim 71 yıllık yegâne ağabey ve dostumsun..." dedim. Karşılıklı bu ilişkinin daha uzun seneler sürmesini temenni ettiler. Ne yazık ki bu temennimiz yerine gelmedi. Raşit Ağabeyi kaybettik. O, Büyük Masonun yazıları ve öğütleri Türk Masonlarına her zaman yol gösterici olacaktır. Ben Masonik bilgimin büyük bir kısmını öğrendiğim Raşit Ağabeyimi, 71 yıllık yegâne dostumu kaybettim. Ama o her zaman kalbimde yaşayacaktır.

Evrenin Ulu Mimarı ona rahmetler versin...

Localarda Yapılan Konuşmalar

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
<u>İSTANBUL</u>			
İDEAL	Selim Sanver,	Şiirleri ve M.'ik Yaşamı ile	14.10.2002
	Neş'et Karaca	Rudyard Kipling K.	
	Ahmet Han	Cumhuriyet	28.10.2002
	İlker İnal	Toplam Kalite Projesi	11.11.2002
	Atilla Erdemli	Homo Ökonomikus	09.12.2002
KÜLTÜR	Renan Rizvanoğlu	Toplam Kalite Projesi	27.09.2002
	Moderator: D. Oksal,		
	Panelistler: S. Güntekin, İ. Kurtuluş	Landmarklar	11.10.2002
	Ahmet Arzan	Atatürk'ü Düşünmek	08.11.2002
ÜLKÜ	Runa Sontaş	Roma Collegia'ları ve	
		Parasal İşlemler	24.10.2002
	Koray Darga	Eğitimci Mason Kardeşlerimizden	
		Mustafa Necati K.	07.11.2002
	Renan Rızvanoğlu	Toplam Kalite Projesi	21.11.2002
KARDEŞLİK	Aykut Keskindürk	Arista'dan Aydınlanmaya	31.10.2002
	Yöneten: Hasan Erman,		
	Konuşmacılar: A. Muslubaş,	Atatürk'ü Anma:	
	F. Cömert, E. İnal	Laiklik Nedir, Ne Değildir?	14.11.2002
	Cüneyt Çilingiroğlu	Masonik Düşüncenin Kişilik	
		Haklarına Etkileri	12.12.2002
HÜRRİYET	İlker İnal	Toplam Kalite Projesi	15.10.2002
	Şefik Güney	2. Derecenin Düşündürdükleri	12.11.2002

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
SEVGİ	Sinan Gürmen	Bilginin Resmi	26.11.2002
	Ateş Gönen	Üs. D.'sinin Düşündürdükleri	10.12.2002
	Rauf Ozan	Masonluk ve Ahlâk	07.10.2002
	Bülent Nart	Derecenin Felsefesi	21.10.2002
	Yunus Çelik	İnsan Doğası ve Yeni Gerçekler	04.11.2002
	İlker İnal	Toplam Kalite Projesi	18.11.2002
	Haluk Toygarlı	Spor, Fairplay ve Mesleğimiz	16.12.2002
ATLAS	Celil Layikteş	İttihat ve Terakki Döneminde Masonluk	16.10.2002
	George Küdyan	Dürüstlüğe Ne Oldu?	30.10.2002
	Mustafa Kemal Tümay	Toplam Kalite Projesi	27.11.2002
MUSAVAT	Abdülkadir İlbeyli	Cennetten Süleyman Mabedinin Yapımına	18.10.2002
	Candan Günek, Ergün Toğrol	Yeni Milenyumda Masonluğun Geleceği	15.11.2002
	Doğan Yalın	Masonluk ve Felsefe	29.11.2002
LİBERTAS	Sinan Onsun	Toplam Kalite Projesi	09.10.2002
	Robert Gratzler	Aydınlanma Çağı	23.10.2002
	İlhan Taylan	Atatürk ve Reformları	06.11.2002
HAKİKAT	Yani Skarlatos	Tiyatro Hakkında	18.12.2002
ÂHENK	E. Tınay, N. Sonmez, S. Yanar, O. Okay, A. A. Şahin	Masonluğun Yazılı Olmayan Kuralları	18.12.2002
FAZİLET	Reşat Sinanoğlu	2003'e Girerken Türkiye Ekonomisinin Yapısal Analizi	19.11.2002
	Renan Rızvanoğlu	Toplam Kalite Projesi	03.12.2002
ERENLER	İlker İnal	Toplam Kalite Projesi	01.11.2002
	Erol Değerli	Mutluluğun Pınarı Umuttur	29.11.2002
	Sedat Altunay	İletişim	10.01.2003
DELTA	Naif Timur	Masonik Felsefenin Hayata Geçirilmesi	04.11.2002
	Nejat Gülen	Türk Masonluğunun Gelişmesi	18.11.2002
	Remzi Sanver	Muntazam Masonluk ve İnanç	02.12.2002
SADIK DOSTLAR	Mehmet Kurdoğlu	Anadolu Esintileri	28.11.2002
	Hakan Karaeke	Sevgi Üzerine Çeşitlemeler	12.12.2002

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
ÜLKE	İlker İnal	Toplam Kalite Projesi	01.10.2002
	Ahmet S. Kalın	Basiret	15.10.2002
	Erhan Özatay	Atatürk ve Karizma	12.11.2002
	Reşat Sinanoğlu	2003'e Girerken Türkiye Ekonomisinin Yapısal Analizi	10.12.2002
ŞEFKAT	Ali Verbas	Masonik Müzik	30.09.2002
	Ercan İsmail Ünal	Toplam Kalite Projesi	14.10.2002
	Yüksel İnel	Bilinc'in Ezoterik Anlamı	11.11.2002
HÜMANİTAS	M. Fuat Akev	Hukuk, Hata, Sorumluluk	22.10.2002
	Leon Levi Coşkun	Fanatizm	05.11.2002
	Azatcan İskender	Rönesans Estetiğinde Sanat ve Güzellik	03.12.2002
HULÛS	Lefter Karakaş	Çalışmalara Yeniden Başlarken	16.10.2002
	Lefter Karakaş	Masonun Faziletleri	27.11.2002
FREEDOM	Viktor Sidi	Masonluk ve Liderlik	24.10.2002
	Ahmet Han	Ölümsüzlük Mümkün Bir Düş	07.11.2002
	Milko Özbahar	Royal Arch Masonluğu	19.12.2002
DEVİRİM	Ali Nezihi Bilge	Toplam Kalite Yönetimi ve M.'luk	13.11.2002
	Levent Akdoğan	Üçgen İçindeki Göz	11.12.2002
PINAR	Bülent Kavaklı	İzmir İktisat Kongresi "Atatürk"	26.11.2002
	Erol Değerli	Mutluluğun Pınarı Umuttur	24.12.2002
SEVENLER	Enver Necdet Egeran	Masonik Sohbet	25.10.2002
	Osman Urallı	Anderson Yasaları - 2. Bölüm	08.11.2002
	Bülent Madi	Beyin Nasıl Düşünür?	22.11.2002
	Özel Yelçe	Masonik Müzik	20.12.2002
HİSAR	Harun Kuzgun	Çok Muh. Salim Rıza Kırkpınar K.'in Anısına	08.10.2002
ÜÇGEN	D. Tiryaki, T. Tiryaki	İhtiyarlardan Yaşlanmak	18.10.2002
	Remzi Sanver	Muntazam Masonluk ve İnanç	29.11.2002
ÜÇİŞİK	Şevki Yöntem	Tahta Sembolizması	21.10.2002
	İlker İnal	Toplam Kalite Projesi	04.11.2002
GÜN	Hasan Özcan Balım	Toplam Kalite Projesi	21.11.2002

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
ÖZLEM	Musa Yahya	Ön. BÜ. Üs. En Muh. Necdet Egeran K.'den Bir Esinlenme: Hangi Ritte Çalışıyoruz?	14.10.2002
BAŞAK	Fadıl Güvenç	Sevgi Mabedinin Oluşumunda K.'lerin Görev ve Sorumluluk Paylaşımı Üzerine	19.12.2002
İREM	Ufuk Berk	Teklif - Tahkikat - Skrüten ile İlgili Sorumluluklarımız ve Görevlerimiz	08.11.2002
	İlker İnal	Toplam Kalite Projesi	22.11.2002
EVREN	Hakan Çelikoğlu	İttihat ve Terakki	17.10.2002
	Somer Öneş	Masonların Gerçek Sırları	31.10.2002
	Nişan Sönmez	Malzememiz İnsan	14.11.2002
	Sümer Saldıray	Ölümü Ölmek ve Ölümün Ölümü	28.11.2002
PİRAMİT	İlker İnal	Toplam Kalite Projesi	08.11.2002
	İbrahim Ataç	Tapınak Şövalyeleri ve Hür Masonluk	22.11.2002
	Haluk Sezgin	Rosslyn Şapeli'nin M.'ik Gizemi	20.12.2002
NİLÜFER	Erhan Başoğlu	Mimar Sinan	08.10.2002
	Öner Gedikoğlu	Toplam Kalite Projesi	12.11.2002
BURÇ	Erhan Altunay	Ölü Deniz Yazıtları	18.11.2002
SEMBOL	Erol Yalçinkaya	Toplam Kalite Projesi	14.10.2002
GÜVEN	Haldun Tarlan	Adımlar	24.10.2002
	İlker İnal	Toplam Kalite Projesi	21.11.2002
MEŞALE	Alper Kaptanoğlu	Toplam Kalite Projesi	23.10.2002
	Şevki Gökerman	Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti	06.11.2002
	Koray Darga	Eğitimci Mason Kardeşlerimizden Mustafa Necati K.	20.11.2002
	Ersal Akçay	Bireyselleşen Dünyada Fonksiyonlarımız	18.12.2002
ANADOLU	Raşit Temel	Masonluğun 3. Hedefi	15.10.2002
	İlker İnal	Mason ve Nitelikleri	12.11.2002
	Kaya Paşakay	Fransa'da Masonluk	26.11.2002

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
	Kemal Görkey	Şimdi İhtiyacımız Olan M.'ik Erdem: "Tolerans".	10.12.2002
SEZGİ	Harun Kuzgun	Eğitimci Üstatlarımız III: Çok Muh. Salim Rıza Kırkpınar	22.10.2002
	Halûk Sanver	İntizam ve Tanınma	05.11.2002
AKIL VE HİKMET	H. Mumoğlu, İ. Keskin, E. O. Sungur	Akıl ve Hikmet Muh. L.'sının Kuruluşu, Demografisi ve Ülküsü	31.10.2002
	N. K. İzler, N. Endem, A. Davran	Ritler; Skoç Riti ve Türkiye'deki Uygulamaları	28.11.2002
BOĞAZİÇİ	Enver Necdet Egeran	Masonluk ve Sohbet	23.10.2002
	Nurhan Artel	Toplam Kalite Projesi	06.11.2002
YEDİTEPE	Ali Rıza Yolcu	Atatürk'e Ait Bilmediklerimiz	07.11.2002
	Onur Öztarhan	Köy Enstitüleri	21.11.2002
GÖNYE	Ahmet Dinççağ	Evrensel Ruh, Akıl ve Deha	21.10.2002
	Yöneten: Vitali Güzelbahar Konuşmacılar: T. Duman, L. Antikacioğlu	Tolerans ve Dinler	04.11.2002
GÜZEL İSTANBUL	A. Madenci, U. Özcan, T. Derinkök, C. Karacaoğlu, Ö. Işık	Masonik Bakış Açısından Atatürk Devrimleri	01.11.2002
	Gökhan Berker	Toplam Kalite Nedir ve STK Uygulamaları	29.11.2002
TANYERİ	Ömer Faruk Ağıl	Atatürk Hakkında	08.11.2002
MARMARA	Seyhan Altıntaş	Toplam Kalite Projesi	07.10.2002
	Yurdakul Alpay	Çok Sesli Müzik	04.11.2002
	A. Kaplan, B. Ada, N. Yıldırım, U. Kalaş	Düşünce Tarihi	16.12.2002
DOSTLUK	Halûk Bitek	Personae Dramatis Vitalis	07.10.2002
	İlker İnal	Toplam Kalite Projesi	21.10.2002
	Naif Timur	Üçüncü Binyıl'da Terör ve Masonluk	18.11.2002
	E. Eker, T. Südor, T. Ertan, T. Parman	Empati	02.12.2002
GELİŞİM	Mehmet Kayhan Kamal	İletişim	08.10.2002
	Galip Dolun	"İnanç Alemi".	05.11.2002
	Rıdvan Dursun	Doğruluk ve Erdem	03.12.2002

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
ONUR	Ahmet Mısırlıoğlu	Lider	08.10.2002
	Harun Kuzgun	Eğitimci Üs.'larımız - III: Çok Muh. Salim Rıza Kırkpınar	22.10.2002
	Muzaffer Köseoğlu	Deprem ve İstanbul	05.11.2002
	İlker İnal	Toplam Kalite Projesi	19.11.2002
	Bartu Özalp	Okyanustaki Dalgadan Yağmurdaki Damlaya: Su	03.12.2002
	Sungur Eker, Bülent Eray	Ebedi Maşrıkta Yaşayanlar İçin	17.12.2002
UMUT	Akın Gürel	Toplam Kalite Projesi	14.10.2002
KADIKÖY	Mehmet Demirel	Toplam Kalite Projesi	25.11.2002
	Tuncay Altuğ	İnsanın Biyolojik ve Sosyal Evrimi	09.12.2002
	Aydın Başyurt	Liderlik ve Orta Akıl	23.12.2002
GEOMETRİ	Tunç Tiryaki	Ezoterizm	16.10.2002
	İlker İnal	Toplam Kalite Projesi	27.11.2002
DOĞU	Gündüz Oraloğlu	Mustafa Kemal "Yalnız Bir Adam"	12.11.2002
	Harun Kuzgun	Eğitimci Üstatlarımızdan Çok Muh. Salim Rıza Kırkpınar K.	26.11.2002
	Naif Timur	3. Binyılda Teknoloji, Terör ve Masonluk	10.12.2002
ÜLKÜM	Yılmaz Bahadır	Landmarklar	10.12.2002
UFUK	Kaan Alpan, Kayhan Haksever, Erinç Ersöz	Atatürk	14.11.2002
	Renan Rızvanoğlu	Toplam Kalite Projesi	28.11.2002
DORUK	İlker İnal	Toplam Kalite Projesi	22.10.2002
ÖRS	Tevfik Akerdem	Geçmişten Masonik Esintiler	03.10.2002
	Renan Rızvanoğlu	Toplam Kalite Projesi	17.10.2002
	Kaya Paşakay	Mozart Kardeş ve Masonik Hayatı	31.10.2002
	Argun Berker	Atatürk ve Kültür	14.11.2002
	Güner Ünal	Masonlukta Hasenat	28.11.2002
	Volkan Gören	Sancak	12.12.2002
GRANİT	İlker İnal	Toplam Kalite Projesi	07.10.2002
	İlker Erel	Cumhuriyet ve Atatürk	04.11.2002

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
SABAH YILDIZI	Tuğlu Erol	Çağdaş Atatürk'çü Düşünce	18.11.2002
GÜNEY	Ali Uygun	Argonaut'lar	21.11.2002
ATAYOLU	İlker İnal	Toplam Kalite Projesi	28.10.2002
	Harun Kuzgun	Çok Muh. Salim Rıza Kırkpınar K.	04.11.2002
ALTAR	Nail Öztaş	Mevki Hırsı	12.10.2002
NAR	Nejat Gülen	Türk Masonluğunun Gelişmesi	07.10.2002
	Rıdvan Çam	Toplam Kalite Projesi	21.10.2002
	İlker İnal	Toplam Kalite Projesi	02.12.2002
YÜCEL	Murat Kayacan	Tampliye Şövalyelerinden Modern Sermaye Piyasalarına	10.10.2002
	Ahmet Şenkut	William Preston K.'in Hayatı ve Eserleri	24.10.2002
	Halit Kakinç	21. Yüzyılda İnsanlığın Geleceği ve Masonluğun Anahtar Rolü	07.11.2002
KÜRE	Ekin Öyken	Düşünce Tarihi I: "Antik Çağda Düşünce Tarihi"	28.10.2002
	Ömer Gülsen	Düşünce Tarihi II: "Rönesans"	11.11.2002
	Ata Anıl	Düşünce Tarihi III: "Reform"	09.12.2002
ÇEKİÇ	Erol Değerli	Mutluluğun Pınarı Umuttur	22.10.2002
	Teoman Çetin	Değişim	03.12.2002
TAŞOCAĞI	Murat Bilgen	Misterler	30.10.2002
	Ali Özic	Anahtar	11.12.2002
MİMAR HİRAM	Caner Gürtan	"Neden Kuzeyde Oturuyoruz"	09.10.2002
	Ara Kadoğlu	Masonik Ruh	06.11.2002
ANIT	Harun Kuzgun	Çok Muh. Salim Rıza Kırkpınar K.	04.11.2002
	Engin Gediz	Çırac Masonun Yalnızlığı - 2	18.11.2002
ZEYTİNDALİ	Ayhan Cingi	İyi Bir Konuşmacı Nasıl Olmalıdır?	04.10.2002
	İlker İnal	Toplam Kalite Projesi	18.10.2002
	Fahir Göç	Küreselleşme	15.11.2002
IRMAK	Haşim Büyükbalcı	Genel M.lik Bilgiler	22.10.2002
	İbrahim Örentay	İbranîm'in Mirası	03.12.2002

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
SEBAT	İlker İnal	Toplam Kalite Projesi	01.10.2002
	Ferruh Ören	Taş	01.10.2002
	Mutlu Eryar	Mason ve Olgunluk	12.11.2002
	Remzi Sanver	Muntazam Masonlukta İnancın Evrimi	24.12.2002
SEVGİYOLU	Murat Bilgili	Muhteşem Paradoks: Ham Taşın Bireyselliğinden, Kardeşlik Zincirinin Birlikteliğine	14.10.2002
	Ahmet Ruta	Atatürk'ün Sofraları	11.11.2002
	Koordinatör: İ. Bülbül, Sunum: E. Eren, O. Tütüncü	Şamanizm	25.11.2002
RÖNESANS	Ahmet Timurkan	Masonik Bilgi ve Ritüellerinin Ezoterik Anlamı	12.11.2002
	İlker İnal	Toplam Kalite Projesi	24.12.2002
VEFA	Süleyman Duygan	Aradığımız Hakikat	11.10.2002
	Okan Işın	Ay Yıldız Sembolizmine Duyulan İlginin Nereden Kaynaklanmaktadır?	25.10.2002
	Erol Eren	Atatürk'ün Akılcılık, Uygarlık ve Çağdaşlaşma Hakkındaki Görüşleri	08.11.2002
	Ahmet Arol	Putları Tarihin Mezarlığına Gömmek mi?	22.11.2002
SUR	İlker İnal	Toplam Kalite Projesi	24.10.2002
AYDINLANMA	Halit Kakinç	Aydınlanmacı Masonluk	07.11.2002
	Renan Rızvanoğlu	Toplam Kalite Projesi	27.11.2002
AKASYA	Ferhat Saraçoğlu	Toplam Kalite Projesi	28.11.2002
ATAİZİ	Emre Alkin	3 Kasım Seçimleri Ertesi Türkiye Ekonomisi	17.10.2002
	Tuncay Kesim	Masonik Eğitimin Tanımı, Amacı, İlke ve Yöntemleri	14.11.2002
	Haluk Sanver	İntizam ve Tanınma Üzerine Söyleşi	28.11.2002
SÖZ	Seyhan Altıntaş	Toplam Kalite Projesi	22.10.2002
	Mesut Ilgım	3 Dinin Mukaddes Kenti Kudüs	03.12.2002
AKEV	B. Ünlüer, M. Aydın, K. Alev	Atatürk ve İnsan	14.11.2002
	Erki Orkun	Türkiye'de Masonluğun Vizyonu ve Misyonu Ne Olmalıdır?	28.11.2002
CUMHURİYET YILDIZI	Ahmet Kalın	Masonik Hukuk ve Ahlâk	16.10.2002

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
	Osman Macit Söylemez	Atatürk'ün Doğup Büyüdüğü Yıllarda Türkiye	30.10.2002
İSTANBUL	Kemal Gönenç	Atatürk'ün Özel Yaşamından Bir Kesit	08.11.2002
PETEK	Halûk Giray	Hayır Demeyi Bilmek	17.10.2002
	İlker İnal	Toplam Kalite Projesi	31.10.2002
	Mustafa Özsonmez	Atatürk	14.11.2002
	Rasin Düzceer	Avrupada Masonluk	12.12.2002
ZAFER	İlker İnal	Toplam Kalite Projesi	21.11.2002
BİLGE	Renan Rızvanoğlu	Toplam Kalite Projesi	13.11.2002
	E. Tınay, N. Şönmez, A. A. Şahin, S. Yanar, O. Okay	Masonluğun Yazılı Olan ve Olmayan Kuralları	27.11.2002
KALKEDON	Murat Bilgen	Misterler	30.10.2002
	Yılmaz Batuk	Kardeşimiz Mozart	13.11.2002
	Turgay Binyıldırım	Aşık Veysel	11.12.2002
VATAN	Erhan Özatay, Erol Keskin	Atatürk ve Karizma	13.11.2002

ANKARA

UYANIŞ	Atilla Erdem	Avcumuzdaki Cennet	18.10.2002
	Zeki Alasya	Ahmet Vefik Paşa	01.11.2002
	Yalçın Davran	Hasan Bey	15.11.2002
DOĞUŞ	Ahmet Kurtaran	M.'ik Sembolizmaya Yeni Bir Bakış	24.09.2002
	A. Fuat Tek	M.'ik Çalışma	08.10.2002
	Sezai Yılmaz	Bilimden Tefekküre	22.10.2002
	Asım Akin	Ev. Ul. Mi.	12.11.2002
İNANIŞ	Ayhan Sefa Akay	Haklar ve Sorumluluklar	14.10.2002
BİLGİ	Mustafa Özgüç	Felsefede Akıl	16.10.2002
	Ahmet Saylam	Akıl ve Hikmet	06.11.2002
BARIŞ	Esat Naci Or	Dönemeçli Merdiven Öğretisi	07.10.2002
	Burhan Apaydın	Cumhuriyet ve Anılar	21.10.2002
	Cihangir Gener	Sion Mabedi	04.11.2002

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
DİKMEN	Metin Soyaslan	Masonik Kurallar	07.11.2002
YILDIZ	Yılmaz Duruoğlu	Adalet	10.10.2002
	Özer Ergenç	Cumhuriyet ve Demokrasi	24.10.2002
ÇANKAYA	G. Gülşar,	Bir Masona Yakışan	
	V. Akman, S. Toçular	Davranışlar Nelerdir?	11.10.2002
	S. Hengirmen, İ. Oğuz, R. Kaya	Cumhuriyet	25.10.2002
	Orhan Bulay, Ali Memiş	Atatürk	08.11.2002
	A. Sıdar, N. Tunalıyosunoğlu	Andımız ve Verdiğimiz Sözler	22.11.2002
ÜÇGÜL	Cevad Gürer	Toplam Kalite Yönetimi ve M.'luk	09.10.2002
AHİLER	Bozkurt Güvenç	Türkiye'de Eğitim: Sorunlar ve Öneriler	10.10.2002
	Avarkan Atasoy	Aydınlanma Felsefesi ve Cumhuriyetimiz	24.10.2002
	Can Özgün	Yefta'nın Sırrı	14.11.2002
ÇAĞ	Cevad Gürer	Toplam Kalite	04.11.2002
GÖNÜL MİMARLARI	Hasan Kazanoğlu	Suyun Getirdikleri, Efsanesi ve Sembolizması	15.10.2002
	Vefa Çetin	Toplam Kalite Projesi	05.11.2002
ANKARA	Rahmi Tunçalp	M.'luğun Yazılı ve Yazılı Olmayan Kuralları ile Geleneklerimiz	01.11.2002
YUNUS EMRE	Hasan Türe	Tasavvuf	07.10.2002
	Erdoğan Tan	Hümanizm ve Masonluk, Atatürk'ün Hümanizm Anlayışı	11.11.2002
İLKE	Onur Avcı	Nur	25.10.2002
	Cengiz Gürsu	Altar	11.10.2002
ÇUKUROVA	Ertan Karasu	M.'lukta Temel Yapı	05.11.2002
ERDEM	Aykut Şeran	Merak Ettiklerimiz	15.10.2002
DENGE	Sami Özgey	Roman Okumalı mı?	24.09.2002
	S. Türkbaş, B. Al, C. Hersek, B. Hatay	Masonluk Bir Bilinmez mi?	08.10.2002
	Erol Eldem	Tarih Tekerrür Etmez mi?	22.10.2002
TOLERANS	Nevzat Özay	Türkiye'nin Enerji Sorunları ve Çözüm Stratejileri	13.11.2002

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
	Sönmez Çetinkaya	Bilimsel Düşüncenin Gelişimi - II	23.10.2002
KUTUP YILDIZI	Şibay Tuğsavut	Tarih Öncesinden Ezoterizm	03.10.2002
ÜÇNUR	Sinan Somer	Dün, Bugün, Yarın	23.09.2002
	Tacettin Civan	Deizm, Teizm	14.10.2002
	Oktay Solak	Muhk.'ten Açıklamalar	21.10.2002
	Cevad Gürer	Toplam Kalite Projesi	04.11.2002
GÖKKUŞAĞI	Aykut Çınaroğlu	Geçmişte Hitit Dünyası	04.10.2002
	Sezai Yılmaz	Hermetizm ve Düşündürdükleri	18.10.2002
HOŞGÖRÜ	Okan Işın	Ezoterik Öğretide Eylemin Önemi	20.11.2002
ANTALYA	Ahmet Kurtaran	Evrimde ve Evrenselliğe M.'ik Sembolizma	03.10.2002
	Türev Berki, Tevfik Orbey	Mozart K. ile 7 yıl (1784-1791)	07.11.2002
EKİN	E. Bellisan, E. Gökten, V. Dölek	Cumhuriyet ve Atatürk	15.10.2002
	R. Esirgen, Ş. Aktaş, İ. Barbaros, Y. E. Dökmeci	Atatürk'ü Anlamak	05.11.2002
PERGEL	Demir Bayka	Öğün, Çalış, Güven	05.11.2002
	Cevad Gürer	Toplam Kalite Projesi	15.10.2002
UYUM	T. Gültekin, M. Emir, B. Arslan	İkili Sarmal	26.09.2002
	Ersan Yedier	Toplam Kalite Yönetimi	10.10.2002
	S. Gürel, T. Tezcan, M. Topsakal	Rönesans ve M.'luk	14.11.2002
GÜNEY YILDIZI	Pekşen Tamdoğan	Spekülatif M.'luğun Doğuşu	26.09.2002
	Kadir Ateşok	Devamsızlığın İrdelenmesi	10.10.2002
	Cemil Tüysüz	Kurtuluş Savaşında Telgraf	07.11.2002
	Cevad Gürer	Toplam Kalite Projesi	14.11.2002
AND	Bozkurt Güvenç	Türkiye'de Eğitim: Sorunlar ve Öneriler	10.10.2002
	Çağatay Güler	Masonluk Ne Değildir?	14.11.2002
ESKİŞEHİR	Gazanfer Can	Toplam Kalite Projesi	03.10.2002
ÇINAR	E. H. Bektaş, Y. Səpkin	Menkıbeler VI.	03.10.2002
	Üstün Dökmən	Yaşama Odaklanma	17.10.2002

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
	Barkun Gürcan	Aynı Hedefe Farklı Yollardan Ulaşmak	21.11.2002
EVRİM	T. Yılmaz, S. Tan, A. Tekiner	M.'luğun Tarihsel Gelişimi	21.10.2002
	İsmail Altınbaş	Toplam Kalite Projesi	04.11.2002
	Tamer Yılmaz, Kâmil Kutsal Ünver, Özgür Cankara	Tarihsel Gelişme Süreci İçinde Türk M.'luğu	18.11.2002
PUSULA	Nüvid Özden	Masonik Ritler	02.10.2002
	Önder Kefoğlu	Neden Buradayız?	30.10.2002
	Esat Çamlıyurt	Osmanlı Döneminde Masonluk	06.11.2002
ODAK	Gazanfer Can	Toplam Kalite Projesi	17.10.2002
	Erol Alpay	Görevli Bilinci	07.11.2002
BİLİM	Atilla Tözün	Düşünce, Sınırları ve İnanç	09.10.2002
	Halit Yıldırım	İnsan Hakları ve M.'luk	23.10.2002
	Ersan Yedier	Toplam Kalite Projesi	13.11.2002
	Bozkurt Güvenç	Türkiye'de Eğitim Sorunları ve Önerileri	27.11.2002
ÖZGÜRLÜK	Beşir Erakman	Toplam Kalite	08.10.2002
MOZAİK	Asım Akin	Masonluğun İnsiyatik Yolu	11.10.2002
	Cengiz Or	Okyanus, Ertuğrul ve M.'ik Sembolizması	08.11.2002
ÇAĞRI	I. Arnaz, O. İsbir, Z. Arslan, Alper Özkadeş	Yasaklar ve Özgürlükler	24.09.2002
	A. Yücetürk, M. Metin	Hak ve Ödev	08.10.2002
	H. Semerci, M. Altuntaş	Gotik Mimari ve Masonlar	22.10.2002
	Aktan Okan	Burada Olmanın Nedenleri	12.11.2002
HİTİT GÜNEŞİ	Bülent Dinçer	Bir Kardeşin Düşündükleri	23.09.2002
BİRLİK	Başar Arcak	Çağdaş Yaşamda M.'luk	15.10.2002
TAN YILDIZI	Haluk Bosut	İhtiras Üzerine Üçleme "-Dünyanın Sonundaki Nokta - Okyanus'u Yok Eden Adam-Ve Sonra Geri Almaya Geldiler"	14.10.2002
ŞAFAK	Metin Ger	Toplam Kalite	04.10.2002
	Cavit Yenicioğlu	Muntazam M.'lukta İntizam ve Önemi	20.10.2002
	Asım Akin	İnisiyasyon ve M.'luğun İnisiyatik Yolu	01.11.2002

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
<u>İZMİR</u>			
İZMİR	Ahmet Haseki	Anlayabildiğimiz Kadar mı, Uygulayabildiğimiz Kadar mı M.'uz?	26.09.2002
	İshak Şıkar	Orta Hücre	10.10.2002
	Mehmet Başev, Aydın Zevkiler, Murat Bilgili	Günümüzden Geleceğe Küreselleşen Dünya'da M. Olarak Görevimiz	24.10.2002
	Halit Menemenoğlu	Hermetik Çağda Düşünce Odası	07.11.2002
NUR	Aykut Tatlıdil	Kardeşler Arasında İletişim	01.10.2002
PROMETHEE	Haluk Günuğur	Türkiye AB İlişkilerinde Son Gelişmeler	09.10.2002
	Alev Kutay	Toplam Kalite Projesi	23.10.2002
GÖNÜL	Saffet Oktay	Sevgi Yolu	03.10.2002
İRFAN	Ömer Akyüz	Açılış ve İlk Görev	07.10.2002
	Ergun Aybars	Geçmişten Günümüze M.'ik Kültür ve Cumhuriyetimizin Temel İlkeleri	21.10.2002
EPHESUS	Yüksel Kazımcı	Ne İçin Nasibimiz Kadar Alırız?	30.09.2002
	Üzeyir Kırca	Toplam Kalite Projesi	14.10.2002
EYLEM	Hüseyin Dilek Akarlı	Toplam Kalite Projesi	30.09.2002
	Serdar Falay	Sevgi ile Vuran Çekiç	14.10.2002
	Hüseyin Kutan	Hoşgörü	14.10.2002
MANİSA	Çetin Türkçü	Sayılar, Semboller ve M.'luk	23.09.2002
EGE	Özgür Şenaçıkol	M.'ik Dayanışma ve Yardım	03.10.2002
	Erhan Keşfeden	Akıl ve Sevginin Yönlendirdiği Dünya ve M.'luk	03.10.2002
	Cüneyt Sezener	İnsanlık Sevgisi ve M.'luk	17.10.2002
	Levent Kılınç	M.'ların Işık Vermesi	17.10.2002
	Tarik Aktüccar	Kardeş Sevgisi ve Masonluk	31.10.2002
	Toyyar Narbay	Taassup ve Boş İnançlar	31.10.2002
	Nezih Kırbeyi	M.'luk ve İlkeleri	14.11.2002
	Uğur Tarık Gül	Ülkü Mabedi	14.11.2002
İŞİN	Atilla Tüzüner	Eski Mısır Felsefesi	30.09.2002
	Yavuz Öznamılılar	Toplam Kalite Projesi	14.10.2002

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
	Ergun Aybars, Remzi Sanver	Geçmişten Günümüze M.'ik Kültür ve Cumhuriyetimizin Temel İlkeleri	21.10.2002
	Suhavi Tokerler	Sevgi Olgusunun Egoizm Üzerindeki Etkisi	04.11.2002
BAŞARI	Mehmet Başev	Formül 3-S: Sevgi, Samimiyet, Sadakat	07.10.2002
ÜÇSUTUN	Erdal Uran	Operatif M.'luk Tarihine Bakış	26.09.2002
	Mehmet Başev, Aydın Zevkliler, Murat Bilgili	Günümüzden Geleceğe Küreselleşen Dünya'da M.'ik Görevlerimiz	24.10.2002
KARŞIYAKA	Ömer Tanbay	Eldiven	30.09.2002
	Hüseyin Dilek Akarlı	Toplam Kalite Projesi	30.10.2002
	Metin Varol	Yemin	11.11.2002
BODRUM	Ataman Tomruk	Masonik Sohbet	14.11.2002
	Mehmet Ali Kutsan	Ritüel Müzik	28.11.2002
KORDON	Mehmet Başev	Türk Masonluğunda 1965 Olayları	26.09.2002
	Fahri Sever	Evrenin Ulu Geometri Üstadı	10.10.2002
	Mehmet Başev, Aydın Zevkliler, Murat Bilgili	Günümüzden Geleceğe Küreselleşen Dünya'da M.'ik Görevlerimiz	24.10.2002
DOĞA	Fatih Kaytmaz	Ezoterik Öğreti Nedir?	09.10.2002
TAN	Ergin Algım	Mabet	01.10.2002
	Mustafa Nafiz Delen	Bilgelik ve Hikmet	15.10.2002
	Hasan Tahsin Avdan	Tam ve Kusursuz Bir Eser Yaratmak	15.10.2002
	Hüseyin Dilek Akarlı	Toplam Kalite Projesi	30.10.2002
	Rıza Köknar	Asalet Nedir, Asil Kimdir?	12.11.2002
OCAK	Şener Önal	Yaşamımızdaki "Biraz"lar ve "Kendini Bilmek"	03.10.2002
	Selman Laçın	Zenginlik, Paye ve Kıymet	17.10.2002
ŞAKUL	Tanzer Çalkavur	Şakul Gibi Yaşamak	04.11.2002
	Bülent Gülekli	Gönye Pergelin Düşündürdükleri	04.11.2002
	Renan Rızvanoğlu	Toplam Kalite Projesi	18.11.2002
NOKTA	Ergun Aybars, Remzi Sanver	Geçmişten Günümüze M.'ik Kültür ve Cumhuriyetimizin Temel İlkeleri	21.10.2002
İMBAT	Metin Hanımoğlu	İçtenlikle Sevebilmek	08.10.2002

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
	Volkan Soyaőçı	M.'luğun Yazılı Olan ve Olmayan Kuralları	08.10.2002
	Bilgin Peynirci	M.'lukta Adalet	22.10.2002
	Hüseyin Kestelli	M.'lukta Ölçülü Olmak	22.10.2002
NİRENGİ	Ertan Tökün	Masonluğun Doğuşu	14.11.2002
	Ekrem Ataman	Empati ve Masonluk	14.11.2002
AGORA	Mehmet Başev, Aydın Zevkililer, Murat Bilgili	Günümüzden Geleceğe Küreselleşen Dünya'da M.'ik Görevlerimiz	24.10.2002
IŞIK	Osman Gencer	Medyada Kendini Bilmek	07.10.2002
	Ergun Aybars, Remzi Sanver	Geçmiőtten Günümüze M.'ik Kültür ve Cumhuriyetimizin Temel İlkeleri	21.10.2002
FETHİYE	Atilla Erdemli	Felsefe Nedir?	24.09.2002
TERAZİ	Ünlü Yukaruç	Gerçek İnsanın Gücü	03.10.2002
ÇEŐME	Raci Hatipoęlu	1. Derece Ritüelinin Düőündördükleri	06.10.2002
SENTEZ	Renan Rızvanoğlu	Toplam Kalite Projesi	22.10.2002
KUŐADASI	Avni Gürsel	Kardeşlik ve Eşitlik	03.07.2002
	Ömer Kocaöner	Gerçeği Aramak	03.07.2002
ZUHAL	Üner Birkan	Neden Zuhâl?	23.10.2002
	Alpay Ergun	Anderson Yasaları	07.11.2002

ARAMIZDAN AYRILANLAR

ADI SOYADI	DOĞUM YERİ VE TARİHİ	TEKRİS TARİHİ	LOCASI	İNTİKAL TARİHİ
Hüseyin S. Horuluoğlu	Trabzon 1923	26.10.1972	Marmaris	03.06.2002
Tayfun Tepiltepe	Kayseri 1945	23.11.1989	Çınar	19.06.2002
Süleyman Alan	Çorlu 1930	27.03.1989	Gönye	27.06.2002
Ercan Akman	İstanbul 1930	14.06.1966	İrem	28.06.2002
Cem Koca	Sivas 1928	16.02.1977	Ahenk	03.07.2002
Kutsal Tülbentçi	Ankara 1936	01.06.1981	Burç	17.07.2002
Yılmaz Baykal	İstanbul 1929	25.11.1976	Antalya	25.07.2002
Nevzat Moraloğlu	Denizli 1932	11.02.1981	Nirengi	30.07.2002
Özer Hürmeriç	Edirne 1936	26.11.1976	Bodrum	03.08.2002
S. Şeref Tunga	İzmir 1934	11.03.1998	Taşocağı	17.08.2002
Hüsnü Göksel	Bandırma 1918	31.10.1961	Anadolu	30.08.2002
Hami Yücer	İstanbul 1915	01.03.1963	Burç	03.09.2002
Rona Umuter	İstanbul 1969	09.03.1993	Zafer	06.09.2002
Umur Ünsal	Çanakkale 1941	07.03.1967	İrmak	06.09.2002
Vahdettin Kale	İstanbul 1919	04.03.1969	Hisar	30.09.2002
Doğan Özenboy	Eskişehir 1935	24.12.1980	Çağ	02.10.2002
Hüsnü Yormuk	Silistre 1914	03.12.1987	Yükseliş	16.10.2002
Şemsettin Gök	İstanbul 1919	18.12.1951	Delta	19.10.2002
Sedat Bungül	Konya 1911	14.11.1952	Uyanış	17.11.2002
Selçuk Koktekin	Ankara 1947	19.03.1990	Birlik	07.10.2002
Fuat Çınar	Kayseri 1948	23.10.1984	Çekiç	28.10.2002
A. Doğan Geray	İstanbul 1929	16.06.1967	Çankaya	31.10.2002
Orhan Etemoğlu	Afyon 1923	20.11.1986	Üçsütün	02.11.2002
Yusuf Kökdamar	Kırım 1928	12.10.1976	Nur	04.11.2002
Bahattin Sarpel	İstanbul 1924	21.01.1981	Günüşiği	14.11.2002
Oğuz Özsayın	Tokat 1948	06.11.1987	Ufuk	15.11.2002
Raşit Temel	İstanbul 1912	27.12.1960	Anadolu	15.11.2002
Ertuğrul İncekara	Eskişehir 1936	25.05.1986	Doğu	19.11.2002

HİÇ BİR ŞEY ÖLMEZ – HER ŞEY YAŞAR

**Eb. Maş.'a intikal eden kardeşlerimize Ev.'in Ul. Mi.'ndan sonsuz mağfiret
ve kederli ailelerine ve bütün kardeşlerimize sabırlar dileriz.**

MİMAR SİNAN

Bulletin of the Grand Lodge

of Free and Accepted Masons of Turkey

ISSN 1301-2762

CONTENTS

7. Message from the Grand MasterDemir SAVAŞÇIN
9. From "Resne" to "Sur"
Fortyfive Years of Worshipful Lodge
"Erenler" Ergin KOPARAN
25. Early Turkish Freemasons; For Turkey's
Meeting with the Printing House Can KAPYALI
37. Masonic Music and its Progress T. Seza MANİZEDE
53. The Perfect Points of Entrance Tamer AYAN
65. The Relationship between Philosophy, Science,
Religion and their Comparisons..... Yusuf KÖKDAMAR
79. The 47 th Proposition of Euclid Ahmet ŞENKUT
84. The Phenomenon of the Sacred and
Masonic Esoterism Metin HEPER
99. Current Events Mimar SİNAN
105. News from Lodges Mimar SİNAN
120. Obituaries Mimar SİNAN

MİMAR SİNAN DERGİSİ SAYI 125

M8560

Address : 25, Nuruziya Sokağı — Beyoğlu / İSTANBUL

YEAR : 2002

NO : 125

